

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

APRILIE 2011

ДНВІНЕН
ІС
ДНЦЕРМ

ЛВІ
ХС

ВІРЬ СІУЕЛ

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

APRILIE 2011

SUMAR

**aprilie
2011**

4 Cele patru rădăcini
ale patriotismului

A.D. XENOPOL

**MICA
ÎNTELEGERE –
90 ANI**

5 România
și Republica Cehă,
experiențe istorice
similare

J. ŠITLER,
ambasadorul extraordinar
și plenipotențiar
al Republicii Ceha

10 Trei națiuni
înfrățite

D. PREDA

15 Marea
lui dragoste,
limba română
Jan Urban Jarnik

E. PLATON

19 Operațiunea
„Recuperarea“ –
Episodul Emil Cioran
L. ȚĂRANU

ISTORIE ȘI FILM

24 Furtună la palat
*Povestea fortăreței
Hwaseong*

E. URIAN

**A FOST ODATĂ
CA NICIODATĂ...**

28 Paștele înfrățirii
cu morții

G. ROȘU

EVENIMENT

30 Locuri și oameni
pe sticlă
*Arhiva foto Alexandru
Tzigara-Samurcaș*

I. CALOTĂ

63 Să nu combați
comunismul
cu metode bolșevice
*Adam Michnik
la Ateneul Român*

D. MATEI

**CU ISTORIA
LA PSIHIATRU**

33 Nero
C.T. DRAGOMIR

37 Cuvântul
Domnului
în Transnistria
*Misiunea catolică
în Al Doilea Război
Mondial*

I.C. POPA

42 Ambasador
în țara televiziunii
Al Djazirah
A. TURBĂCEANU

45 Poliția țarului
pe urmele emigrației
din România
V.I. GROSUL

CHIPURI UITATE

50 Maria Teohari
M. STAVINSCHI

magazin istoric

Anul XLV – serie nouă – nr.4(529)

aprilie 2011

www.magazinistoric.ro

e-mail: mistoric1967@yahoo.com; mistoric@gmail.com

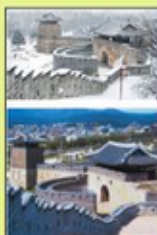
Revista figurează în baza de date EBSCO, din S.U.A.

1 Joachim Murat, fiu de hangiu, excelent comandant de oști, dar înfumurat, extravagant, lipsit de cum-pătare, a fost făcut de Napoleon rege al Neapolelui. A fost arestat și executat de trupele fidele Bourbonilor din Neapole, trupul fiindu-i aruncat în mare. Tablou realizat de François Gérard, pictor născut la Roma, din mamă italiancă și tată francez

2 Icoană intitulată *Învierea*, de Savu Moga, Arpașul de Sus, Sibiu, secolul al XIX-lea (din colecția Muzeului Național al Țăranului Român)

3 Două imagini ale grandioasei construcții denumite Hwasong (Fortăreața florilor), din localitatea coreeană Suwon, o realizare arhitecturală deosebită, inclusă în anul 1997 în patrimoniul universal UNESCO (în două anotimpuri)

4 În anul 1804 fregata americană „Philadelphia” ardea în rada portului Tripoli, din voința americanilor înșiși, hotărâți a nu lăsa în mâinile corsarilor berberi o navă splendidă

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932-1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BERINDEI**,
academician
DINU C. GIURESCU,
academician
IOAN-AUREL POP

Redactor-șef
Dorin Matei

Secretar general de redacție
Florentina Dolghin

Redactori:
Adrian Dumitru,
Theo Stanciu,
Irina Țăranu

Secretar de redacție
Theodor Lianos

Director economic
Doina Pascu

Corectura
Georgeta Apreotesei
Secretariat

Constanța Avram
Difuzare

Constantin Petrescu

Consilieri:

Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3,
sau strada Victor Eftimiu, nr. 2, etaj III,
camerele 283 (secretariat și difuzare), 285, 287,
Sectorul 1, Oficiul poștal nr. 15, Căsuța poș-
tală 15-702, Cod 010155, Telefon, Fax:
021.315.09.91, 021.312.68.77

Tipărit la C.N.I. – „CORESI” S.A. București

IUBIREA DE ȚARĂ

A.D. XENOPOL

Să analizăm – noi care pătrundem cu scalpelul științei precum în măruntaiele corpului, așa și în tainele minților – care sunt aceste legături adânci care fac ca omul să se cutremure la sfântul cuvânt de iubire de țară?

Mai întâi, este iubirea pentru locul în care ne-am născut și am petrecut dragii ani ai vârstei neconștuite, copilăria. E un simțământ provenit din deprindere, din repetarea acelorași înțipăriri, și care devine pentru noi o a doua natură; ne leagă de casa, de ogorul, de muntele, de râul lângă care am crescut, tot atât de puternic, precum ne leagă de ființele ce ne-au înconjurat în același răstimp: de tată, de mamă, de frați. Întâiul element al iubirii de țară este dar iubirea naturii materiale ce ne înconjoară, și acest element trebuie să fie foarte puternic, deoarece, în toate limbile, acest simțământ este desemnat prin un cuvânt ce se referă la natura materială (iubire de țară, patriotisme, Vaterlandsliebe, love of country).

Al doilea element este iubirea poporului din care facem parte, a neamului ce alcătuiește propria noastră ființă. Sufletul omului este așa constituit că simte o mai adâncă simpatie pentru ființele ce sunt mai apropiate de el. Natura însăși a despărțit pe oameni în popoare, punând între ele prăpastia deosebiriilor de limbă, care, împiedicând înțelegerea, taie tot mai legătura socială, esența cea mai caracteristică a vieții omenesci.

Comunitatea limbii adună dimpotrivă într-un singur mănunchi pe oameni, îi apropie unii de alții și stabilește, o dată cu legăturile sociale dintre ei, și pe acele de simpatie. Limba

nu este doar numai un product exterior al sunetelor, este un sistem de concepere și de închegare a lumii în cugetarea și simțirea noastră. Fiecare popor nu numai că vorbește altfel, dar vorbind așa, el concepe altfel ideile și dă un alt conținut noțiunilor simțământului.

Pe lângă aceste două puternice îmboldiri ale patriotismului, se adaugă, pentru oamenii culti, și ace[e]a care izvorăște din cunoștința trecutului poporului. Cu cât cunoaștem mai bine viața unei ființe,

cu atâta prindem pentru ea o simpatie mai mare; căci viața nu este, de obicei, decât un lanț de suferinți, și povestirea durerii prin care ai trecut are efectul de a deștepta în noi aceea tainică plecare, acel răsunet armonios al sufletului nostru, care se cheamă mișcarea simpatie. Un mare cugetător francez, dacă nu mă înșel Thiers, a vrut chiar să definească patriotismul ca *iubirea trecutului* (l'amour du passé). Credem că definiția aceasta e prea restrânsă; dar, desigur, cunoștința trecutului umflă și mărește acest înalt simțământ.

Dar, în afară de aceste rădăcini sentimentale, patriotismul mai are în noi și una rațională, care pornește din buna înțelegere a intereselor noastre. Ne iubim țara, fiindcă ea ne dă siguranța traiului, în forma cea mai firească și mai potrivită cu felul nostru de a fi. Numai sub conducerea proprie a destinelor noastre, putem să trăim așa cum convine mai bine nevoilor și caracterului nostru.

(*Națiunea română*, Editura Albatros, București, 1999)

53 Cei 26
care au găsit în raniță
bastonul de mareșal
V.G. OSĂCEANU

57 În Libia,
un țar ajută
un președinte
F. DOLGHIN

**REVERBERAȚII,
ECOURI,
INTERFERENȚE**

60 Addenda
et corrigenda
la o biografie
Ioan Oprea
V. CORDUNEANU

87 Corecturi...
C. NEDELCU

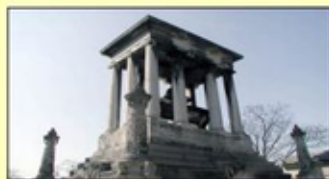
88 ...greșite
AL. VASILIEV

65 Milenii, secole
și o lună într-o pagină

66 Pe vremuri
oamenii
își trimiteau scrisori
Stofele lui Ion Antonescu
și linguşelile lui Ică
G. FILITTI

69 Un spațiu
Schengen antic
Călător
în Imperiul Roman
V. IONESCU

**AȘA VĂ PLACE
ISTORIA?**

74 Dama de Pică
din cimitirul
Père-Lachaise
M. POROJAN

**PASTILA
DE CUVINTE**

78 Vorbe pereche
fără de pereche
M. SALA

80 „Lebedele”
Mării Negre
„Transilvania”
și „Basarabia”
**A. ATANASIU-
CROITORU**

83 Războinicii
luminii
Zbor Air France 8969
**L. BANU,
F. BANU**

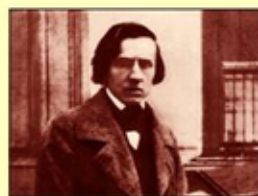
**HOOVER
INSTITUTION**

93 De ce a fost
schimbat Brutus Coste

RUBRICI

89 În București,
acum 50 ani

64 Pentru biblioteca
dumneavoastră

92 Telex

41; 94; 95
Blitz... Concurs; Rebus;
Dialog

– Domnule ambasador, ce anume a determinat încheierea Micii Înțelegeri?

– Cehoslovacia și Iugoslavia au fost țări care au rezultat în urma Primului Război Mondial. Atât cele două țări, cât și România erau interesate în apărarea sistemului creat la sfârșitul războiului prin Tratatul de Pace de la Versailles. În momentul când a fost creată Mica Înțelegeră, amenințarea venea dinspre Ungaria și Austria, prin tentativele de refacere a monarhiei dualiste austro-ungare. Ulterior, s-a adăugat amenințarea germană, care s-a dovedit și cea mai serioasă.

Până la urmă, Mica Înțelegeră nu a funcționat așa cum speraseră creatorii ei. Franța, care ar fi trebuit să fie principalul protector al Micii Înțelegeri, nu a acționat în acest sens în septembrie 1938, când s-a semnat Acordul de la Munchen.

Pe de altă parte, Mica Înțelegeră a contribuit la întărirea prieteniei și apropierii dintre cele trei națiuni care au alcătuit-o. Prin contactele realizate, inclusiv la nivel individual, s-a realizat o mai bună cunoaștere reciprocă. Cred că Mica Înțelegeră, ca experiență istorică, este vie în memoria celor trei națiuni care au alcătuit-o. Legăturile culturale stabilite atunci sunt continuate. În plus, astăzi Ungaria ne este un aliat de nădejde în cadrul Uniunii Europene și al NATO.

– Ar fi putut juca un alt rol Mica Înțelegeră dacă ar fi reușit să cuprindă și

statele ce au intrat mai târziu în Antanta Balcanică și, de asemenea, Polonia?

– Într-adevăr, Cehoslovacia a avut o problemă de frontieră cu Polonia în perioada interbelică. Dar în momentul când s-a creat Mica Înțelegeră, problema principală o reprezenta Ungaria. Ulterior a apărut și pericolul german. Din perspectiva Poloniei, Austria și Ungaria nu reprezentau o amenințare. Polonia avea relații bune cu Ungaria și elitele politice și culturale întrețineau relații strânse. Pentru Polonia, amenințarea venea dinspre est. Este adevărat, în final, și Cehoslovacia, și Polonia cădeau victime Germaniei lui Hitler. Apoi, elitele din Cehoslovacia și din Polonia nu au găsit un limbaj comun. Politicienii poloni erau foarte naționaliști și proveneau din rândul militarilor. Ei se concentrau pe pericolul reprezentat de U.R.S.S., o țară cu care Cehoslovacia avea relații bune atunci. Comunismul nu era perceput la noi ca o amenințare directă, nu aveam experiența unei ocupații rusești, așa cum aveam polonezii, nu aveam dispute teritoriale cu sovieticii. Din acest punct de vedere, era greu să ne regăsim în cadrul aceleiași alianțe.

– Ați făcut parte din Comisia mixtă pentru repararea unor nedreptăți materiale ale victimelor Ho-

locaustului. Cum a fost rezolvată această problemă în Republica Cehă și cum este privită de opinia publică?

– Comisia a fost formată la sfârșitul anilor '90 și și-a încheiat lucrările în anul 2001. A fost condusă de viceprim-ministrul guvernului Republicii Ceha Pavel Rychetský. Scopul principal era să revadă ce se întreprinsese până atunci în privința reparării nedreptăților provocate de Holocaust și a traumelor cauzate cetățenilor. Comisia a avut trei secțiuni: una pentru problemele proprietăților comunității evreiești, alta pentru problemele legate de legislație și a treia pentru proprietățile cetățenilor evrei, pe care am condus-o eu. A existat și o subsecțiune care s-a ocupat cu operele de artă, ce și-a desfășurat lucrările în mod independent.

A fost nevoie de o amplă cercetare istorică, pentru a stabili ce anume li se confiscase cetățenilor evrei, ce li se returnase în diferite faze și ce mai rămăsese încă în proprietatea statului. Imediat după război, în anul 1946, s-a adoptat o legislație privind

Cehi duși la muncă forțată în Germania, fotografiați la Berlin; pe carton scrie: „sclavi în secolul al XX-lea“

La 23 aprilie 1921 se încheia Tratatul de alianță româno-ceshoslovac și un Acord comercial româno-ceshoslovac. Cu un an înainte, la 14 august, se semnase Tratatul de alianță iugoslavo-ceshoslovac. Prin Tratatul de alianță româno-iugoslav (7 iunie 1921), se încheia Mica Înțelegere, o organizație politică internațională cu caracter defensiv.

Împlinirea a 90 ani de la acest eveniment ne-a oferit prilejul de a adresa Excelenței Sale, domnul Jiří Šitler, ambasadorul extraordinar și plenipotențiar al Republicii Cehe la București, câteva întrebări legate de trecutul și viitorul relațiilor dintre cele două popoare, dar și de experiențe comune pe care le-am trăit împotriva voinței noastre.

Adăugăm și prima parte a unui articol despre istoricul Micii Înțelegeri scris de domnul prof. univ. dr. Dumitru Preda, membru al Comisiei Internaționale de Istorie a Relațiilor Internaționale, al cărei trezorier pentru perioada 2011-2015 a fost ales la începutul acestui an.

De la stânga la dreapta: prințesa Elena, Nincici (Regatul Iugoslaviei), I.I.C. Brătianu, regina Maria, Veverka (ministrul Cehoslovaciei la București), Beneš, în 1923

O EXPERIENȚĂ ISTORICĂ ÎNCĂ VIE

Excelența Sa domnul Jiří Šitler a absolvit cursurile de istorie ale Facultății de Filosofie a Universității Caroline din Praga, unde și-a susținut și doctoratul. A avut stagii de cercetare și a predat cursuri în R.F.G., Italia, Regatul Unit al Marii Britanii (unde a urmat cursuri de limba thai la Școala de Studii Africane și Orientale din Londra) și în S.U.A. A fost consilier pentru discursurile publice ale președintelui Václav Havel. Din iulie 1997 lucrează în cadrul Ministerului Afacerilor Externe al Republicii Cehe.

Nicolae Titulescu la o reuniune a Micii Înțelegeri, 1933

– Sunteți și membru al mai multor organizații care gestionează trecutul, prezentul și viitorul relațiilor ceho-germane. Mai există, la nivelul publicului larg, temeri față de Germania, mai ales în contextul actualelor apropieri germano-ruse?

– Am fost negociatorul șef din partea Republicii Ceha la negocierile cu Austria și Germania privind pretențiile cetățenilor noștri. Negocierile s-au încheiat în anul 2001 și am obținut despăgubiri pentru peste 80.000 cetățeni care au avut de suferit în lagărele de concentrare sau au fost duși la muncă forțată în Germania. Până atunci existase, la nivelul opiniei publice, o stare de nemulțumire generată de sentimentul că cehii nu erau tratați la fel ca victimele nazismului din Occident. Pe de altă parte, în Germania exista opinia că s-a plătit destul și la 50 ani de la sfârșitul războiului nu mai era cazul să mai plătească ceva.

Realitatea era că doar 1-2% din suma plătită de Germania ca despăgubiri ajunseseră în țările din Europa Centrală și de Est. Germania invoca faptul că s-a temut că banii nu ar fi ajuns, în condițiile regimurilor comuniste din aceste țări, la cei care îi meritau. Temerea nu era pe deplin justificată, în condițiile în care Germania plătea deja pensii pentru cetățeni din Cehoslovacia și alte state din această zonă a Europei care serviseră în Wehrmacht și banii ajungeau la destinatari. Este adevărat, aceștia nu primeau mărcile, ci niște cupoane, cu care puteau

cumpăra din magazine speciale mărfuri occidentale.

Deci, în 1990 Germania nu dorea redeschiderea problemei. În anii '90 a mai făcut câteva plăți mici, cu caracter umanitar. Dar la sfârșitul anilor '90 în S.U.A.

s-au intentat o serie de procese contra unor firme germane care folosiseră cetățeni aduși cu forța la muncă în Germania și care ajunseseră apoi în Statele Unite. Cum Germania nu dorea să vadă prejudiciate interesele firmelor sale în afacerile pe care le desfășurau pe teritoriul american, a trebuit să accepte redeschiderea problemei.

Negocierile au durat doi ani și au fost foarte dificile. Din nou, experiența de istoric mi-a fost de mare folos. Trebuia să știi unde să cauți documente despre condițiile în care s-a desfășurat munca forțată, iar cifrele trebuia să fie foarte corecte, bine verificate. În plus, erai obligat să te miști repede, căci erau termene precise până la care trebuia să prezinți dovezile, altfel ele deveneau inutile. Ne-am bazat atunci mai ales pe munca studenților, pentru că istoricilor consacrați nu le plăceau termenele riguroase. Noi trebuia să aflăm, de exemplu, ce decrete și circulare se dăduseră în cel de al treilea Reich doar pentru munca forțată utilizată la o firmă anume, iar istoricii la care apelam vroiau să studieze ansamblul problemei, ceea ce cerea mai mult timp de-

Hitler în curtea Palatului Hradčany din Praga

cât aveam la dispoziție. În schimb, studenților le plăcea ce făceau și erau mult mai flexibili.

După plata acestor despăgubiri, atmosfera s-a schimbat în Republica Cehă. Germania nu mai era percepută ca un fost inamic. Mai există unele sensibilități, care pot răbufni la un moment sau altul, dar în general atmosfera s-a schimbat.

Desigur că întotdeauna locuitorii din această parte a Europei vor manifesta o preocupare atunci când Germania și Rusia ar lăsa impresia că se înțeleg peste capul popoarelor care se află între ele. Rusia este o putere importantă pentru Germania, dar Germania este unul dintre puținele state mari din Uniunea Europeană care înțelege că între Rusia și ea se află și alte națiuni și acordă o atenție specială Europei Centrale și de Est, Parteneriatului Estic al Uniunii Europene, menține relații speciale cu țările din această regiune. Nu cred că actuala politică a Germaniei față de această zonă a Europei poate stârni vreun motiv de îngrijorare. Alte mari puteri din UE manifestă mult mai puțină înțelegere față de ceea ce se

restituirea proprietăților confiscate în timpul ocupației naziste, dar nu a fost aplicată în totalitate. A existat o perioadă de trei ani în care se puteau depune revendicările. În cazul multor familii de evrei, deportați în lagăre, mai rămăseseră în viață doar copii mici sau rude îndepărtate. Unii au emigrat în Palestina și nu s-au mai gândit atunci la proprietățile rămase în urmă. Ulterior, s-a instalat regimul comunist, care a sistat toate retrocedările. Așadar, nu toți proprietarii și-au putut recăpăta la terminarea războiului proprietățile confiscate în timpul ocupației naziste.

După 1990, s-a adoptat o nouă legislație privind restituirea proprietăților, cu caracter general, nu numai pentru populația evreiască. Acea legislație conținea două limitări: persoana respectivă să aibă cetățenia cehă și proprietatea să-i fi fost confiscată după instalarea regimului comunist, în februarie 1948, sau înainte de acea dată, dar să nu îi fi fost returnată de regimul comunist.

Ideea de bază a acestei legislații era aceea de atenuare a nedreptăților. Noi eram conștienți că după ce se făcuseră atâtea confiscări, de către ocupația germană, de către sovietici și de către regimul comunist, era imposibil să le poți repara pe toate în proporție de 100%. De aceea s-a folosit termenul de „atenuare a nedreptăților“. Am întâlnit și cazuri când două persoane aveau practic drept de proprietate asupra aceluiași bun. De exemplu, un bun confiscat de naziști, nerestituit de comuniști și vândut în anii '60

unui cumpărător de bună credință, care investise bani în repararea și întreținerea lui. În mod normal, primul proprietar își recăpăta bunul, iar cel de al doilea primea o compensație. Au fost și situații mai complicate. La începutul anilor '90, funcționau pentru restituire două criterii: cetățenia cehă și persoana respectivă trebuia să aibă reședința în Republica Cehă. Ulterior, Curtea Constituțională a decis că acest al doilea criteriu era discriminatoriu și a renunțat la el.

Cunosc cazul unui fost aristocrat, căruia i s-au restituit castelul familiei și fosta companie. Numai că el nu mai avea cu ce să le refacă și întrețină. Așa că a trebuit să ia un mare împrumut de la bancă. După decizia Curții Constituționale pe care o aminteam mai sus, sora lui, care locuia în Belgia, a revendicat jumătate din avere, dar a refuzat să participe și la plata împrumutului. Astfel că bietul om s-a trezit cu jumătate din avere și cu tot împrumutul. În teorie, lucrurile pot suna foarte bine, dar în practică rămâne mai mereu cineva nedreptățit.

O altă problemă legată de cerința de a avea cetățenia cehă a venit din faptul că în unele țări în care au emigrat cehii nu se permitea dubla cetățenie și ei a trebuit să renunțe la cea cehă. Conform Acordului cehoslovaco-american încheiat în 1928, în S.U.A., de exemplu, nu este permisă dubla cetățenie. Dar

Imagine dintr-un atelier german care folosea muncă forțată

exista o clauză care spunea că această prevedere privind obligativitatea de a renunța la prima cetățenie nu se aplica celor care dobândiseră cetățenia americană în perioada cât țara lor de origine se afla în război. Așadar, cetățenii cehi care emigraseră în S.U.A. în perioada cât Cehoslovacia se afla în război își păstrasera cetățenia cehă. S-au făcut intense cercetări pentru a afla câți ani s-a aflat Cehoslovacia în război și am descoperit că starea de război cu Japonia, de exemplu, a încetat în 1957, prin încheierea Tratatului cehoslovaco-japonez. Deci, toți cetățenii noștri care emigraseră în S.U.A. de la începutul războiului și până în acel an își păstrasera și cetățenia cehă alături de cetățenia americană și erau îndreptățiți să li se restituie proprietățile. Din acest punct de vedere, a fost o perioadă foarte interesantă a carierei mele de istoric.

Procesul de restituire a proprietăților evreiești din Republica Cehă a fost unul dintre cele mai reușite. Am colaborat foarte bine cu diferitele organisme internaționale evreiești. În acest moment, Comitetul nu mai este operațional, dar legea a rămas în vigoare.

DUMITRU PEDA

Prim-ministrul Franței, Georges Clemenceau, președintele S.U.A. Woodrow Wilson și prim-ministrul britanic Lloyd George pleacă mulțumiți, după semnarea Tratatului de Pace cu Germania, la Versailles (28 iunie 1919), că au creat o lume mai bună, în care pacea va domni

La încheierea primei conflagrații mondiale a secolului al XX-lea (1918) și la începutul edificării noii arhitecturi a relațiilor internaționale, concepută în timpul Conferinței de Pace de la Paris (1919-1920) și consacrată sub numele de sistemul de la Versailles, harta politică a Europei Centrale și Răsăritene prezenta transformări radicale, care ar fi trebuit să fie și durabile. Pe fundalul prăbușirii Lumii Vechi, se ridica plină de aspirații și speranțe o Lume Nouă, a statelor și națiunilor renăscute – Ceho-Slovacia, Iugo-Slavia, Polonia, Lituania, Letonia, Estonia, Finlanda – sau reîntregite – România.

O lume însă amenințată de multe primejdii directe în primul rând, atitudinea revanșardă și războinică a unor forțe politice din statele învinse, pe fondul gravelor probleme sociale existente, după anii de război în aproape toate țările de pe continent, încercările de restaurație habsburgică, încurajate chiar de o parte dintre diplomațiile Marii Antante victorioase. Li se adăugau moșteniri lăsate de secolele anterioare, ce provocaseră neîncredere și incertitudini între vecini.

Geneza

Istoricul medievist francez Marc Bloch (1886-1944), maestrul incontestabil în descifrarea sensurilor parcursului istoric al omenirii, subliniază că „faptele istorice sunt esențialmente psihologice”, deși au condiționări materiale, economice și nu numai puternice. Un astfel de fapt istoric este și experiența Miciei Antante, de mai puțin de două decenii. O viziune europeană, cu certitudine. O încercare născută pe temeiul unor eve-

nimente îndepărtate sau mai recente și al unor mentalități existente deopotrivă la nivelul claselor politice și colectivităților, al unui mod de gândire și înțelegere, cu reminiscențe păstrate în memoria publică până astăzi. Adică până la integrarea lor în marea familie a Uniunii Europene.

Mica Antantă a produs numeroase și variate analize în istoriografiile țărilor membre, ca și din alte țări. Și sunt convins că va continua să stimuleze reflecții constructive în acțiunile politice de azi

află între Rusia și ele. Iar din punct de vedere bilateral, nu cred că am avut vreodată relații mai bune cu Germania. Problemele trecutului nu mai joacă vreun rol semnificativ nici la nivel individual, nici la cel al relațiilor oficiale, așa cum se întâmpla cu zece ani în urmă.

Astăzi, în clasa politică germană sunt persoane care cunosc mult mai bine Republica Cehă decât în trecut. Doamna Angela Merkel, cancelarul Germaniei, a stat câțiva ani la Praga, ne înțelege limba și ne cunoaște cultura.

În anul 1998 a început să funcționeze Fondul ceho-german al viitorului. Acesta acordă în fiecare an bani pentru proiecte comune ceho-germane: organizarea de conferințe, vizite reciproce, cooperare la nivel academic, schimburi culturale. După modelul lui s-a creat, doi ani mai târziu, Fondul Vișegrad. Este un mijloc foarte bun pentru a crea legături la nivel personal, a organiza vizite ale unor tineri politicieni sau ziariști, care în zece ani pot avea un cuvânt de spus în viața țării lor. Astfel de legături la nivel personal

cer mai mult timp, investiții mai mari, dar produc efecte foarte bune pe termen lung.

– România și Cehoslovacia au făcut parte, în perioada interbelică, din „cordonul sanitar” creat pentru a limita răspândirea bolșevismului. Care ar fi azi, pentru cele două țări membre ale UE și NATO, punctele comune pentru o colaborare în politica externă?

– Cehii și românii, ca și alte națiuni din această parte a Europei, înțeleg mai bine importanța relațiilor transatlantice și a prezenței americane în Europa. Pentru noi este clar că avem nevoie de această prezență. Pentru alți membri ai UE nu este la fel de evident acest lucru. Aceștia văd uneori în S.U.A. un competitor. Pentru noi este greu de înțeles cum cineva nu realizează că Europa și S.U.A. sunt aliați naturali. Popoarele noastre au aceeași părere în această privință.

Ambele națiuni sunt, de asemenea, preocupate de orice posibil pericol care ar putea veni dinspre est. Privim cu mai multă precauție evoluțiile din acea parte decât alții, căci avem o experiență a trecutului comună. Trebuie să fim pegățiți în cazul în care evoluția evenimentelor capătă acolo un

alt curs. Și trebuie să vă spun că anul trecut, la reuniunea la nivel înalt a OSCE (Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa) de la Astana, România și Republica Cehă au colaborat în cel mai strâns mod posibil.

– Cât de des îi cere sprijinul diplomatul Jiří Šitler istoricului Jiří Šitler?

– Așa cum am menționat deja, diplomatul a fost de multe ori ajutat de experiența istoricului, și în problemele ridicate de repararea nedreptăților provocate de Holocaust, și în negocierile cu Germania și Austria. Folosesc deci experiența istoricului în munca de diplomat, dar foarte greu găsesc timp ca să mai fiu și istoric. Regret că nu am timp să merg în arhive și pierd din deprinderea de a scrie ca istoric. Am reușit, cât am fost ambasador în Thailanda, dar eram acreditat și în Cambodgia, ca împreună cu alți colegi să scriem o carte despre regele Norodom Sihamoni și istoria relațiilor cambodgiano-cehe, pe baza documentelor din arhiva Ministerului de Externe și o altă carte despre relațiile cehoslovaco-thailandeze. A fost un fericit prilej de a îmbina munca de istoric cu cea de diplomat. Mi-ar plăcea să fac mai mult. Așadar, diplomatul folosește din plin experiența istoricului, dar istoricul nu are timpul să utilizeze experiența diplomatului ca să scrie istorie.

– Domnule ambasador, vă mulțumesc!

**A consemnat
Dorin MATEI**

**Cancelarul german Angela Merkel
și președintele Republicii Ceha Vaclav Klaus**

Națiunilor, cerere susținută, cu condiția ca Budapesta să ofere garanții serioase că nu va fi utilizat pentru escaladarea înarmării și pentru alimentarea propagandei iredentiste).

Remarcăm ca o inovație a epocii crearea Miciei Antante a Presei (Sinaia, august 1925), ce avea să contribuie la dezvoltarea comunicațiilor și a schimbului de informații, la consolidarea legăturilor dintre cele trei țări.

Obiectivul central declarat al alianței a fost crearea unui front comun al statelor succesoare, care să impună respectarea prevederilor tratatelor de pace, în principal cele de la Trianon și, respectiv, Neuilly-sur-Seine (27 noiembrie 1919, cu Bulgaria). Asigurarea unui instrument diplomatico-militar eficace de securitate regională, ca parte integrantă a securității colective, și a cărei rațiune esențială pornea de la apărarea fron-

Nikola Pašić și Ion I.C. Brătianu la București

tierelor naționale, a corespuns, evident, nevoilor de stabilitate și cooperare ale țărilor membre, care doreau să-și creeze, astfel, condiții favorabile dezvoltării lor generale.

Referindu-se la obiectivele noii organizații politice, ministrul român al Afacerilor Străine, Take Ionescu, aprecia în 1921: „Mica Înțelegere însă

are un interes așa de mare în respectul noilor granițe, încât solidaritatea de interese a noilor state este cheazășia cea mai trainică a durabilității ei. E o forță de sine stătătoare, de care va trebui să se țină socoteală“. Și tot el, ca unul dintre inițiatorii pactului, relevând ideea creării unui climat de încredere și de colaborare cu toți vecinii, menit a contribui la reconstrucția Europei, a ținut să precizeze: „Mica Înțelegere este esențialmente o operă de pace“.

La rândul său, premierul cehoslovac Edvard Beneš avea să sublinieze, la sfârșitul aceluiași an 1921, că Mica Antantă „este coloana vertebrală a noului sistem politic și economic din această regiune“ și că ea trebuie „să reconstituie politic, economic și social Europa Centrală a viitorului“.

O primă manifestare a rolului constructiv al Miciei Antante pe eșichierul continental avea să fie con-

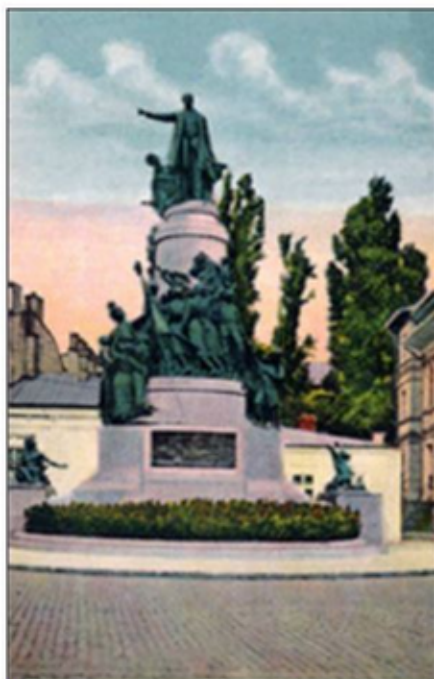
Participanți la conferința de la Genova; primul din dreapta Lloyd George

strategii pentru reconstrucția Europei de Est și Centrale și să negocieze o formulă de colaborare cu Rusia sovietică, în plan economic. Și Germania participa pentru prima oară după război la o conferință internațională. Rusia și Germania au încheiat, de altfel, la Rapallo, la 16 aprilie, o convenție prin care fiecare parte renunța la pretenții teritoriale sau financiare, ceea ce a grăbit eșecul întrunirii de la Genova.

și din viitor, necesare cooperării, în cadrul unui dialog util și plin de încredere.

Pe soclul monumentului închinat lui Take Ionescu la București era înfățișat simbolul înfrățirii națiunilor care au alcătuit această alianță destinată păcii și cooperării. O alianță izvorâtă în partea finală a conflictului mondial în mintea și acțiunea omului politic român, sosit în vara lui 1918 la Paris. Ea era destinată obținerii unei poziții solidare în momentul deschiderii conferinței ce avea să consemneze încheierea stării de război și să pună bazele noii configurații internaționale. Inițiativa sa a găsit de la început orientări și puncte convergente la Edvard Beneș, tânărul lider al mișcării de independență a cehilor și slovacilor, la Nikola Pašić, experimentatul premier radical al Serbiei, și la Eleftherios Venizelos, influentul șef al guvernului elen, dar și printre conducătorii mișcării de renaștere poloneze.

Ideea unui front defensiv de la Baltica la Egee, format din cinci state și destinat să înfrâneze acțiunile destabilizatoare și să consolideze securitatea pe continentul european, a provocat reacții diferite atât în rândul aliaților, cât și în statele învinse. Chiar dinainte de constituirea propriu-zisă a Micii Antante (denumire folosită de adversari în sens denigrator), au existat cercuri diplomatice din toate tabe-

Statuia lui Take Ionescu, ridicată în apropierea casei în care a locuit, monument azi dispărut

rele care au căutat fie să o contracareze, fie să-i limiteze aria de acțiune, fie să o controleze, potrivit intereselor Marilor Puteri, înțelepciunile Franței.

Carol de Habsburg, în exil

O operă de pace

Punerea bazelor Micii Antante s-a realizat în cursul anilor 1920-1921, în urma unor negocieri intense, în condițiile definitivării Tratatului de Pace cu Ungaria, semnat la 4 iunie 1920, demersurile fiind accelerate de declanșarea războiului sovieto-polonez (1920) și aflându-se sub influența tentativelor fostului împărat Carol de a-și recuceri tronul în Ungaria, ca și, parțial, a evenimentelor din Mediterana Orientală (conflictul armat greco-turc).

Rezultatul concret a fost doar o alianță în trei, cu caracter federal, care s-a înfăptuit printr-o rețea de convenții bilaterale, redactate în spiritul și pe temeiul principiilor Societății Națiunilor, ale căror membre erau.

Convențiile au fost completate prin acorduri militare bilaterale, ce prevedeau măsurile de adoptat în cazul unei (unor) agresiuni împotriva statelor partenere, precum și prin acorduri comerciale. Ulterior, aceste documente au fost reînnoite și au inclus prevederi mai detaliate, iar reuniunile de consultări trilaterale, la nivelul miniștrilor Afacerilor Străine, au devenit periodice, lărgindu-se, totodată, aria problematică (de exemplu, la conferința de la Sinaia, din iulie 1923, avea să fie analizată cererea Ungariei de a i se acorda un împrumut de către Societatea

O observație pertinentă reieșită încă din analizele contemporanilor și pe care dorim să o evidențiem: valorile geopolitice pe care fusese fondată alianța celor trei state central-sud-est europene aveau să evolueze pe măsură ce Rusia Sovietică, din 1922 U.R.S.S., își va relua locul printre statele europene și apoi la Geneva, în Societatea Națiunilor (1934).

Astfel, într-o primă etapă, asistăm la reluarea legăturilor comerciale și curând (după 1924) la promovarea de către conducerile de la Praga și Belgrad a unor raporturi politice tot mai active cu Moscova. Acțiunile aliaților vor fi urmărite, mai întâi, cu atenție și cu serioase temeri, de factorii responsabili de la București – argumentele istorice și cele teritoriale fiind de înțeles –, apoi (după 1928), ele vor fi conjugate cu alte demersuri destinate creării unui cadru juridic internațional de prevenire a utilizării forței și găsirii unor mijloace de rezolvare pașnică a problemelor litigioase (Pactul Litvinov, din 1929, și convențiile de la Londra, din 1933). Ceea ce și explică drumul anevoios până la normalizarea relațiilor diplomatice româno-sovietice, în 1934.

Pe de altă parte, trebuie spus că, deși Mica Antantă nu a fost explicit dirijată împotriva Uniunii Sovietice, conducerea de la Kremlin nu a omis niciodată, în planurile sale strategice, posibilitatea unei funcțiuni antisovietice a axei București-Belgrad-Praga.

Semnarea Pactului Briand-Kellogg

Pactul Litvinov a fost încheiat la 9 februarie la Moscova și prevedea renunțarea la recurgerea la război între semnatori, potrivit principiilor din Pactul Briand-Kellogg. Acesta din urmă fusese semnat la 27 august 1928, la Paris, de către Statele Unite, Franța, Marea Britanie, Germania, Italia, Japonia (în total, 15 state) și prevedea interzicerea războiului ca instrument al politicii între state. Purta numele secretarului de Stat american și pe cel al ministrului Afacerilor Străine francez.

Pactul Litvinov era semnat de U.R.S.S., Polonia, România, Letonia și Estonia.

La Londra (3-5 iulie 1933), din inițiativa U.R.S.S., s-au încheiat convențiile de definire a agresiunii între această țară și Polonia, România, Estonia, Letonia, Turcia, Persia, Afganistan, Cehoslovacia, Iugoslavia și Lituania (ulterior aderă și Finlanda).

Au existat și încă mai există voci care, deplângând, mai mult sau mai puțin nostalgic, dispariția monarhiei bicefale, în toamna lui 1918, nu uită să sublinieze eșecul suferit de Mica Antantă în 1938, când ea nu a putut împiedica acțiunea revizionistă a celui de-al Treilea Reich de a schimba raportul de forțe în Europa Centrală, prin înglobarea Austriei și apoi dezmembrarea Cehoslovaciei (München), ulterior desființată ca stat, în primăvara lui 1939.

Dar este o formulă simplistă și departe de realitatea concretă, pentru că istoria Miciei Antante este istoria a 18 ani de intense eforturi politice și diplomatice, amplificate de apreciable acțiuni de cooperare economică și culturală, dar și cu unele limite și slăbiciuni, puse în evidență, mai

cu seamă în contextul complicității și lașităților guvernelor Marilor Puteri occidentale în fața ofensivei puterilor fasciste și revizioniste, în frunte cu Germania nazistă, ca și a politicii duplicitare, revanșarde a U.R.S.S.

Mica Antantă a fost un actor important în arena internațională, a militat pentru democratizarea reală a relațiilor între state, indiferent de mărimea și de resursele lor materiale și de forțele armate. Ea a manifestat disponibilitate și capacitate de adaptare la sfidările impuse de evoluția complexă și sinuoasă a relațiilor pe continentul european, iar experiența pozitivă înregistrată se constituie într-un tezaur prețios pentru teoria și practica diplomatică.

(Va urma)

Conferința de la Lausanne a fost convocată pentru a negocia un tratat care să îl înlocuiască pe cel de la Sèvres, încheiat cu Imperiul

Otoman și pe care Turcia republicană nu îl mai recunoștea. Tratatul semnat la 24 iulie 1923 consfințea și intrarea insulei Ada-Kaleh în cadrul României. Uitată complet la negocierile de la Berlin, din 1877-1878, insula rămăsese *de jure* un teritoriu al Imperiului Otoman. România își declarase *de facto* suveranitatea asupra insulei în 1919.

semnată la Conferința de la Genova (aprilie-mai 1922), urmată de participarea la Conferința de la Lausanne (1922-1923).

În anii următori, în circumstanțele tensionate provocate de neînțelegerile dintre Marile Puteri occidentale (criza Ruhrului, problema reparațiilor) și de crize locale (incidentul din Corfu și ocuparea insulei grecești de către trupele italiene etc.), România, alături de aliații săi, s-a pronunțat cu consecvență pentru afirmarea principiului „egalității suverane” a statelor și pentru adoptarea normelor de drept internațional în rezolvarea diferendelor între acestea. O concretizare a acestei politici și a colaborării României cu Cehoslovacia și Regatul Iugoslav avea să fie „Protocolul pentru reglementarea pașnică a diferendelor internaționale”, document adoptat la 2 octombrie 1924 de Societatea Națiunilor. Deși neaplicat, din lipsă de ratificare,

acesta avea să stimuleze elaborările viitoare, materializate în Convențiile de

definire a agresorului, din 1933.

18 ani de eforturi

Încheierea acordurilor de la Locarno (octombrie 1925), la care numai Cehoslovacia a fost parte semnatară, avea să fie receptată cu moderație și echilibru la București, și ulterior, sub impulsul ministeriatului lui Nicolae Titulescu la Afacerile Străine (1927-1928, 1932-1936), să determine o acțiune mai hotărâtă în vederea realizării unui cadru de organizare și de funcționare mult mai eficient al Micii Antante, concretizat însă abia în 1933.

Acordurile de la Locarno, în număr de șapte, au fost negociate între 5-16 octombrie 1925 și semnate la Londra, la 1 decembrie. Scopul lor era să garanteze reglementările teritoriale de după Primul Război Mondial pentru puterile occidentale și noile state din centrul Europei și să normalizeze relațiile cu Germania. Au participat: Belgia, Cehoslovacia,

Stresemann, Chamberlain, Briand

Germania, Franța, Italia, Marea Britanie, Polonia. Practic, se garantau frontierele vestice, în vreme ce cele estice ale Germaniei rămăneau deschise revizuirii. În vreme ce în Occident „spiritul de la Locarno” a adus

credința că pacea fusese garantată – Germania fiind primită în Liga Națiunilor –, în est, mai ales în Polonia, s-a accentuat neîncrederea în puterile occidentale, mai ales în Franța. Omul politic polon Jozef Beck spunea: „Germania a fost invitată oficial să atace în est, în schimbul păcii în vest”.

Premiul Nobel pentru pace a revenit în anul 1925 lui Sir Austen Chamberlain (*Magazin istoric*, nr. 1/2011), iar cel din 1926 lui Aristide Briand și Gustav Stresemann.

*Distracțiile și freacăntul zilelor de Moși (și în p. 17)
I-au fermecat pe savant*

Prima sa călătorie în România a făcut-o în 1876, iar a doua, trei ani mai târziu. Redactorul șef al revistei vieneze *Der Osten* i-a acoperit cheltuielile de deplasare, Jarník obligându-se a-i trimite corespondențe românești, despre cele văzute și făcute în drumurile sale.

După 40 de ani, intuind valoarea de mediator cultural a scrisorilor publicate în germană, la Berlin, și, mai apoi, în cehă, la Praga, Jarník însuși va tălmăci în limba română cele opt răvașe (*Între români. Scrisori din călătoria unui filolog*, Sibiu, 1917), propunându-și să îmbunătățească, pe această cale, slaba cunoaștere reciprocă dintre cehi și români. Deși, cu multă modestie, califică drept *nimicuri* faptele cuprinse în acele *vechituri*, scrisorile vor fi expediate ca niște mesageri ai pasiunii sale cu totul speciale pentru limba română, calificată, nu o dată, drept marea sa dragoste: „Du-te,

deci, cărticico, la acei cu a căror limbă acum vreo 40 de ani am început să mă îndeltnicesc în capitala Franței, putând astfel să-mi serbez nunta de aur cu această logodnică a mea.”

Mobilul călătoriei a fost de natură lingvistică, dat fiind că Jarník își dorea enorm să *pătrundă* în limba română, atât cât îi este cu putință unui străin, după cum singur mărturisește. Se simțea profund frustrat de faptul că legătura cu limba română se realiza mai cu seamă prin intermediul cărților: „Doream din tot sufletul să petrec o vreme oarecare în mijlocul poporului din care își luase [sic!] obârșia aceste roade încântătoare cu privire atât la limbă, cât și la cuprinsul lor.”

Conținutul scrisorilor arată însă că romanistul ceh a depășit cu mult cadrul lingvistic în modul de percepție a spațiului românesc. Alături de ochiul filologului, atent la tot ce i-ar fi putut furniza o informație de ordin lingvistic –

cum ar fi, bunăoară, inscripțiile de deasupra sălilor de așteptare, interpretate corect drept semnul ortografiei noastre încă neunitare la acea dată, sau observațiile legate de tendința exagerată de curățire a limbii de elemente nelatine –, Jarník este și un etnolog entuziast și extrem de avizat, fără prejudecăți morale, științifice sau politice față de faptele observate. Un simț cu totul special îl ajută să consemneze tot ce este viu și să dea cuvântul oamenilor.

In mărturiile sale remarcăm o mare flexibilitate de abordare a raporturilor interculturale, demnă de o minte „a zilelor noastre”. Deși avea strânse legături cu personalități ale societății românești, începând cu regele Carol I, continuând cu Maiorescu, Eminescu, Caragiale, Slavici, Odobescu, Iacob Negruzzi, Ioan Micu-Moldovan etc., deși a fost membru al Academiei Române, calitate ce i-ar fi permis să-și selecteze riguros prietenii, vedem că Jarník a experimentat cu adevărat așa-numitul schimb intercultural, stabilind contacte la toate nivelurile vieții sociale și culturale. El nu ezită să pătrundă în acele locuri care condensau „viața adevărată”. Nevoit, de pildă, să petreacă noaptea într-un birt din Ardeal, mărturisește că ar fi rămas bucuros în odaia cea mare, unde „se găsesc mulți bărbați din popor, ceea ce tocmai mă interesa”, cerând să i se aducă acolo de mâncare și regretând, mai apoi, că a fost forțat să

● Nuntă de aur cu limba română ● La birt, cu „bărbați din popor” ● Coase englezești vândute sub măr-

cile: România, Independența, Rahova, și blănuri cu inscripții precum: România liberă ● Ce semnifică parii și crucile de la Rășinari ● Aromă de mici în Târgul Moșilor ● Pe rогоjini, la iarbă verde

Romanistul ceh (în dreapta) și în drum spre Moși, la târguiești

JAN URBAN JARNÍK: „MOLIMA DRAGOSTEI PENTRU LIMBA ROMÂNĂ”

ELENA PLATON

Cald și statornic prieten al românilor, Jan Urban Jarník (1848-1923), membru de onoare străin al Academiei Române (1919), a vizitat în mai multe rânduri România, unde avea trainice legături în cele mai felurite straturi ale societății. Impresiile sale le-a făcut publice în reviste ale vremii de la Praga, Berlin, Viena, Halle, dar și din Brașov, București, Cernăuți ș.a. (Magazin istoric, nr. 6/1979; 10/1981; 8/1999).

Correspondența, purtată timp de o jumătate de veac cu reprezentanți marcanti ai culturii românești, constituie, după cum considera Traian Ionescu-Nișcov, un avizat cercetător și editor al lui Jarník, „unul dintre cele mai interesante capitole din istoria relațiilor umane: dialogul marii prietenii”.

Lectura vechilor sale răvașe despre călătoriile făcute între români, cu mai bine de 130 de ani în urmă, dezvăluie însă nu numai un cald și emoționant exemplu de comunicare interumană, ci și un model de cunoaștere interculturală.

unde se trage viața cutăruia și cutăruia...”

Atent în permanență să nu cadă în capcana unui reducionism simplificator, care să-l conducă la reprezentări false despre grupurile umane întâlnite în târg, completează de fiecare dată observațiile ce țin de spectaculos cu informații legate de viața socială, destinate să nuanțeze sensibil imaginea conturată: „Grădina era ticsită de lume: la mese sau pe rogojini întinse pe pajiște sau chiar pe iarba verde sunt așezate familii sau grupe de cunoscuți din clasa mijlocie a Bucureștilor, care vin la târg mai puțin cu propusul să cumpere ceva și mai mult din obicei, căci așa s-au pomenit, de când erau copii.” Aceeași curiozitate îl împinge să ceară explicații pentru crucile deosebite din cimitirul de la Rășinari, care marceau statutul exact al persoanei decedate, aflând „cum că crucile însemnau locul de odihnă al unei neveste în vârstă, al unei mame de familie, parul – locul de odihnă al unui tată de familie, iar crucile și parii mai mici aminteau pe copiii de sex bărbătesc și femeiesc”.

Luciditatea privirii sale transpare și în maniera de abordare a unor experiențe mai puțin plăcute. Nu există prilej care să-l determine să critice drastic sau să facă observații generalizatoare, lipsite de discernământ sau

de înțelepciune, și să transfere efectele acestor experiențe asupra întregului popor. Grija de a cataloga unele incidente drept fapte izolate, posibile oriunde și oricând, vădește la Jarník o gândire premergătoare cuceririlor din ultimul secol în ceea ce privește alteritatea, identitatea culturală a celui alt. În egală măsură ea vine și din dragostea aproape inexplicabilă pe care ne-o poartă.

Discreția cu care relatează episoade în care a fost, pe nedrept, confundat cu un hoț sau cu un emisar rus, ce se îndeletnicește cu năimirea voluntarilor români pentru războiul cu otomanii, îi apare mai mult ca „o săgă”, decât un lucru care să stârneasce în sufletul lui vreo supărare sau o îndepărtare de români: „Nu

mi se pare un lucru atât de grozav ca să fie în stare a mă opri ca la cel dintâi prilej să nu merg din nou în țările locuite de români, unde aș auzi vorbindu-se limba română cea adevărată și mi-aș putea însuși astfel, din ce în ce mai mult, cunoștința acestei limbi atât de frumoase, bogate și expresive.”

Mostrele oferite de noi au încercat să sugereze cât de bine a conștientizat acest prieten al românilor necesitatea unei mai bune cunoașteri între cehi și români, îndemnându-ne să „nu fim ca struțul, ci să mărturisim sus și tare că prea puțin am știut noi până acum ce este România și românii, pe când dumneavoastră tot atât de puțin ați știut despre noi, cehii, și despre Republica Cehoslovacă”.

Marele lui merit este că această declarație n-a rămas un simplu deziderat de natură politică. În călătoria sa printre români, el a reușit să combine, în mod fericit, o mișcare și o privire, astfel încât, în final, a ajuns să-și asume o dublă identitate, declarând, în 1911, într-o scrisoare trimisă lui Ioan Micu-Moldovan, că n-ar fi „nici ceh, nici român, ci un fel de corcitură din cele două neamuri”, după cum, într-o altă scrisoare către V. Macavei, afirmase că „numai moartea va fi în stare să desfacă ce i-a făcut «de urmă» [l-a vrăjit] molima dragostei pentru limba română”. ■

Biserica din Rășinari i-a provocat multe nedumeriri lui Jan Urban Jarník

„petreacă“ într-o odăiță separată, cu primarul și cu notarul.

Savantul nu pare deloc preocupat numai de produsele culturale de înaltă clasă. În egală măsură, este conștient de binefacerile „exportului cultural spontan“, pe care unele voci de astăzi, mai puțin lucide, îl consideră încă responsabil de pervertirea bunei imagini a unei culturi. Pentru el nu există două categorii de fapte umane: unele demne de interes, nobile și raționale, și altele neglijabile, populare, iraționale sau gratuite. În această privință, s-a dovedit a fi purtătorul unei concepții extrem de moderne despre om, acordând faptelor zise populare o demnitate egală cu cea a diverselor aspecte proprii civilizației superioare și aplicându-le un tratament științific la fel de riguros.

Profunda lui umanitate îl ajută să suprima orice bariere sociale și intelectuale, relatările sale neavând nimic din sterilitatea specifică studiilor savante din științele umane. Asemenea etnologului, el se lasă atras de lucruri condamnate la dispariție, de practici sociale fără teorie sau neteorizate înainte, de credințe colective ce răzbat în limba popular, de a cărui diversitate și culoare nu încetează să se minuneze. Jarník pare a demonstra că, deși culturile sunt diferite una de cealaltă, niciuna nu e radical străină sau de neînțeles pentru ceilalți.

Relevante sunt relatările lui Jarník legate de Târgul Moșilor, unde, alături de înregistrarea pitorescului târgului, cu oalele, mâncărurile, băuturile, muzica, cu oamenii și toate miresmele lui, acesta face adevărate interpretări de natură etnolingvistică. Astfel, exploatarea cunoștințelor despre obiceiul românilor de a sărbători cultul morților în sâmbăta de dinaintea Rusaliilor și remarcând impresionanta cantitate de lumânări de ceară vândute la acest târg, găsește repere pentru interpretarea expresiei „a purta Sâmbetele cuiva“. În același perimetru, realizează cât de marcat a fost mentalul românesc de victoriile din Războiul de Independență, pornind de la „artificiile“ la care apelau țărani-negustori pentru a-și fermeca clientela: pe coase importate din Anglia erau scrise nume ca *Independența, România, Rahova, Plevna, Grivița*, în timp ce niște blănuri, „care se vindeau cu duimul“, aveau

inscripții precum *România liberă*. În legătură cu acestea din urmă, comentează amuzat că „aici, simbolul unei Românii libere cel puțin s-a fost ales de tot potrivit“. Ca amănunt pur anecdotic, merită consemnată descrierea făcută micilor, văzuți ca „un soi de cârnați, care se deosebesc de ai noștri prin aceea că n-au nicio piele, ci constau din carne tescuită, amestecată foarte mult cu niște dresuri aromatate“.

Deosebit de interesante îi apar și chipurile oamenilor, care „unuia din țară [...] nu i-ar face o impresiune atât de mare ca unui străin care sau n-a avut prilejul să vadă deloc, sau n-a văzut decât un număr neînsemnat de țărani români din Ardeal“. Astfel, remarcă prezența unor „români din fel de fel de ținuturi și, prin urmare, și porturi și chipuri deosebite“, constatând că „acela care se pricepe este în stare, luându-se după o însușire sau alta, să hotărască îndată de

Aurel Cioran, fratele scriitorului, ar fi trebuit să îl convingă să colaboreze cu regimul de la București

fostul șef al legionarilor ca pe „un gospodar instalat în absolut”: „Căpitanul a dat românului un rost, înainte de el românul era numai român, adică un material uman alcătuit din ațipiri și umilinți”.

La scurtă vreme însă, s-a retras din toate organizațiile exilului, fiind convins, după cum avea să afirme ulterior, că față de emigrația românească „măcinată de frecșuri, certuri meschine”, trebuia să se mențină la distanță.

Între timp, în țară, a început o campanie de denigrare a sa, fiind socotit membru activ al organizației legionare din Sibiu, colaborator apropiat al lui Horia Sima și, totodată, unul dintre doctrinarii Gărzii de Fier. De altfel, ulterior, într-o discuție cu un colaborator al Securității, Emil Cioran declara: „Recunosc că am făcut parte din Mișcarea Legionară în timp ce eram în facultate. Consider acest fapt «o greșală din tinerețe» și

atribui aderarea mea la Mișcare în acea epocă ca un protest față de atitudinea regelui Carol al II-lea, care a procedat pe atunci la uciderea unor membri ai Mișcării și la expunerea cadavrelor lor în piețe publice.”

După rebeliunea legionară de la începutul anului 1941 (*Magazin istoric*, nr. 1/1999, 1/2007), Emil Cioran afirma că s-a dezis complet de legionari, ajungând la concluzia că dacă ar fi rămas aceștia

la putere, situația țării ar fi fost dezastruoasă atât pe plan intern cât și extern. De aceea se considera pe nedrept atacat de Nichifor Crainic, în ziarul *Glasul Patriei* (*Magazin istoric*, nr. 2/2011), pentru scrierile și vederile sale legionare sau pentru atitudinea ostilă față de regimul comunist din România: „Nu am manifestat niciodată vreo atitudine ostilă orânduirii sau guvernului din țară. Am emis într-una din scrierile mele formula «destinului tragic al României», expresie care a indus în eroare, deoarece ea se referea exclusiv la ocupațiile străine, succesive, suferite de poporul român de-a lungul istoriei sale, ocupații care însă n-au putut atinge esența neamului românesc niciodată.”

După stabilirea definitivă în Franța, se dedică în principal scrierilor cu caracter filosofic, până în 1965 tipărind la celebra editură Gallimard cinci lucrări, în limba fran-

ceză, care îl vor impune, de astă dată, în rândul intelectualității franceze.

Toate aceste date și altele legate de atitudinea filosofului față de țară erau menționate, în primăvara anului 1966, într-o fișă aflată pe biroul ministrului Afacerilor Interne, Cornel Onescu. Tocmai o discutase cu șeful spionajului românesc la acel moment, Nicolae Doicaru. Interesa, la acest nivel, care era poziția filosofului față de eventuale contacte cu Ambasada României din Paris. Ministrul era informat că filosoful își explicase deja poziția, neîndrăznind să intre în legătură cu reprezentanța românească, de teama poliției franceze, el nefiind cetățean francez, ci posesor al unui pașaport de refugiat politic. Se știa, apoi, din corespondența cu rudele sale din țară, faptul că Emil Cioran își exprimase dorința de a-și vizita familia de la Sibiu, în vara aceluia an.

Intens vizitat de „prieteni”

Pentru că nu era semnalat cu o activitate în emigrație împotriva țării, la cartierul general al Securității din București a fost „luat în studiu pe linia folosirii ca element de influență”. Atitudinea sa (nu avea „poziție dușmănoasă” față de țară), faptul că era deja un intelectual de vază în mediul cultural românesc, dar și a celui din Franța, erau socotite argumente forte pentru utilizarea sa. Numai că socoteala de acasă nu se potrivește cu cea din... străinătate. Ca și în cazul dramaturgului Eugen Ionescu (*Magazin istoric*, nr. 11, 12/2009), de altfel prieten intim al

EMIL CIORAN ÎN DOSARELE SECURITĂȚII

Emil Cioran a fost un gânditor aparte, preocupat în scrierile sale îndeosebi de problema morții și a suferinței, de alienarea omului modern, de sensul tragic al istoriei, sfârșitul civilizației și obsedat de absolut. Toate acestea l-au impus ca pe un autor original.

LIVIU ȚĂRANU

Cu certitudine însă că nu modul original de abordare a temelor filosofice l-a adus pe Emil Cioran în atenția Securității. Interesul instituției represive a fost declanșat de biografia, atitudinea și legăturile filosofului cu exilul românesc din Franța.

Născut la 8 aprilie 1911, la Rășinari, Sibiu, Emil Cioran era fiul unui protopop ortodox, mama sa fiind dintr-o familie de funcționari ardeleni. După studiile liceale urmate la Sibiu, intră la Universitatea București, unde studiază filosofia. În anul 1933, cu ajutorul unei burse oferite de statul român, merge la Berlin, unde intră în contact cu cele mai influente figuri ale filosofiei germane. Aici scrie și acele rânduri, care mai târziu îi vor fi aprig imputate: „Când

vorbesc de Germania nu pot fi decât liric. Nu există cultură care să se fi remarcat prin atâtea realizări, printr-o multiplicitate atât de bogată și complexă, printr-o vanitate debordantă și infinit de nuanțată [...] Am fi fost incomparabil mai departe dacă în loc să stăm la umbra Franței, am fi stat la umbra Germaniei.“

Refuză să se întoarcă în țară

Din 1934, începe să publice cărțile care îi vor aduce recunoașterea în mediul intelectual românesc: *Pe culmile disperării* (carte premiată și foarte apreciată în epocă), *Cartea amăgirilor* (1935), *Schimbarea la față a Ro-*

mâniei (1936), *Lacrimi și sfîniți* (1937).

În 1936 revine în țară și ocupă pentru scurt timp postul de profesor de filosofie la Liceul „Andrei Șaguna” din Brașov. Apoi, în anul următor, 1937, pleacă la Paris cu o bursă a Institutului Francez din București, pentru ca în anul 1940 să fie numit consilier cultural la Legația României de la Vichy, unde a funcționat până la sfârșitul războiului. Rechemat în țară, a refuzat să vină. Începând cu 1945 a intrat în cercul intelectualilor români din exil, făcând parte din comitetul de redacție al revistei *România independentă*, fiind și membru al „Asociației ziariștilor români din exil”. În revista amintită, în articolul *Profilul interior al căpitanului*, îl amintea pe

Emil Cioran, Eugen Ionescu
și Mircea Eliade

din interiorul și din afara granițelor României. I-a reperat imediat pe „intelectualii cu umbrela în gât”, trimiși să-l convingă să facă o vizită în țară. În același timp a strâns legăturile cu cei care s-au dovedit a fi mai puțin dispuși la compromisuri. De pildă, își exprima uimirea că prietenul său Constantin Noica, după experiențele limită pe care le cunoscuse (domiciliu obligatoriu, proces, ani de pușcărie, imposibilitatea de a publica etc.), după ce a ieșit la lumină și a reînceput să publice, scrie tot despre categoriile lui Aristotel în loc să dea o carte răscolitoare de experiență existențială (întrebarea e cine i-ar fi publicat, în țară, o asemenea operă). Tot despre prietenul său, Emil Cioran spunea că are o ocupație zadarnică, aceea de a scrie o carte ca *Rostirea filosofică*

românească în care face exegeza implicațiilor metafizice din lexicul românesc, carte intraductibilă și deci fără prea mari șanse de a produce vreun efect dincolo de granițele unei țări „condamnată la tăcere”.

Despre Alexandru Paleologu și efortul său materializat în cartea *Spiritul și litera* de a interpreta literatura românească prin confruntări pe picior de egalitate cu marea literatură europeană, Emil Cioran spunea că totul e disproporționat, „tot un fel de megalomanie à la Ceașescu”.

Atunci când a fost cazul, nu de puține ori, și-a manifestat zgomotos nemulțumirea că este insistent căutat și vizitat de mulți intelectuali și scriitori români veniți temporar din țară. Declara că nu înțelege pentru ce aceștia în loc să se ocupe de problemele pentru care soseau în capitala Franței, îndeosebi ca să-și facă relații cu intelectualitatea franceză, îl caută pe el și-i răpesc în așa măsură timpul, încât nu se mai poate ocupa de munca lui. Se întreba (retoric, desigur) de unde obțin adresa lui atâția oameni care-l caută cu atâta insistență. Era de părere că aceștia ar fi trebuit să „lupte” cu intelectualii francezi pentru promovarea culturii românești în Franța și să nu-și piardă timpul cu el, deoarece, la rândul lui, și el ca român trebuie să se „bată” cu francezii. În ce privea legăturile cu reprezentanții oficiali ai țării (diplomați sau demnitari în trecere), Emil Cioran nu voia să aibă absolut nici un contact cu aceștia, ca și cu

românii din exil „rămași în afara istoriei”. Tuturor le declara că este dezinteresat de politică și că „nu va mai scrie românește niciodată”.

Ca urmare a acestor informații și în contextul strângerii relațiilor politice cu Franța, la 23 februarie 1970, se propune și se aprobă închiderea dosarului individual „Chiru”, deoarece „nu mai prezintă interes pentru munca noastră”.

Dosar închis după... revoluție

În anul 1981, fratele filosofului, Aurel Cioran, primește pașaportul și acordul pentru o vizită în Franța (în 1976 eșuase o tentativă de recrutare a sa ca informator), având și o misiune precisă din partea Securității, aceea de a-l convinge pe Emil Cioran să viziteze țara. Este momentul (15 ianuarie 1981) în care UM 0225 (unitatea care se ocupa cu emigrația română și cu „Europa Liberă”) deschide un nou dosar de urmărire cu numele conspirativ „Enc”. Tocmai se declanșase acțiunea „Recuperarea”, prin care regimul urmărea, cu orice preț, aducerea în țară a unor mari personalități ale exilului românesc (Eugen Ionescu, Mircea Eliade, Emil Cioran ș.a.).

Cei doi frați se revăd după 40 de ani, la Paris. La revenirea în țară, Securitatea e interesată să afle impresiile fratelui și canalizează spre acesta o serie de informatori, verificându-i și pe aceștia cu tehnica de ascultare ce era instalată deja în casa lui Aurel Cioran de mai mulți ani. Se află astfel esența discuțiilor purtate de cei doi frați, pe mai multe

filosofului, vizita în România a lui Emil Cioran (când ar fi fost momentul propice al „apropierii” sale de Securitate) s-a amânat *sine die*. Însă, ca și până atunci, el a rămas atent urmărit de ochiul vigilent al Securității.

De-a lungul timpului, pe numele său, Securitatea a deschis trei acțiuni de urmărire informative (și implicit trei dosare).

Primul dosar de urmărire (cu numele conspirativ „Cio-banu”) a fost deschis de Securitatea Sibiu la începutul anului 1954, dar în el se regăsesc documente datate anterior și care privesc îndeosebi corespondența purtată de „fugarul de la Paris” cu familia sa. Sunt copii ale scrisorilor trimise de filosof părinților în care anunța expedierea unor pachete cu medicamente sau dădea vești despre situația sa pe tărâm francez.

Un al doilea dosar, de data aceasta mult mai consistent, se deschide în anul 1967, de către

Direcția de Informații Externe, condusă de Nicolae Doicaru. Numele conspirativ trecut pe coperta dosarului era „Chiru”, iar în referatul de deschidere ofițerul invoca faptul că Emil Cioran „prezintă interes pe linia obiectivului legionar din Franța și pentru influențarea pozitivă a emigrației din această țară”.

Până la acel moment (17 ianuarie 1967) Emil Cioran fusese în obiectivul Direcției a III-a (contraspijonaj), care culegea date despre legăturile emigrației cu țara. Directorul Operei din București, Mihai Brediceanu, informa Securitatea (pe cale oficială) despre una dintre întâlnirile sale cu Emil Cioran la Paris. Aici găsisse pe filosof într-un „apartament modest, dar confortabil”, după mai bine de 30 de ani de când îl cunoscuse ca profesor de filosofie la

Monica Lovinescu

filosoful le considera „nedrepte”. Din discuții rezulta că dorul de țară și mai ales de locurile natale îl măcina serios. Acesta era la curent cu toate noutățile din politica românească (distanțarea de U.R.S.S.), dar știa bine și ce se întâmpla, de pildă, cu asistența sanitară sau cu procesul de rapidă industrializare din România. Despre schimbările din raporturile cu Uniunea Sovietică, de pildă, Emil Cioran avea convingerea că s-a greșit provocându-i pe sovietici: „Noi vom plăti foarte greu această politică de independență, rușii ne vor plăti cu vârf și îndesat!” România, în viziunea lui Cioran, trebuia să-și accepte destinul, „sau mai exact lipsa de destin”. Există și aici o „grandoare a neantului, fără de împlinire”. Politica externă dusă de Nicolae Ceaușescu i se părea irealistă, „într-o disproporție catastrofală și ridicolă între pretenții și posibilități”.

În toate discuțiile pe care le-a avut cu emisari acoperiți ai Securității, Emil Cioran s-a dovedit a fi nu doar un bun cunoscător al realităților românești, dar și un fin observator al lumii intelectuale

Emil Cioran (dreapta)
și Corneliu Zelea Codreanu (centru)

Istorie

și film

● Închis într-o ladă de orez, moare de foame și sete ● Intrigile sfâșie dinastia ● Regrete mult prea târzii ● Un templu budist întru memoria tatălui nedreptățit ● Alt

oraș prosper, la 30 km de Seul ● Linia munților dă forma acoperișurilor ● Urmașii abandonează politica regelui ● Clopot pentru îndeplinirea visurilor

HWASEONG, SIMBOL AL DRAGOSTEI PENTRU PĂRINȚI

EMILIA URIAN

În cursul anului 2009, un public destul de numeros din țara noastră a urmărit la TVR Furtună la palat, un interesant și captivant serial istoric sud-coreean, avându-l ca personaj principal pe regele Jong-jo (1776-1800), din dinastia Joseon (1392-1910). Filmul prezintă viața și complicatele realități de la Curtea regală coreeană, dar mai cu seamă marea renaștere culturală din timpul domniei suveranului amintit. Vom descrie în continuare câteva motive care l-au determinat pe Jong-jo să construiască, în mica localitate de atunci Suwon, grandioasa fortăreață denumită Hwaseong (Fortăreața florilor), dar și unele detalii cu privire la această realizare arhitecturală, inclusă în anul 1997 în patrimoniul universal UNESCO.

Așa cum apare și în film, copilul Yi San, care va ajunge rege cu numele de Jong-jo,

avea doar zece ani când trăiește o mare tragedie, care l-a marcat pentru toată viața. Tatăl

său, prințul moștenitor Sado, pe care l-a iubit foarte mult, cade victimă luptelor dintre

teme, inclusiv cea a revenirii filosofului în țară. Emil Cioran i-a mărturisit fratelui că își dorea mult să revadă Sibiu și Rășinariul (unde copilărise și avea înmormântați părinții), dar că va veni în țară dacă i se dau garanții că nu i se întâmplă nimic, fără un program încărcat și publicitate excesivă, deoarece la vârsta lui nu mai are rezistența necesară.

Pentru a finaliza aceste intenții, Securitatea încearcă, prin alți emisari, influențarea pozitivă și determinarea filosofului de a veni cât mai repede în țară. Vizita se amână însă din cauze care țin evident de evoluția regimului politic intern din România, despre care Emil Cioran cunoștea destule.

Declinul regimului comunist, seria defecțiunilor sau atentatelor la viața unor figuri importante ale exilului românesc (Paul Goma, Virgil Tănase, Monica Lovinescu) îl fac pe Emil Cioran tot mai rezervat față de toți cei care îi trec pragul. Din această cauză, rapoartele din cel de-al treilea dosar de urmărire sunt mai puțin numeroase și consistente.

Subiectele atinse însă de filosof în discuțiile cu puținii musafiri pe care îi mai acceptă sunt cele la fel de fierbinți la București, ca și la Paris: penuria generală, construcția Casei Poporului, sistematizarea și demolarea unor lăcașuri de cult, demolarea satelor, cultul exagerat al personalității lui Ceaușescu și, mai presus de toate, represiunea declanșată împotriva celei mai firave urme de rezistență față de regim. Desigur, a primit câteva invitații insistente de a vizita

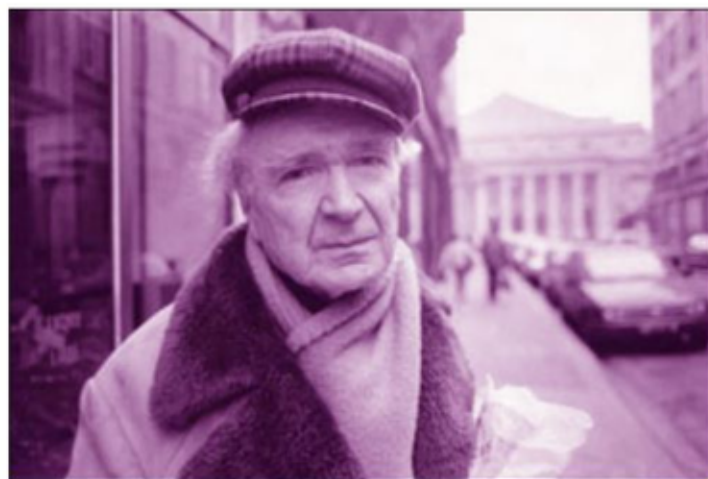
România, dar acum, spre deosebire de anii '60 sau '70, poziția sa este una de refuz total, în acord cu atitudinea, de pildă, a prietenului său Eugen Ionescu sau a lui Mircea Eliade. De altfel, din poziția de neutru față de regim, Emil Cioran devine un critic acerb al realităților din țară, cu care este la curent.

Deși posibilitățile Securității se împuținează în fiecare an, vechea operațiune de „influențare pozitivă” a filosofului continuă, cel puțin așa se spune în rapoartele spionajului românesc din capitala Franței. În dosar se regăsesc note și rapoarte din ultimii ani ai regimului, semn clar că Emil Cioran nu fusese „abandonat” și că se afla încă pe lista Centrului de Informații Externe, noua denumire a Direcției de Informații Externe după fuga lui Pacepa, în 1978 (*Magazin istoric*, nr. 3/2007). Astfel, în noiembrie 1988, cei din spionajul românesc, ca întreg exilul românesc, rămân uimiți

când filosoful refuză premiul Academiei Franceze „Paul Morand”, în valoare de 300.000 franci (circa 50.000 dolari la timpul respectiv). Declarațiile sale sunt înregistrate atent: „Acest premiu este incompatibil cu ceea ce am scris, cu opiniile mele. Nu putem aplauda aspectele despre care eu am scris. Opera mea este cea a negării și nu poate avea un preț. Eu sunt împotriva premiilor.”

Căderea lui Nicolae Ceaușescu și revoluția din decembrie 1989 nu au lăsat timp Securității să închidă acest ultim dosar de urmărire. Lucrul se va întâmpla însă în mai 1990, când era aprobat un raport cu propunere de închidere a acțiunii informative de influență asupra numitului „Ene”. Clasarea dosarului se făcea de către UM X-609, indicativ folosit la acea vreme de Serviciul de Informații Externe.

Cinci ani mai târziu, în 1995, filosoful înceta din viață. ■

„Vin dintr-un colț de Europă unde efuziunile, lipsa de reținere, confesiunea, mărturisirea imediată, nepoftită, impudică sunt de rigoare, unde toți știu totul despre toată lumea, unde viața în comun se reduce la o spovedanie publică, unde secretul este de neimaginat, iar volubilitatea frizează delirul” – Emil Cioran

Hwaseong (Fortăreața florilor), realizare arhitecturală, inclusă în anul 1997 în patrimoniul UNESCO

prevăzută cu patru porți mari de intrare-ieșire și numeroase întărituri – turnuri de veghe, turnuri de pază, platforme pentru arcași, bastioane, porți secrete, posturi de comandă, platforme de apărare ale porților, turn de semnalizare etc. Planul fortăreței a fost conceput de Jeong Yag Yong, mare învățat și conducător al mișcării coreene „silhak” (Școala învățăturii practice), adeptă a introducerii noilor științe și tehnologii străine, mișcare susținută de rege.

Prin construirea acestei fortărețe puternic întărite, s-a urmărit evitarea repetării unor tragedii, precum cele din timpul invaziei japoneze Hyedoshi (1592-1598), când populația a avut de suferit, deoarece localitățile coreene erau apărate numai de simple ziduri de piatră. Folosind pentru prima dată în Coreea cele mai înalte tehnici de construcție de la acea vreme – scripetii și sistemul de ridicare cu pârghii –, fortăreața a

fost terminată în doi ani și jumătate, față de zece, cât se preconizase.

Configurația locului, folosirea pentru prima dată în Coreea a cărămizilor, alături de variate tipuri de piatră, diversele stiluri pentru obiectivele construite, cât și inovațiile arhitecturale contribuie din plin la pitorescul fortăreței. Zidul de apărare, prevăzută cu creneluri, guri de tragere și metereze, are o înălțime de cinci până la șapte metri și traversează mai multe culmi și creste. Pentru a-l impresiona pe trecător, s-a folosit un efect curgător de aranjare a pietrelor, mai mari la bază și din ce în ce mai mici către vârf, cât și alternarea diferitelor tipuri de piatră cu cărămizi. Acoperișurile construcțiilor se armonizează cu linia munților din preajmă.

Porțile de intrare-ieșire, situate în cele patru puncte cardinale, sunt clasice, cu boltă (Magazin istoric, nr. 2/2009), dar fiecare are în față câte un zid de protecție semicircular

(în nord și sud) sau în formă de semilună (în vest), cu un acces spre poartă. Poarta din nord este cea mai mare, întrucât pe acolo intra și ieșea regele. Pavilioanele porților din nord și sud sunt duble, iar celelalte simple.

Pentru protejarea de inundații a orașului Suwon, traversat de râul cu același nume, au fost construite două ecluze. Cea de la intrarea în fortăreață are forma unei porți cu șapte bolți. Cea de la ieșire nu mai există, fiind distrusă la inundațiile din anul 1922.

Turnul de veghe din nord-vest, de formă pătrată, situat lângă poarta de vest, este din piatră și cărămidă. El era placat cu scânduri groase cu creneluri, pe care se aflau picturi cu dragoni înfiorători și cu săgeți, care țâșnesc din gurile lor, ce stârneau teamă. Deosebit de interesante sunt: turnul de veghe din nord-est, de formă ovală, cu scara sa interioară, turnul cu cinci coșuri de semnalizare prin fum (1: situația normală, 2: apariția dușmanului, 3: apropierea lui, 4: pătrunderea lui, 5: atacul iminent), platforma octogonală pentru arcași, porțile secrete, ingenios camuflate, prin care se putea asigura aprovizionarea populației și a armatei în caz de încercuire. Posturile de comandă, amplasate în locurile cele mai înalte, sunt pavilioane deschise din lemn tratat special, timp de trei ani, în apă de mare (pentru a rezista cariilor și intemperiei) și toate sunt pictate în culori vii tradiționale. Hwaseong se deosebește de orice fortăreață coreeană construită până atunci, prin dotări,

facțiunile politice de la palatul regal, fiind învinuit oficial de organizarea unui complot împotriva propriului tată, regele Yong-jo (1723-1776).

Nemulțumit de comportamentul straniu și imprevizibil al unicului fiu și prinț moștenitor care, conform memoriilor soției lui (mama lui Yi San), era bolnav, autoritarul rege Yong-jo îl încheie într-o ladă de lemn pentru păstrarea orezului, pe care o ține în fața porții palatului. Regele nu cedează rugămintelor nici ale fiului, nici ale nepotului și astfel, după câteva zile, fără apă și mâncare, „în luna iulie 1762“, nefericitul prinț moare, la vârsta de numai 27 de ani, fapt ce măhneste întregul regat.

Istoricii coreeni consideră că, deși putea să-l salveze, trimițându-l în exil, regele Yong-jo a luat această măsură extremă pentru a aplană intrigile dintre diferite facțiuni de la Curtea regală – intrigi în care fusese atras până și fiul lui – și a salva astfel dinastia, atacată din toate părțile.

Dintr-un epitaf descoperit în anul 1999, rezultă că regele Yong-jo – care ar fi scris personal acel text, chiar în luna iulie 1762 – ar fi vrut doar să-i dea fiului o lecție și că regreta foarte mult actul. Ca urmare, el a luat toate măsurile posibile pentru a-și sprijini nepotul să-l urmeze la tron. În anul 1776 regele moare, iar Yi San, la 24 de ani, devine al 22-lea rege al dinastiei Joseon, sub numele de regele Jong-jo. Din acel

moment reabilitarea numelui și a memoriei tatălui său – prințul Sado – l-a preocupat de-a lungul întregii vieți, deși bunicul încercase să-i anihileze orice sentiment de dragoste față de tată.

Astfel, la un an după urcarea pe tron, el îi acordă tatălui titlul onorific de rege post-mortem și-i construiește un altar în spatele palatului din Seul în care a locuit. Doi ani mai târziu, îi mută mormântul de la marginea capitalei, Seul, mai la sud, în mica localitate Suwon, aflată la poalele Muntelui Hwa, locul fiind, potrivit principiilor „feng shui“ (geomantie), cel mai binecuvântat din tot regatul Joseon (Coreea), într-o liniște și odihnă tatălui. Pentru amenajarea zonei unde urma să fie mormântul, a fost strămutată întreaga localitate, cu opt km mai la sud, la poalele Muntelui Paldan.

Nu departe de mormânt, pe ruinele unei mănăstiri din perioada Shilla (668-935, *Magazin istoric*, nr. 2/2002), Jong-jo a construit un templu budist pentru liniștea sufletului tatălui lui. Este un caz aproape unic când un rege din dinastia Joseon construiește un asemenea templu, în condițiile în care, încă din 1392, budismul a fost renegat și înlocuit cu confucianismul ca politică de stat, iar călugării – persecutați și alungați din orașe (*Magazin istoric*, nr. 11/2006).

Pe noul amplasament, aflat la cca 30 km sud-vest de capitala Seul, localitatea Suwon se va bucura de o mare atenție din partea suveranului. El l-a numit primar pe unul dintre consilierii personali, a dispus construirea de facilități pu-

blice, la fel ca în Capitală, și i-a încurajat pe meșteșugari, negustori, artiști, învățați și oficiali să se mute acolo. Scutirea locuitorilor de taxe pentru o perioadă de zece ani a făcut ca Suwonul să devină în scurt timp un oraș prosper.

Pentru găzduirea regelui și a suitei sale în pelerinajele la mormânt – pelerinajul fiind un ritual confucianist de omagiere a suveranului decedat ca strămoș al comunității –, în noul Suwon s-a construit și un mic palat regal. La indicațiile regelui, în luna februarie 1794, în jurul noului Suwon, începe construirea unei fortărețe, respectiv a unui zid de apărare lung de 5,74 km,

Printul Yi San, viitorul rege Jong-jo, așa cum apare în serial

A fost odată ca niciodată

În cea de-a doua duminică după sărbătoarea Paștilor, credincioșii ortodocși prăznuiesc pe Sfântul Toma, unul dintre cei doisprezece Apostoli ai lui Hristos, al cărui nume înseamnă „geamăn“. Se spune că Sf. Toma s-a îndoit la început de Învierea lui Hristos, de aceea lui i se mai zicea și Toma Necredinciosul, dar, în cele din urmă, a acceptat această minune, după ce a atins rănila de pe trupul Mântuitorului. Sărbătorii Sfântului Toma i se mai spune în popor și Paștele Mic.

PAȘTELE MIC ȘI PAȘTELE BLAJINILOR

Dr. GEORGETA ROȘU

În această zi femeile dau de pomană pentru sufletul morților, iar tinerii se înfrățesc (băieții se leagă frați, iar fetele surori). Unii se înfrățesc „pe păr“, îngropând la un loc fire de păr rupte de pe cap; alții se înfrățesc doar „pe datul mâinii“ sau „pe sânge“. În estul și sudul Europei, inclusiv în România, în lumea de după Duminica Tomii „se ține“ Paștele Blajinilor sau al Rocmanilor, sărbătoare închinată „celor adormiți“. De aceea, această zi se mai numește și Lunea Morților.

Imaginarul rural acreditează ideea că Blajinii (sau Rocmanii) sunt niște ființe blânde, care nu fac rău nimănui și care trăiesc în simplitate, pe un țărm îndepărtat, acolo unde Apa Sâmbetei se

varsă în Sorbul Pământului (după unii, aceasta ar fi sub pământ, după alții, aproape de Rai). Mentalul colectiv îi imaginează „fără a avea case, trăind în umbra pomilor, umblând goi și hrănindu-se numai cu poame“. Se crede, de asemenea, că sunt foarte credincioși, că bărbații se întâlnesc cu femeile lor o singură dată pe an, de Paște, pentru a procrea. Sunt considerați tare nepricepuți, astfel încât nu știu să socotească zilele pentru a afla când „cade“ sărbătoarea Paștelui. În ajutorul lor vin însă femeile noastre, care „îi anunță“ aruncând în Vinerea Mare sau Sâmbăta Paștilor coji de ouă roșii pe apele curgătoare. Vestea ajunge astfel și la ei și pot sărbători Paștele „la săptămână“.

Se spune că aceste coji de ouă pascale pot pluti pe apă opt zile, până ajung la Apa Sâmbetei, apă infernală, care își are izvorul la rădăcina Bradului Lunii, înconjoară pomul de trei, șapte sau nouă ori și se varsă apoi în „lumea ailaltă“, în Iad.

Imaginarul colectiv păstrează ideea că în cursul ei, apa trece și pe lângă țărmul blajinilor, purtând spre aceștia cojile de ouă aruncate pe apă. Aceștia le adună și mănâncă din puținel care a mai rămas în ele. Se crede că dintr-un ou se satură 12 suflete.

După ospăț, blajinii rămân alături de femeile lor șase până la 30 de zile, perioadă în care pot procrea, pentru a spori neamul blajinilor.

noutăți estetice și inovații tehnice, și constituie cel mai inovator edificiu din dinastia Joseon.

Șantierul a fost vizitat de rege de mai multe ori. Potrivit istoricilor, la terminarea construcțiilor, în luna septembrie 1796, monarhul s-a arătat deosebit de impresionat, declarând că „fortăreața arată cu adevărat grandios“. Concomitent, regele a extins și micul complex la 22 de clădiri cu 600 de încăperi, el devenind astfel cel mai mare palat regal din Coreea, unde își va sărbători mama, apreciată scriitoare, la împlinirea vârstei „hangap“ (60 de ani), moment foarte important și considerat de coreeni ca apogeu al capacității omului.

Prin tot ce a construit la Suwon, regele și-a exprimat marea dragoste și recunoștință față de părinți. Istoricii consideră însă că visul acestuia era de fapt să mute la Suwon și capitala. Argumente avea multe: locul era punct strategic, se afla mai aproape

de Marea Galbenă în drumul spre China, era aproape de mormântul tatălui și, nu în ultimul rând, suveranul credea că acolo ar fi putut scăpa mai ușor de intrigile din vechea capitală.

Din nefericire, în anul 1800, la patru ani de la terminarea construirii fortăreței și la 24 de ani de domnie, regele, în vârstă de numai 48 de ani, moare fără să-și realizeze visul de a muta capitala la Suwon. Odată cu dispariția sa încetează și sprijinul pentru „silhak“, cât și pentru noul oraș, întrucât urmașii au abandonat politica de deschidere și reforme. Mai mult, ei s-au izolat și au împiedicat pătrunderea oricăror idei reformatoare, ceea ce a dăunat viitorului țării. Orașul Suwon decade și devine doar refugiul de vară al viitorilor regi.

În timpul ocupației japoneze (1910-1945) și al războiului coreean (1950-1953), fortăreața și palatul au suferit mari distrugerii. Refacerea acestora după planurile inițiale a început în anul 1970, din

dispoziția fostului președinte Park Chong Hee, și a durat până la începutul anilor 2000.

Odată cu dezvoltarea și extinderea orașului Suwon, fortăreața a ajuns să se afle în centrul lui și să devină un important punct turistic. Timp de trei-patru ore de mers pe jos, pot fi vizitate: zidul cu întăriturile sale și palatul regal, devenit muzeu, dar și platou de realizare pentru unele filme coreene, difuzate și la noi. Conform tradiției, prima vizită se face la marele „Clopot al pietății“, amplasat în centrul fortăreței, clopot care se bate de trei ori: prima oară pentru recunoștință și respect pentru părinți, a doua pentru sănătatea familiei și a treia pentru îndeplinirea visurilor. Nu trebuie evitat altarul cu portretul regelui, aflat lângă palat, construit în anul 1801 de fiul său, care i-a urmat la tron. Este o adevărată încântare să urci, să cobori, să te plimbi printre aceste construcții, gândite la sfârșitul secolului al XVIII-lea, să contempi modernul Suwon din zilele noastre, dar și să urmărești, în fața palatului, spectacole și demonstrații de arte marțiale și de tras cu arcul, practicate la fel ca pe vremea regelui.

O mare și interesantă procesiune organizată anual, în luna octombrie, este reeditarea pelerinajului regelui, de la palat până la mormântul tatălui, cu o oprire la templu. Unele procesiuni și festivități pe care le organiza suveranul în onoarea părinților săi, imortalizate în opt tablouri de către pictori anonimi, pot fi văzute și în zilele noastre la Muzeul Național de Artă din Seul. ■

Demonstrații de arte marțiale, ca pe vremea regelui

Piramidele și Sfinxul de la Gizeh

Arh. IRINA CALOTĂ

Numele lui Alexandru Tzigara-Samurcaș (1872-1952) este legat, în primul rând, de Muzeul de Etnografie și Artă Națională (astăzi Muzeul Țăranului Român), pe care l-a fondat în 1906 și al cărui director a fost până în 1946. Încă din anii studenției, Samurcaș și-a dovedit afinitățile pentru istoria artei. A fost studentul Facultății de Litere, secțiunea Istorie, unde i-a avut ca mentori pe Alexandru Odobescu și Grigore Tocilescu. După absolvire, a studiat istoria artei în Germania – mai întâi la Berlin, apoi la Universitatea din München, unde și-a susținut și doctoratul – și în Franța. Încă din vremea studenției, a fost numit custode preparator la Muzeul Național de Antichități, condus de Grigore Tocilescu, funcție la care a renunțat după întoarcerea din Germania. De-a lungul celor 40 de ani în care a fost directorul Muzeului de Etnografie și Artă Națională, s-a implicat în realizarea colecțiilor și și-a pus amprenta pe tot ceea ce a însemnat instituția în istoria culturii române.

În paralel, Samurcaș a predat istoria artei la Școala de Arte Frumoase din București (de unde a fost înlăturat după Primul Război Mondial), la Fundația Universitară „Carol I” și, ca suplinitor, la Facultatea de Litere și Filosofie din București, până în 1926. În acel an a fost numit profesor titular la Universitatea din Cernăuți,

unde a rămas până în 1938, când s-a pensionat. De-a lungul vieții, a publicat peste 20 de cărți și aproximativ 250 de studii și articole în domeniile artei, istoriei, arhitecturii, educației, muzeografiei ș.a.

În toată această perioadă, dar cu precădere înainte de 1904, Al. Tzigara-Samurcaș își creează o amplă colecție de diapozitive pe sticlă, care îi

serveau drept material didactic la cursurile de istoria artei, pe care le-a ținut, sub diverse forme, din 1899 până în 1938. Avem de-a face cu o arhivă cu autori multipli, deoarece nu toate imaginile au fost realizate de Samurcaș. Preocupările științifice principale ale autorului sunt vizibile în alegerea obiectelor și perspectivei asupra lor, peisajelor și persoa-

Sărbătoarea Paștele Blajinilor era tratată cu sfințenie (și încă se mai respectă), pentru ca să rodească ogoarele, să fie protejate turmele de boli, dar și pentru sănătatea oamenilor (fiind alungate durerile de mâini și de picioare).

De Paștele Blajinilor se fac slujbe și se înalță rugăciuni în mod special pentru cei care au murit de moarte năprasnică: spânzurați, înecați, împușcați, tâlhăriți și uciși de hoți.

Alte legende vorbesc despre blajini ca despre descendenți direcți ai lui Adam și Eva, care

ar fi fost martori chiar la Facerea Lumii, sau că ei ar fi sprijinul Pământului...

Mentalul colectiv ni-i descrie ca fiind de statură mică și umblând goi, pentru că au corpul acoperit cu mult păr. Despre băieții blajini se crede că „sunt crescuți de mamele lor numai până se pot hrăni singuri“, după care trăiesc la un loc cu bărbații, în izolare și asceză, ca pustnicii.

În sate din Maramureș, Moldova și Dobrogea, la Paș-

tele Blajinilor credincioșii fac pomeni și slujbe la morminte, își jelesc morții și întind mese rituale cu mâncare și băutură, în cimitir sau în curtea bisericii, cu credința că astfel se vor întâlni cu sufletele celor trecuți în „lumea de dincolo“. În timpul mesei erau lăsate în mod special să cadă pe morminte firimituri și picături de băutură... Se mănâncă ouă roșii, pască și slănină, sfințite la slujba de la Paști, special păstrate pentru această ocazie. Astfel oamenii vor fi protejați de pericole tot anul... ■

S-A GĂSIT TABLOUL

În numărul trecut al revistei publicam un apel al domnului Ștefan Lemny, care constata că tabloul considerat, în mod greșit, că l-ar fi reprezentat pe Dimitrie Cantemir și aflat inițial la Muzeul din Rouen devenise de negăsit. Domnia sa a continuat investigațiile și i-a dat foarte repede de urmă. Tabloul nu dispăruse, doar că niciuna dintre autoritățile – instituționale sau persoane cu preocupări în domeniu – consultate nu știa unde se găsește. Ne bucurăm să putem publica atât de repede soluția.

Adresându-se și Muzeului Național de Istorie al României, directorul acestei instituții, domnul dr. Ernest Oberländer-Târnoveanu, l-a informat pe domnul Lemny că tabloul se află, din anul 1975, în colecțiile acestei instituții. Muzeul Național de Istorie a reușit, după negocieri cu Muzeul din Rouen, să obțină acest tablou,

oferind la schimb o lucrare a artistei Georgeta Năpăruș (1930-1997).

Din păcate, lucrările de consolidare începute și ne terminate, care afectează întreaga activitate a principalului muzeu de istorie al României, împiedică expunerea acestui tablou într-o expoziție permanentă. ■

torie arhitecturii universale. Spre deosebire de acestea, cele din România ating un nivel de detaliu mult mai aprofundat, iar privirea autorului pare să caute și dincolo de acele clădiri care și-au consacrat deja poziția în istoria arhitecturii românești, vorbind despre tendințele romantice ale epocii.

Căutarea valorilor arhitecturale românești este vizibilă în arhivă. Samurcaș investighează fondul de valori, surprinzând în fotografiile sale, în lumini și ipostaze diferite, atât viața tradițională și monumentele reprezentative ale satului, cât și imagini și ipostaze urbane. Autorul fotografiază, deopotrivă, instantanee de viață a orașului și obiecte de arhitectură desprinse din cadrul localității, a căror reprezentare merge, în multe cazuri, până la nivel de detaliu. În mișcare este prezentat orașul, lumea rurală fiind expusă în mod static, „regizat”. Gospodăriile sunt fotografiate cu oamenii care le locuiesc, care privesc în nemișcare spre aparat, iar rolul autorului se definește, astfel, și prin calitatea sa de scenograf. Obiectele de arhitectură (de cult, în general) sunt și ele marcate de prezența umană. În acest caz, cel care apare în fotografii este arheologul, cercetătorul, prezentat împreună cu monumentele pe care le studiază și care, prin postură, privire, atitu-

dine, trădează mândria celui ce descoperă o lume nouă și veche, în același timp.

În condițiile în care aceste fotografii au fost realizate cu scopul de a servi drept suport de curs profesorului Tzigara-Samurcaș, prezența umană poate fi surprinzătoare. Ne-am fi putut aștepta la imagini care urmăresc, în principal, evidențierea trăsăturilor arhitecturale ale clădirilor, imagini statice, reci, bine încadrate și privite din unghiuri bine alese și sugestive, niște „procese verbale” ale arhitecturii. Desigur, o parte dintre ele se încadrează în această descriere, trădând un rol strict didactic-documentar. Celelalte însă vorbesc despre un mod de abordare specific epocii, care conferă pitoresc și personalitate fotografiilor lui Tzigara-Samurcaș.

Investigarea arhitecturii românești anterioare acestei perioade se traduce, în arhivă, printr-un amplu material documentar, care prezintă

construcțiile în starea în care se aflau în perioada contemporană autorului în cele mai multe cazuri, ele sunt surprinse înaintea oricăror intervenții de restaurare. Luând în considerare doctrina perioadei, care s-a concretizat prin ample intervenții asupra monumentelor, valoarea documentară a fotografiilor este certă, deoarece surprind detalii care astăzi, în multe cazuri, nu mai sunt vizibile

Diversele realizări arhitecturale contemporane lui Samurcaș și instanțele de viață urbană (românească sau străină) completează fresca sfârșitului de secol XIX și începutului de secol XX, oferită de această arhivă. Chiar dacă o parte dintre diapozitive nu a fost realizată de Samurcaș (mai ales cele din afara țării), personalitatea lui se face simțită în alegerea imaginilor care compun arhiva, vorbind despre preocupările autorului,

care merg de la vecinătatea imediată până la locuri îndepărtate și exotice. De asemenea, este important de remarcat că valoarea acestei colecții constă nu numai în calitatea ei de a prezenta, în imagini, lumea contemporană autorului, ci și perspectiva asupra subiectelor, care ilustrează, cum arătam, un mod de a privi lumea specific perioadei, prin intermediul aparatului de fotografiat. ■

Spring Street, Los Angeles

nelor fotografiate, fapt ce nu indică, neapărat, doar calitatea sa de autor, ci și, posibil, opțiunea în ce privește achiziționarea diapozitivelor.

O parte din această colecție se află de decenii în custodia Departamentului de Istoria și Teoria Arhitecturii și Conservarea Patrimoniului (D.I.T.A.C.P.) din cadrul Universității de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu”. Ea a fost transferată de la Institutul de Arte Plastice „Nicolae Grigorescu”, de către profesorul Grigore Ionescu, după moartea posesorului. O altă parte a arhivei a rămas la actuala Universitate Națională de Arte și a fost donată, după anul 2000, Muzeului Țăranului Român.

În toamna anului 2008, în cadrul unui proiect mai larg de diseminare a fondurilor de care dispune D.I.T.A.C.P., a fost demarat procesul de transpunere în format digital și de inventariere a arhivei, proces ce s-a finalizat prin publicarea, la începutul anului 2010, a albumului bilingv (român-englez) intitulat *Arhiva Alexandru Tzigara-Samurcaș*. Publicația prezintă imagini caracteristice pentru colecție și este însoțită de un CD, care cuprinde inventarul arhivei.

În perioada 3-21 noiembrie 2010, sediul Institutului Cultural Român din Veneția a găzduit expoziția „arhi-VE/RO. Între Orient și Occident. Arhiva de imagini Alexandru Tzigara-Samurcaș”, ce a fost re-

instalată la Muzeul Țăranului Român din București, între 13 și 30 ianuarie 2011. Conceptul de la baza realizării ei a uzat de calitățile diapozitivelor de a reprezenta, în același timp, imagini cu o compoziție proprie și subiecte alese în funcție de criteriile autorului. Au fost selectate 20 de cupluri de imagini – unul cu subiecte din România, celălalt cu imagini din Italia.

Oglindirea fragmentelor de arhivă unele în altele, precum și pendularea între imagini care pot fi, în funcție de grila de citire adoptată de privitor, apropiate sau îndepărtate la extrem reprezintă, pe lângă un interesant exercițiu vizual, și o sublimare a experienței de modernizare românească. Reflexia care se stabilește în sticla diapozitivelor între lumea orientală și cea occidentală este, în același timp, un dat al arhivei originale și o construcție fără teză, care privilegiază deopotrivă valoarea diapozitivelor ca mărturii, ca obiecte, subiecte sau doar imagini. În afara celor 20 de perechi amintite mai sus,

expoziția conține și o instalație compusă din aproximativ 80 de diapozitive, menite să prezinte publicului suportul fizic pe care aceste imagini au fost păstrate de-a lungul a peste 100 de ani de existență.

Colecția care se află în custodia D.I.T.A.C.P. conține 2.383 de diapozitive pe sticlă și acoperă teme variate, prezentând, în proporții diferite, subiecte precum: obiecte de arhitectură, planuri și hărți, peisaje și obiecte de artă – sculptură, pictură, gravură, desen, artă populară. Majoritatea diapozitivelor are ca subiect obiecte arhitecturale sau fragmente urbane și rurale (aproximativ 75% din totalul imaginilor), dintre care aproximativ 90% sunt din Europa. Așadar, avem de-a face cu o arhivă foarte variată, cel puțin din punctul de vedere al repartizării geografice a subiectelor. Analizând modul în care este compusă colecția, observăm și o varietate mare a modului de abordare a subiectelor prezentate – de la vederi generale asupra localităților și fragmente de țesut construit la imagini ce surprind doar un

singur obiect de arhitectură, prezentat în ansamblu sau chiar la nivel de detaliu.

În general, imaginile cu subiecte din afara României surprind, mai degrabă, ipostaze urbane sau obiecte de arhitectură privite în ansamblu și mai puțin imagini de detaliu. Sunt prezentate monumente sau locuri reprezentative pentru is-

De la stânga la dreapta: V. Vălcovici, C.C. Giurescu, Al. Tzigara-Samurcaș și Al. Rosetti

Arhiva
the Alexandru
Tzigara-Samurcaș

Casă țărănească din Miefalău, județul Covasna

ALBUM ISTORIC

*Vă prezentăm câteva fotografii din
Arhiva de imagine „Alexandru Tzigara-Samurcaș”
Silozurile din portul Constanța*

Arhiva
the Alexandru
Tzigara-Samurcaș

Archive

Mănăstirea Hurezi, județul Vâlcea

Amplu
the Alexandru
Tzigara-Samurcaș

Arhiva
the Alexandru
Tzigara-Samurcaș

Biserica fortificată din Biertan, județul Sibiu

Sinuciderea lui Seneca, așa cum apare în *Cronica de la Nürnberg*

Marile comunități umane nu suportă, înainte de toate, nebunia și extravaganțele, oricum nu cele ajunse la exagerări de neînțeles. Nero își ucide mama, o persoană monstruoasă, totuși mama lui, și actul acesta îl îndeplinește tocmai clementul Nero, în anul 59. Odată declanșat fenomenul ferocității, împăratul alunecă în direcția dictată de acesta: în 62 își ucide soția, Octavia, îndrăgostit fiind de Popeea Sabina, cu care se căsătorește, dar care va muri curând. Urmează o a treia căsătorie.

În ambianța excepționalei și elevatei culturi romane, dar și grecești, împăratul se consideră un mare, un genial poet, actor, cântăreț la liră, dar și un conducător de care în hipodrom. Petrecerile – uzual orgiile – exorbitante încep încă din 56; crimele survin din 59; excentricitățile apar curând după preluarea conducerii imperiului, dar se accentuează continuu. Un lucru se cere totuși subliniat: apetitul pentru relevarea aspectelor patologice și picante ale vieții lui

Nero și a tuturor celorlalți împărați criminali, atât la istoricii perioadei clasice, a Antichității, precum și în scrierile de popularizare istorică ale modernilor, este nu doar exagerat, sau nu în primul rând exagerat, ci, mai curând, poate, unul de ordin am spune comercial.

Actele perioadei a doua a domniei lui Nero, cea a abuzurilor, sunt inacceptabile și, uneori, inconceptibile,

dar ceea ce a determinat o astfel de evoluție, nu doar în viața acestui împărat, ci și a altor personalități, a fost, pe de o parte, faptul de a institui asasinatul în forma de cvasiprincipiu al succesiunii imperiale și, pe de altă parte, o etică larg răspândită, de tipul celei relevate de *Satyriconul* lui Petronius.

Moartea prefectului pretorienilor, Burrus, în 62, anulează și influența politică a lui Seneca. Până la acest eveniment, imperiul fusese o adevărată dictatură militaro-filosofică sau militaro-intelectual-aristocratică. Din respectivul moment, ea rămâne strict dictatura militară care este din totdeauna și va rămâne pentru totdeauna orice imperiu. Sub Nero, imperiul obține unele succese în politica externă, mai exact spus în politica de cuceriri, dar acestea nu compensează lipsa de respect pentru autoritatea Cezarului în interiorul statului. Când, în 64, un incendiu gigantic distruge o mare parte a Romei, o importantă parte a populației, aparținând tuturor

categoriilor sociale, crede că recunoaște vinovatul în persoana împăratului. Nero, care la izbucnirea focului se afla în afara Romei, la Antium, acuză de acest act comunitatea creștină. Se declanșează persecuțiile, care vor reprezenta modelul de comportament periodic al împăraților romani, chiar și al unui împărat filosof precum Marc Aureliu, până la semnarea Edictului de la Milan, în 313, de către Constantin cel Mare. Terorismul de stat se manifestă acum în persecuțiile anticreștine în forma sa cea mai caracteristică. Se recurge inclusiv la stârnirea celor mai sinistre instincte ale oamenilor prin martirizarea credincioșilor în Iisus, în cursul spectacolelor de circ, grandioase, oferite publicului cu un mare lux de animale de pradă, care să sfâșie pe condamnați.

Învinovățirea creștinilor este absurdă, pentru că principiul de propagare a creștinismului a fost cu deosebire la începutul său o înaltă moralitate a practicilor. Tocmai persecuțiile și capacitatea de a accepta condiția de martir au făcut din creștinism marea religie eternă care este. Pe de altă parte, analize istorice relativ credibile par să arate că nici Nero nu avea cum fi incendiatorul despre care alții au vorbit, îndeosebi atribuindu-i o intervenție personală și directă, de piroman, în acea catastrofă. Rămâne o întrebare practic neevaluată în istoriile marilor autori, și anume dacă nu a existat o conspirație care să încerce tocmai compromiterea simultană a funcției imperiale și a religiei creștine,

Patologia dictatorului

Continuăm cu partea a doua a analizei istorico-medice consacrate unui personaj controversat din istoria Imperiului Roman.

NERO

CAIUS TRAIAN DRAGOMIR

La doar doi ani de la preluarea imperiului, Nero, îndeosebi sub influența lui Seneca, marele filosof stoic, se detașează de influența vremii sale și suspendă tribunalele secrete care terorizaseră îndeosebi elitele romane în timpul domniei lui Claudius. Noul împărat este generos, înțelegător și binevoitor, interzice spectacolele sângeroase în circuri, suspendă pedeapsa capitală și îmbunătățește într-o foarte mare măsură condiția juridică a sclavilor. Sub raport economic, reduce taxele și acordă subsidii zonelor calamitate sau defavorizate ale imperiului. Decide organizarea unor manifestări culturale, sportive și a unor concursuri pentru lumea intelectuală și artistică, cât și a numeroase întreceri atletice. Sub domnia lui Claudius populația iudaică fusese expulzată din Roma. Nero acordă evreilor un tratament nediscriminativ și susține comunitățile lor. În majoritatea privințelor, în actele împăratului se poate citi influența lui Seneca. În relațiile cu iudaismul, intervenția pe lângă Nero s-a datorat, după toate aparențele, istoricului evreu Josephus Flavius. Vârsta acestuia era identică celei a Cezarului și, astfel, prin tinerețea lor, legătura pare întrucâtva stranie sau poate, tocmai astfel, mai probabilă. Oricum, este remarcabil că până și persoane care participaseră la conspirații împotriva lui au fost uneori evident, nu în toate cazurile absolvite de pedeapsă din ordinul lui Nero. Perioada fericită a imperiului condus de Nero nu durează însă mult.

Pictorul englez John William Waterhouse și-l închipuia astfel pe Nero, cuprins de remușcări după uciderea mamei sale

exercițiul puterii, pe care o știu a consta într-o simplă aparență. Sulla s-a retras de la conducerea statului roman. Diferența dintre soarta lui Hitler și cea a lui Stalin a provenit din capacitatea diferită a ultimului de autolimitare în acțiune. În rândul marilor democrații, un De Gaulle a știut să realizeze sinteza unui stat puternic și, în același timp, autentic coordonat de voința populară a națiunii sale.

Nero este împins către alienare prin condiția ambianței sale și prin deficiența etică a societății vremii și poporului său. Roma a creat dreptul, dar dreptul nu ține loc de morală; dimpotrivă, el ajunge, lipsit de sentimentul etic, la a formaliza legea, până la a o deschide oricărui abuz. Singurul purtător al principiului etic, în Imperiul Roman, purtător apt să formeze caractere și personalități, devenea creștinismul. Principiul statal roman, ca principiu etic, dispăruse tocmai prin seria de abuzuri politice produse con-

tinuu, între ciocnirea Marius-Sulla și domnia lui Nero.

Nero a parcurs o alienare paranoică progresivă, cu megalomania tipică, delirul de grandoare devenind un mod al justificării excesului efectiv de autoritate de care dispunea. Imperiul devenise posesiunea sa prin crimele predecesorilor și ale mamei sale. Încerca să își justifice dreptul la autoritatea supremă prin calități artistice imaginare. Uciderea propriei mame reprezenta, simbolic, o despărțire de cursul detestabil al istoriei statului roman și al dinastiei sale Iulio-Claudiane, care îl aduce la tron pe calea crimei. Actul său este însă ratat, întrucât reprezintă o soluție falsă, constând dintr-o crimă suplimentară și oribilă. Evident, suprimarea Agrippinei apăsă și ca un fapt politic. În plus, ea, în afară de grava ei imoralitate, pare să fi început a arăta semne clare de alienare psihică. În ceea ce privește persecuțiile și crimele comise

împotriva creștinilor, pe lângă profunda lor gravitate și consecințele lor istorice și religioase, relevând tocmai necesitatea schimbării monoteiste, creștine, nu pot fi văzute distinct nici de caracterul sadic-histrionic al împăratului.

Există în psihiatrie o teorie a învățării bolii

psihice. Aceasta se dezvoltă progresiv și, pentru a vorbi mai simplu, subiectul învață să fie nebun. Este evident că în Imperiul Roman alienarea a parcurs, în cazuri precum cel al lui Nero, această cale pe care am putea-o numi didactică. Într-o societate supracultivată, dar deconstruită etic, alienarea trece prin mecanismul patogen al învățării. Oricum însă, forța și civilizația Imperiului Roman, care se impun dincolo de alienarea unui număr mare de împărați și de numeroasele succesiuni la tron decise pe căi criminale, arată până la ce grad valoarea unui sistem definit în chip superior în principalele sale structuri și dimensiuni, precum și aceea a unei mari culturi se impun pe deasupra dereglajelor generate de oameni, inclusiv de personalitățile cele mai degenerate aflate în vârful ierarhiei statale.

Rămâne interesant de știut cum apare ea, boala mintală a conducătorilor, în societăți paupere culturale.

Cum se întâmplă însă că unui împărat au reușit să scape de enorma primejdie a abuzului, de gravitate psihiatrică, al puterii? Pe de o parte, sunt, evident, circumstanțele personale, genetice, culturale, ambientale. Mai intervine însă ceva – istoria este psihologic un fenomen asociaționist. După o succesiune a asocierilor prin similitudine apar celelalte asocieri – prin contrast. Altfel spus, dacă o persoană este întrebată, succesiv, dacă albul este alb, recele este rece, ajunge la un moment dat să afirme contrariul, fără să își poată explica de ce. ■

Camee descoperită la Fayum, în Egipt, creată pentru a comemora căsătoria lui Nero cu Octavia, fiica împăratului Claudius

precum și crearea unei tensiuni de durată în imperiu. În 65 are loc încercarea eșuată de a-l înlocui pe Nero, printr-o lovitură de forță, cu Caius Calpurnius Piso, conspirație implicând personalități de prim rang ale imperiului, între care și Seneca. Filosoful, asemenea lui Petronius, va fi obligat la sinucidere.

Istoria domniei lui Nero între 64, anul incendiului, și 68, sfârșitul domniei sale și, foarte probabil, al vieții împăratului, este cea a delirului său paranoiac, marcat de iluzia infantilă a propriului geniu artistic, de continuarea tiraniei anticreștine declanșate imediat după incendiu, de inacceptabilele, în acea Romă a mândriei unei dominații mondiale, apariții ca actor, inclusiv în roluri de sclavi sau de femei gravide. Legionile se revoltă în Galia și în Orient. Galba este declarat împărat, Senatul îl condamnă pe Nero să fie executat după procedura aplicată sclavilor. Garda pretoriană îl abandonează și autocratul de doar 31 de ani este obligat să se sinucidă. Unele surse istorice au pretins că s-ar fi refugiat în insulele ionice, unde un guvernator roman l-ar fi recunoscut și l-ar fi supus supliciului ordonat de Senat.

Dintr-o astfel de psihologie, precum cea a lui Nero, atât cât o putem înțelege, și dintr-o istorie ca aceea a epocii sale, atât cât ne este permis a o reconstitui, ce concluzii psihologice se pot deduce? Despre istorie ce s-ar mai putea încă învăța și cât ar putea conta o dublă abordare, psihologică și istorică, a fenomenului politic?

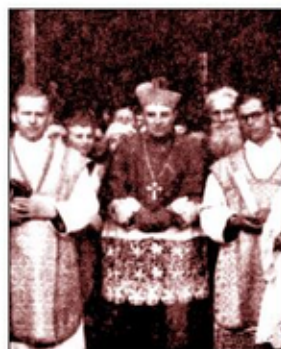
S-a spus că „orice putere corupe, iar puterea absolută corupe în chip absolut“. Este aici o mare eroare: puterea nu corupe, întrucât ea nu există decât în calitate de aparență, prin limitarea la un anumit concret. Puterea absolută este, drept consecință, cu atât mai mult un nonsens. Ea se dovedește a fi, de fapt, ca și puterea pur și simplu, în lumea umană, un trivial instrument de intimidare. În lunga evoluție a umanității, nouă din zece autocrați care au uzat în mod expres de ceea ce au crezut a fi puterea lor au murit tocmai din această cauză, asasinați, condamnați și executați, hăituiți, sinucigându-se. Puterea nu este un dar omenesc este unul exclusiv divin. Marii conducători au știut, eventual, să pretindă a dispune de o putere absolută, sau poate nici măcar atât, fără să încerce însă a o exercita în mod efectiv. Augustus comunica larg cu toți cetățenii romani. Alexandru cel Mare nu accepta să primească apă în deșert dacă nu se distribuia aceeași rație și soldaților

săi. Înaintea bătăliei de la Austerlitz Napoleon nu își trezea aghiotantul care adormise în patul său. De ce? Pentru că puterea există totuși, măcar provizoriu, însă doar dacă nu este asumată exclusiv în utilizare egoistă, capricioasă, arogantă, sfidătoare. Terorismul de stat a dat foloase efemere practicanților lui. A fi capricios, a ucide din simplă dorință de sânge, a tortura după plac sunt moduri de a face din simularea nebuniei terorism politic. Atenție însă: acestuia îi urmează autopepsirea abuzurilor sufletului. Odată încercată, ca simplu gest trucat, alienarea devine chiar alienare mintală.

Într-un anumit sens, Nero și toți cei asemenea lui sunt, prin chiar începutul manifestării destinului lor, victime insuficienței de evoluție psiho-etică a umanității, dar, așa cum se spune în Evangheliile, ceea ce trebuie să vină vine, dar vai de cel prin care va veni răul. Marile personalități istorice sunt acelea care au știut să își autolimeze

O femeie creștină este ucisă într-un amfiteatru roman într-o reconstituire a mitului lui Dirce. Ea a fost, în mitologia greacă, soția lui Lycus și mătușa lui Antiope, cu care Zeus a avut doi copii. Aceștia au omorât-o pe Dirce legând-o de coarnele unui taur. Tablou de pictorul polonez Henryk Siemiradzki (1843-1902)

Episcopul Marcu Glaser (1880-1950) s-a născut într-o familie germană din Ucraina. După studii teologice la Saratov, apoi la Colegiul „Germanicum” din Roma, obține titlul de doctor în filosofie și teologie. Mai întâi preot la Minsk, apoi profesor la Seminarul Teologic din Saratov, în 1916 este transferat la Chișinău și numit decan și paroh de Basarabia. Între 1917-1920 a fost vicar general al Basarabiei. Datorită meritelor sale, în 1924 a fost numit camerier secret al Papei Pius al XI-lea, iar în 1930 prelat papal. După alte activități în Basarabia, în 1939 a fost numit rector al Seminarului din Iași.

alături de Misiunea ortodoxă română în Transnistria, a funcționat și o Misiune catolică pentru Basarabia, Bucovina și Transnistria, de asemenea cu sediul la Odessa. În fruntea acestei Misiuni s-a aflat monseniorul Marcu Glaser, fost canonic al Diecezei de Tiraspol, numit de Papa Pius al XII-lea, la 15 noiembrie 1941, în oficiul de paroh al parohiei Chișinău, decan al parohiilor basarabene, delegatul Ordinariatului și conducătorul Misiunii Catolice pentru Basarabia, Bucovina și Transnistria.

În prima parte a anului 1942, în componența Misiunii catolice de la Odessa intrau 18 preoți, care administrau sacramentele și asistau spiritual și material toate comunitățile catolice existente.

In situație specială, aflată și în atenția guvernului de atunci al României, o aveau familiile de polonezi refugiate sau expulzate din Polonia de către autoritățile de ocupație bolșevice, în urma tragicilor evenimente din septembrie 1939, când această țară a căzut victimă dublei agresiuni, din partea Germaniei naziste și a Rusiei sovietice. Potrivit evidențelor întocmite în decembrie 1943 de reprezen-

tanții polonezi din România însărcinați cu asistența expatriaților, în Guvernământul Basarabiei se aflau 14.514 cetățeni polonezi, dintre care 5.041 copii, aduși cu forța din Polonia de autoritățile sovietice în 1940, iar în Guvernământul Transnistriei domiciliau 79.628 de polonezi, răspândiți în 32 de localități, toți având nevoie de ajutoare (hrană suplimentară, medicamente), asistență socială și religioasă. Pentru asistența polonezilor din Transnistria se propunea înființarea, pe lângă Misiunea Catolică din Odessa, a unui comitet de ajutorare sub patronajul lui Marcu Glaser.

În urma activităților misionare și caritabile din Transnistria, desfășurate în condiții deosebit de grele, Marcu Glaser a fost consacrat episcop de Cesaropolis la 25 iulie 1943, în Catedrala „Sf. Iosif” din București, de nunțul apostolic Andrea Cassulo, asistat de arhiepiscopul Al.Th. Cisar și de episcopul de Iași, Mihai Robu.

Documente de arhivă scoase la iveală în ultimii ani din diverse surse, oficiale și private, inclusiv din așa-numitul „Fond Antonescu” (număr de inventar 706), preluat de sovietici după ocuparea României și transferat ulterior la Chișinău, ilustrează o intensă

activitate desfășurată în anii războiului din Est și de către reprezentanții Bisericii Române Unite cu Roma (greco-catolice) pentru deschiderea unei Misiuni în Transnistria, destinată îngrijirii sufletești a credincioșilor, civili și militari, ai acestui cult aflați în zona respectivă.

In acest scop, în perioada 16-31 ianuarie 1942, cu aprobarea prealabilă a mareșalului Antonescu și autorizarea Ministerului Cultelor nr. 2.121, din 22 noiembrie 1941, Sanctitatea Sa dr. Vasile Aftenie, episcop auxiliar al Mitropoliei Blajului, vicar general al Bucureștilor, a efectuat o deplasare în Basarabia și Transnistria, însoțit de părinții Laurențiu Moisin, din Câmpina, și Ion Mihai, din Galați.

Dincolo de semnificația strict religioasă, constatările episcopului Vasile Aftenie au adeseori și o certă valoare documentar-istorică, datorită acuității observațiilor făcute la fața locului, în aspra iarnă de la începutul anului 1942, multe dintre ele chiar în teatrul de operații de pe frontul de Est.

„Misiunea noastră la Chișinău a fost încununată de cel mai desăvârșit succes”, consemna ulterior în raportul său

Arhiepiscopul AL.Th. Cisar

● Vaticanul, interesat de administrația românească pe teritoriul dintre Nistru și Bug ● Papa Pius al XII-lea decide, în 1942, extinderea jurisdicției Ordinariatului de Făgăraș și Alba Iulia asupra credincioșilor de rit oriental din Transnistria ● După război, represiunea bolșevică împotriva reprezentanților Bisericii este necruțătoare ● Ministrul Cultelor, Mihai Ralea, nu poate decide fără avizul Moscovei ● Înalți prelați morți pentru credință

Papa Pius al XII-lea

Militari români pe străzile Chișinăului, în vara lui 1941

MISIUNEA BISERICESCĂ ROMÂNĂ ÎN TRANSNISTRIA

IOAN C. POPA

O particularitate a administrației românești în Transnistria (august 1941-prima parte a anului 1944) a reprezentat-o înființarea și funcționarea unei Misiuni având ca scop organizarea bisericilor și îndrumarea spirituală a populației din spațiul dintre Nistru și Bug.

Încă din 15 august 1941, printr-o decizie a generalului Ion Antonescu, conducătorul statului și comandant de căpetenie al armatei, arhimandritul Iuliu Scriban, profesor universitar, era delegat să organizeze o Misiune ortodoxă română în Transnistria. La 24 octombrie 1941, la câteva zile după căderea

Odessei, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române lua „act de înființarea Misiunii ortodoxe române în Transnistria și de delegația dată P.C. arhimandrit Iuliu Scriban“, stabilind totodată măsuri pentru ca ea „să-și poată ajunge scopul dorit“.

Misiunea ortodoxă română în Transnistria, mai întâi cu

sediul la Tiraspol, iar apoi la Odessa, și-a desfășurat activitatea sub mandatul a trei conducători: arhimandritul Iuliu Scriban, mitropolitul Visarion Puiu și arhimandritul dr. Antim Nica, personalități de înaltă cultură, unii dintre marii misionari ai B.O.R.

Mai puțin cunoscut este faptul că, în anii 1941-1944,

câmpiile Ucrainei, la porțile Odessei (cota 85 de la Varcarijani). A fost un spectacol extrem de impresionant să vezi sutele de cruci cu căștile pe ficcare, unele din ele găurite, iar altele zdrobite, apoi pe ficcare cruce numele și unitatea celui dispărut. Ploaia a început să mai spele din inscripții. Ceea ce ne-a impresionat însă mai mult a fost inscripția de la intrarea principală a cimitirului [o parafrază a ultimelor versuri din poezia *Rugămintea din urmă*, de George Coșbuc – n.n.]: «Camarade Trecător,/ Ajuns în țară, eu te rog, fă-mi cel din urmă bine./ Pământul țării să-l săruți și pentru mine.» Spre seară ne-am întors în oraș, deplin mulțumiți de a fi vizitat aceste locuri istorice, stropite cu sângele soldatului român, pentru apărarea celui mai sfânt patrimoniu național, limba și credința, împreună cu integritatea ființei noastre ca stat și națiune.”

Raportul înaintat la întoarcere de către episcopul Vasile Aftenie Ordinariatului Arhiepiscopesc din Blaj, alături de mărturiile altor misionari trimiși în Basarabia și Transnistria după căderea Odessei au stat la baza hotărârii episcopului de Oradea, Valeriu Traian Frentiu, administrator apostolic al Arhiepiscopiei și Mitropoliei Blajului, luată la jumătatea lunii februarie 1942, privind înființarea a patru parohii române unite, de Chișinău, Bălți-Orhei, Tiraspol și Odessa.

La 11 aprilie 1942, în cadrul unei audiențe acordate cardinalului Eugenio

Tisserant, secretar al Sfintei Congregații pentru Biserica Orientală, Papa Pius al XII-lea a încredințat Ordinariatului de Făgăraș și Alba Iulia, „*ad tempus* și până când va fi luată o altă decizie”, jurisdicția asupra tuturor credincioșilor de rit bizantin de pe teritoriul Basarabiei, precum și asupra credincioșilor oricărui rit oriental (armean, ruten etc.) care se află pe teritoriul Transnistriei. Hotărârile Papei erau consacrate prin două decrete semnate la Roma de cardinalul Eugenio Tisserant, la 29 mai (pentru Transnistria) și 30 mai 1942 (pentru Basarabia).

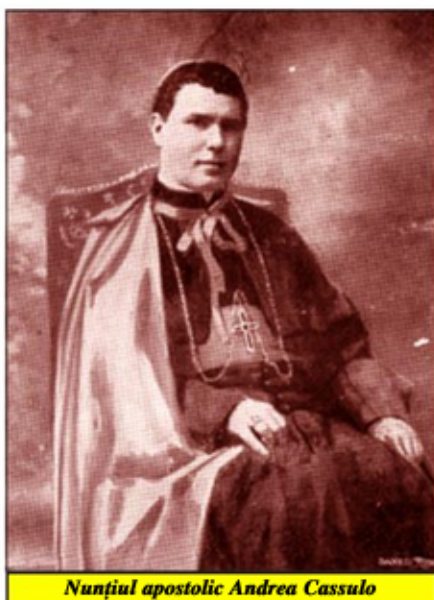
În pofida premiselor favorabile existente, înființarea efectivă a celor patru parohii ale Bisericii Române Unite și, mai ales, trimiterea de preoți greco-catolici pentru slujirea acestora s-au lovit de rezistența structurilor guvernamentale de la București, în special a Subsecretariatului de Stat al Cultelor și Artelor din Ministerul Culturii Naționale și al Cultelor, care condiționau sprijinirea demersurilor

respective în teritoriile din Est de măsura în care „în acele provincii există greco-catolici cu domiciliu stabil”.

I bogată corespondență purtată între episcopul Valeriu Traian Frentiu, administrator apostolic al Arhiepiscopiei și Mitropoliei Blajului, pe de o parte, și o serie de structuri sau oficiali guvernamentali români din Ministerul Culturii Naționale și al Cultelor, Guvernământul Basarabiei, Guvernământul Transnistriei și chiar primele persoane din conducerea statului, pe de altă parte, stă măturie acțiunii hotărâte a ierarhilor Bisericii greco-catolice de a participa la îngrijirea spirituală a credincioșilor angajați pe frontul de Est, în slujba țării, a „consolidării neamului nostru românesc, de care avem atâta nevoie la hotarele noastre de răsărit”, mânăți de convingerea că Biserica Română Unită „este și mai ales va fi un dig... de netrecut în fața invaziei rusești”.

În februarie 1944, episcopul Glaser îi scria din Transnistria episcopului de Iași Mihai Robu că pierduse orice contact cu preoții săi aflați în Misiune, din cauza înaintării rapide a frontului și a dezorganizării administrației românești, fapt ce i-a provocat o „deprimare sufletească totală”.

Evacuat în România, episcopul Glaser a încercat să se ocupe de sprijinirea și rezolvarea problemei refugiaților catolici din Transnistria și Basarabia din fața armatelor sovietice. În septembrie 1944, la moartea episcopului

Nunțul apostolic Andrea Cassulo

episcopul Vasile Aftenie, după liturghia arhierescă oficiată la biserica catolică (18 ianuarie 1942) și întâlnirile avute cu oficialitățile române din Chișinău: guvernatorul Constantin Voiculescu, primarul orașului, colonelul Dobjanschi, și P.S. Efrem Tighineanul, locotenentul Arhiepiscopiei ortodoxe (19 ianuarie).

„Țin să amintesc – mai consemnez în trecut episcopul Aftenie – că orașul Chișinău este grozav de distrus în urma războiului. Mintea omească nu-și poate închipui ca un oraș să poată fi distrus în așa măsură. Pe strada Alexandru cel Bun, strada principală, lungă de 3-4 km, nu mai este nicio clădire întreagă. Au rămas numai dărâmăturile și unele ziduri laterale. Toate clădirile au fost incendiate, de echipe speciale...“, odată cu plecarea armatei bolșevice.

Întâlnirile delegației conduse de episcopul Vasile Aftenie la Tighina, Tiraspol și Odessa cu oficialități române (civile, militare sau religioase de la Misiunea ortodoxă din Transnistria) se dovedesc la fel de promițătoare. Găzduit o

Pod peste Nistru, august 1941

noapte la mănăstirea Chițcani (Noul Neamț), pe malul Nistrului, episcopul Aftenie consemnează: „După o cină călugărească, am mai stat de vorbă cu părintele stareț și cu părintele secretar al mănăstirii, discutând probleme bisericești, ortodoxe și catolice, în termeni frățești și de dragoste românească și creștinească... Mă conving tot mai mult că e nevoie de acest contact [cu ortodocșii – n.n.], deoarece numai în felul acesta ne facem cunoscuți și putem spulbera atâtea prejudecăți ale fraților față de noi și biserica noastră“.

La Odessa, delegația greco-catolică s-a bucurat, de asemenea, de o primire deosebită din partea înaltelor oficialități militare și civile din oraș, în frunte cu primarul general

Gherman Pântea. Cu ocazia solemnității prilejuite de serbarea Unirii Principatelor (24 ianuarie), unul dintre comandanții militari din oraș (generalul Petrescu) a reliefat prezența delegației „în mijlocul trupei din zona de operații. A accentuat chiar că arhierul român unit de la București, auxiliarul Mitropolitului Bla-

jului, prin această vizită, a stârnit admirația oștirii, care este deosebit de satisfăcută de prezența unui reprezentant al bisericii unite în mijlocul ei“.

Memorabilă este și vizita făcută la Dalnic și Tatarca, unde s-au dat „cele mai înverșunate lupte pentru cucerirea Odesei [...], regina Mării Negre“. Iată cum relatează episcopul Aftenie acest episod: „De la Dalnic ne-am dus la Vacarjani, unde se află unul dintre cele mai mari și mai frumoase cimitire militare. Aici, pe un viscol și un ger de neînchipuit, am rostit o ectenie [o suită de rugăciuni către Dumnezeu pentru a primi sufletele celor adormiți – n.n.] și câteva rugăciuni pentru acești eroi, ce-și dorm somnul de veci în

Episcopul Vasile Aftenie (1899-1950) era originar din satul Lodroman, comuna Valca Mare, din centrul Transilvaniei. După studii teologice în România și la Colegiul grec „Sf. Atanasie“ din Roma, devine doctor în filosofie și teologie (1925). Hirotonit preot de către mitropolitul Vasile Suci (1926), este succesiv profesor, apoi rector al Academiei Teologice din Blaj (1939); episcop titular de Ulpiana, auxiliar al mitropolitului Blajului (1940); vicar general al Bucureștilor.

România-Qatar 20 de ani

Emirul Qatarului, Hamad Ben Khalifa Al Thani, s-a întâlnit cu președintele Emil Constantinescu (sus) și cu președintele Traian Băsescu (jos)

AMBASADOR LA DOHA

AUREL TURBĂCEANU

Qatarul este un stat arab situat în Asia de Sud-Vest, în marea Peninsulă Arabă. Apare menționat pentru prima dată în secolul I d.H. După 1995, prințul moștenitor, Hamad Ben Khalifa Al Thani, devenit emir, șef al statului, a recuperat prin reformele sale politice, economice și sociale ceea ce alte țări nu reușesc în secole. Locuitorii emiratului, ospitalieri și generoși, și-au asigurat un prezent și un viitor excelent, trăind în deplină securitate națională, cu un standard ridicat de viață și o infrastructură în plin proces de modernizare. Emiratul este vizitat de oameni politici, oameni de afaceri și turiști din întreaga lume.

La 21 octombrie 2010, Institutul Diplomatic din București – for academic de pregătire a tinerilor diplomați români ai Ministerului Afacerilor Externe – a marcat a 20-a aniversare a stabilirii relațiilor diplomatice între România și Qatar.

România a fost preocupată încă din secolul al XIX-lea de instituirea unor raporturi oficiale politice și economice cu zona arabă, aflată în interiorul granițelor Imperiului Otoman. Schimbul de scrisori, din vara anului 1862, între domnitorul Alexandru Ioan Cuza și kediul (viceregele) Egiptului, Ismail, rămâne mărturie a inițiativei timpurii a statului român.

Înființarea de consulate onorifice în unele orașe din nordul Africii, Tanger, Alger și Tunis, a constituit o altă etapă a evoluției acestor raporturi. În 1906 România a stabilit relații diplomatice cu Egiptul, iar după Al Doilea Război Mondial – odată cu obținerea independenței țărilor arabe – cu Siria, în 1955, cu Sudanul, în 1956, cu Yemenul, în 1957, cu

Irakul, în 1958, iar cu celelalte state după 1960.

Țara noastră a inițiat și propus, în anii '60, acțiuni privind extinderea schimburilor comerciale cu statele monarhice din Golful Arab, menite să pregătească atmosfera și condițiile necesare statomnicirii de relații diplomatice, care, de altfel s-au și realizat: cu Kuweitul, în 1963, cu Omanul, în

Mihai Robu, Sfântul Scaun l-a numit administrator apostolic al Diecezei de Iași. Încercările repetate ale Nunțiatunii Apostolice din România de a obține recunoașterea oficială a episcopului Glaser ca administrator apostolic al Diecezei de Iași s-au lovit de refuzul guvernului român, instaurat de sovietici la 6 martie 1945. La 8 aprilie 1946, ministrul Cultelor, Mihai Ralea, îi comunica nunțiatului apostolic Andrea Cassulo că pentru obținerea agrementului este necesar în prealabil un „aviz favorabil din partea Comisiunii aliate de control” (dominată în totalitate de sovietici), motivând că, „pentru bunele raporturi cu marea aliată din Răsărit, nu putem săvârși acte care să ne pună într-o dubioasă și necorectă atitudine”. În fapt, ministrul Ralea confirma implicit că România se afla deja sub dictatul „marelui aliat din

Cimitirul de la Țiganca

Răsărit”, mai ales când era vorba de chestiuni ce aveau, într-un fel sau altul, legătură cu războiul din Est. De altfel, începând din 1945, timp de aproape patru ani, episcopul Glaser a fost supus unor lungi și chinuitoare interogatorii de către ofițerii NKVD din România, îndeosebi cu privire la activitățile sale la Iași și Odessa. În pofida sprijinului de care se bucura din partea Nunțiatunii Apostolice din România și a Sfântului Scaun (în 1948 a fost numit asistent al tronului pontifical de către Papa Pius al XII-lea), episcopul Marcu Glaser nu s-a putut salva de teroarea stalinistă instaurată în țară. În 1950, a fost supus la noi anchete, instrumentate

de Securitatea Poporului, fapt ce i-a provocat un atac de cord și, în cele din urmă, moartea (25 mai 1950), în condiții încă neelucidate pe deplin.

O soartă tragică a avut și episcopul

Vasile Aftenie, alături de ceilalți episcopi greco-catolici martiri ai represiei staliniste din prima perioadă a ocupației sovietice din România. Arestat la 28 octombrie 1948, este închis la Dragoslavele, apoi la mănăstirea ortodoxă Căldărușani, transformată în lagăr. În 1949, este transferat, izolat, torturat și mutilat în bătaia la Ministerul de Interne, apoi depus la închisoarea Văcărești unde, la 10 mai 1950, a încetat din viață.

Pilduitoare jertfe pentru credință și, fără îndoială, o lecție de patriotism, care încă își așteaptă cercetătorii pentru a fi descifrată și cunoscută la adevăratele ei dimensiuni. ■

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 15 mai 2011, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin istoric**.

– În ce an a stabilit România relații diplomatice cu Egiptul?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din luna februarie 2011 este:

Vytautas cel Mare (1392-1430)

Premiul de un abonament pe un an la revista **Magazin istoric** a fost câștigat de domnul **Aurel Piroș, din Arad**.

Abonamentul se efectuează începând cu luna iulie 2011.

Adresa noastră: **Magazin istoric, Of.P. nr. 15, C.P. 1-702, sect. 1, București**

arabe, înființând și organizând activitatea a trei ambasade: la Tripoli, în 1974, însărcinat cu afaceri en pied (șef de misiune când nu este acreditat ambasador), ambasador la Doha, în 1993, și la Riadh, în Arabia Saudită, în 1996.

Înaltă distincție, cu eșarfă și brevet

Imediat după prezentarea copiei scrisorii de acreditare, am avut o convorbire prelungită și detaliată cu Excelența Sa șeicul Hamad Ben Jassem Ben Jaber Al Thani, ministru de Externe, care a manifestat înțelegere față de propunerile privind susținerea principalelor mele preocupări în perioada care urma, inclusiv cele legate de înființarea ambasadei. Am fost plăcut impresionat de ospitalitatea și generozitatea Excelenței Sale, de importanța ce s-a acordat propunerilor în timpul vizitelor de prezentare la factorii de răspundere ai statului și de reacția pozitivă asupra întregii activități pe toată perioada misiunii la Doha.

Ministrul de Externe al statului Qatar a dispus Departamentelor Europa, Protocol și Finanțe din cadrul ministerului să susțină și să sprijine direct realizarea propunerilor ambasadorului român cu privire la înființarea ambasadei și la organizarea de contacte și convorbiri cu personalitățile Qatarului. Din acel moment, am simțit o deschidere largă, sinceră și prietenească în cadrul

întrevederilor și convorbirilor cu autoritățile țării de reședință.

Convorbirile cu ministrul Transporturilor din Qatar s-au finalizat cu vizita acestuia în România, în iulie 1993, când s-a semnat Acordul privind transportul aerian, pe baza căruia s-a deschis linia directă Tarom între București și Doha, cu prelungire până în India. La începutul anului 2011, Qatarul a inaugurat linia aeriană Doha-București.

Întrevederea cu ministrul de Interne qatarez s-a concretizat cu vizita sa la București, în noiembrie 1993. Cei doi miniștri de Interne, român și qatarez, au convenit colaborarea între ministerele pe care le coordonau privind combaterea criminalității și a drogurilor. La inițiativa ambasadei, a fost realizată, de asemenea, și vizita în România a ministrului de Finanțe al Qatarului, în 1994.

După deschiderea Ambasadei României la Doha, au vizitat Qatarul, în perioade diferite, guvernatorul Băncii Naționale a României, Mugur Isărescu, și ministrul Apărării al țării noastre, Gheorghe Tinca. Ei au fost primiți de emir, au avut întâlniri și convorbiri oficiale cu omologii lor qatarezi.

Prezența Ambasadei române la Doha și acreditarea ambasadorului au contribuit decisiv la deschiderea dialogului politic, economic și comercial, inclusiv în domeniile cultural, de sănătate, turism, tineret și sport, avântajos ambelor țări. Secretarul de Stat al Ministerului Sănătății Publice din Qatar a vizitat unități spitalicești din București, inclusiv Institutul de Geriatrie și Gerontologie, inițiativă ce a determinat deplasarea în țara noastră a ministrului Sănătății Publice. Directorul medical al institutului sus-menționat a sosit la Doha, pentru convorbiri cu reprezentanții Ministerului Sănătății din această țară. În prezent, în unități sanitare din Qatar lucrează cadre medicale românești.

La încheierea misiunii mele în Qatar, în anul 1996, ca prim ambasador român, am fost surprins în modul cel mai plăcut, când, în timpul vizitei de rămas bun, Alteța Sa, Hamad Ben Khalifa Al Thani, emirul statului Qatar, mi-a acordat cea mai înaltă distincție cu eșarfă și brevet, pe care este inscripționat, în limba arabă, următorul text: „Eu, Hamad Ben Khalifa Al Thani, emirul Statului Qatar, ofer Excelenței Sale, domnului Aurel Turbăceanu, ambasadorul extraordinar și plenipotențiar al României în Statul Qatar, această înaltă decorație, în semn de apreciere și prețuire pentru rezultatele bune obținute în dezvoltarea și consolidarea relațiilor de prietenie și colaborare între cele două popoare și țări”. ■

Imagine din capitala Qatarului, Doha

1974, și cu Emiratele Arabe Unite, la 1 august 1989. Regatul Arabiei Saudite, Qatarul și Bahrein s-au abținut să răspundă afirmativ, din pricina existenței în România a unui regim comunist. Cu toate acestea, șeful statului român, emirul Qatarului, precum și regele Arabiei Saudite își transmiteau telegrame de felicitare cu ocazia zilelor naționale. Existau, de asemenea, schimburi comerciale efectuate prin intermediul unor firme libaneze, siriene și irakiene.

Cu Qatarul au fost instituite relații diplomatice în 1990, cu regatul Bahrein în 1991, iar cu regatul Arabiei Saudite în 1995, încheindu-se astfel procesul de stabilire a raporturilor diplomatice ale României cu statele arabe.

Contacte umane, cunoaștere, înțelegere

În septembrie 1990, emirul Qatarului l-a primit pe secretarul de Stat în M.A.E. Romulus Neagu, care i-a transmis un

mesaj din partea președintelui României, prin care reînnoia propunerea cu privire la instituirea de relații diplomatice între cele două țări și inițierea de acțiuni referitoare la dezvoltarea unor raporturi de prietenie, cooperare economică și comercială între cele două țări. În urma acestor demersuri, România și statul Qatar au hotărât, la 22 octombrie 1990, stabilirea de relații diplomatice, la nivel de ambasadă, ceea ce a contribuit la relansarea de contacte între personalități politice ale celor două țări. Ionel V. Săndulescu, secretar de Stat în M.A.E., însoțit de o delegație economică și comercială, s-a deplasat la Doha.

În perioada 30 martie-1 aprilie 1993, ministrul de Externe al statului Qatar, șeful Hamad Ben Jassem Ben Jaber Al Thani, a dat curs invitației de a vizita România. În cadrul convorbirilor s-a convenit inițierea de contacte între personalități politice și economice din cele două țări. Partea română l-a informat pe ministrul de Externe al Qatarului că a hotărât înființarea Ambasadei

române la Doha, condusă de un ambasador, cu reședința în Qatar.

În luna aprilie 1993, am fost acreditat ambasador al României la Doha. Eram diplomat de carieră în Ministerul Afacerilor Externe, aveam experiență diplomatică acumulată la misiunile din unele țări arabe, precum și în Centrala ministerului. Activitatea mea în Qatar a început în condiții diferite de cutuma diplomatică, când un ambasador este primit de membrii ambasadei pe care o va conduce. Am plecat singur la post, fiind întâmpinat în aeroportul din Doha de directorul Departamentului de Protocol al Ministerului Afacerilor Externe și condus la hotel. A doua zi, i-am făcut vizita de prezentare la M.A.E., aducându-mi-se la cunoștință procedurile protocolare și în ce consta ceremonia prezentării copiei scrisorii de acreditare ministrului de Externe și scrisoarea originală a șefului statului.

Am avut onoarea să fiu numit șef de misiune, în perioade diferite, în capitale

Semnarea protocolului de colaborare în domeniul tineretului și sportului de către ambasadorul Aurel Turbăceanu și de către ministrul de resort din Qatar

nu ascund nimic valoros. Or, cel despre care vorbim, de 400 de pagini, prezintă un mare interes. Iakov Novikov informa despre contrabanda activă și deplasarea unor fugari prin noua graniță a Rusiei cu principatul Moldova, stabilită conform hotărârilor Congresului de Pace de la Paris, din februarie-martie 1856 (în urma Războiului Crimeii,

vean. Între altele, se spunea că „în ținutul Basarabiei s-au răspândit zvonuri că guvernul turc a publicat în Moldova o circulară de invitare a locuitorilor de a se stabili în regiunea Babadag, unde li se va aloca gratuit pământ pe zece ani“. Și, mai departe, în același raport, se comunica faptul că mulți locuitori ai Moldovei, îndeosebi din părțile Basara-

Congresul de Pace de la Paris, din februarie-martie 1856, care punea capăt Războiului Crimeii, stabilea ca Rusia să retrocedeze Moldovei județele Bolgrad, Cahul și Ismail, din sudul Basarabiei

Rusia retroceda Moldovei județele Bolgrad, Cahul și Ismail, din sudul Basarabiei). Autoritățile ruse s-au arătat preocupate de această dezvăluire. Pentru a o verifica, au trimis întâi la graniță, apoi și în Moldova, pe șeful Direcției de Jandarmi din Basarabia, locotenent-colonelul, ulterior general-maior, S. Ermolin. Datelor furnizate de Novikov li s-au adăugat astfel alte materiale.

Într-un raport al ofițerului de stat major al corpului de jandarmi aflat în Basarabia, din 8 septembrie 1858, adus foarte curând la cunoștință însuși împăratului Alexandru al II-lea, erau comunicate zvonurile despre fuga țărănilor în principatul moldo-

biei cedate Moldovei, plănuiesc să treacă în ținutul Babadagului și, conform unor zvonuri, deja 13 familii ar fi fugit din satul de graniță Karakui, cu tot avutul lor, din Basarabia în Moldova, parese cu intenția de a pleca apoi în Imperiul Otoman.

La primirea acestui raport, comandantul-șef al Secției a III-a, generalul-adjutant V.A. Dolgorukov, a subliniat: „Conform informațiilor pe care le-am primit eu, asemenea evadări au loc destul de des și se petrec din insuficiența supravegherii; ea are drept consecință faptul că trecerea fugărilor peste graniță devine un fel de afacere pentru oameni aflați în răspăr cu regulile de funcționare a statului; ei se

P. Akseirod

pretează, în egală măsură, la transportarea unei mari cantități de marfă de contrabandă. Informațiile acestea sunt preluate din raportul negustorului Iakov Novikov, care ne dau de înțeles cât de amănunțit cunoaște toate aceste aspecte.“

La porunca lui Dolgorukov, Ermolin, sub înfățișarea unui negustor, împreună cu I. Novikov și traducătorul Popov, s-au îndreptat la început spre granița Rusiei cu principatul Moldova, apoi au mers chiar în teritoriul principatului, fiind înarmați cu documentele corespunzătoare. Conform datelor culese de Ermolin, numai în ultima vreme fugiseră din Rusia aproape 600 de familii și mulți fugari din Rusia se aflau la Ismail, care atunci intra în componența principatului Moldova. Trecerea fugărilor se făcea destul de simplu, prin mituirea corpului de grăniceri.

Este populația favorabilă Rusiei?

În dosarul amintit, există și alte mărturii despre contrabanda foarte activă și despre trecerea fugărilor peste granița dintre Rusia și principatul

Exclusivitate

Fondurile Secției a III-a a Cămarilor personale a Înalțimii Sale Imperiale și ale Departamentului Poliției Imperiului Rus conțin un număr imens de culegeri de documente. În fiecare asemenea fond se află zeci de mii de dosare de arhivă, care păstrează informații nu numai despre problemele interne rusești, ci și despre istoria multor țări. Unele dintre ele privesc istoria României și emigrația rusă în această țară. O particularitate a modului de păstrare a acestor fonduri de arhivă este aceea că nu totdeauna se poate stabili conținutul unităților respective numai după denumirea lor. Mai mult chiar, uneori dezvoltări semnificative de arhivă sunt conținute de dosare a căror denumire nu promite nimic important. Atunci ne vine în ajutor întâmplarea.

Generalul-adjutant V.A. Dolgorukov

Imagine din Ismail

EMIGRAȚIE RUSĂ ÎN ROMÂNIA

VLADISLAV I. GROSUL (Moscova)

Este și cazul fondurilor ce privesc istoria României din a doua jumătate a veacului al XIX-lea. De pildă, într-un dosar special privind opinia publică din Marele ducat al Finlandei (care făcea parte din anul 1809 din Imperiul Rus), întocmit în 1857 și conținând date de la sfârșitul anilor '50-începutul anilor '60 ai secolului al XIX-lea, de fapt, într-un appendice al lui, am descoperit lista cu emigranții polonezi din România anului

1862. Conține numele de familie și prenumele a 106 polonezi veniți în România din Galiția, Regatul Poloniei, inclus în Imperiul Țarist, și ale unora cărora nu li s-a putut stabili cu precizie locul de proveniență. De asemenea, sunt adăugate numele a 19 polonezi intrați în România prin portul Galați și a 15 polonezi sosiți la Iași până în 27 aprilie 1862. Mulți dintre acești polonezi veniseră din Rusia.

Mituindu-i pe grăniceri

Un și mai mare interes pentru emigrația rusă în România îl prezintă un dosar a cărui denumire – *Despre dorința negustorului Iakov Novikov de a-i transmite personal Înalțimii Sale Imperiale un secret de stat* –, la prima vedere, nu spunea nimic. Există, de altfel, multe asemenea dosare, purtând titluri de acest gen și care, de obicei,

Dosarul se intitulează *Despre fuga rascolnicilor din gubernia Saratov cu familii întregi spre granițele Moldovei*. Sunt menționate acolo două trasee principale: unul prin principat, celălalt prin Odessa și Sevastopol. Primul începea la granița cu gubernia Tambov, trecea prin Voronej, Kiev, Jitomir până la Sculeni, în Basarabia. De fapt, fuga țăranilor din gubernia Saratov se înregistrează cu mult timp în urmă, dar atunci avea un caracter singular. În ultima

proprie, iar alții locuiesc în cătune lângă Dunăre. Cercetarea întreprinsă de autoritățile ruse a arătat că majoritatea fugărilor era formată din creștini de religie ortodoxă și numai o mică parte dintre ei erau credincioși de rit vechi. Se fugea mai ales de pe pământurile moșierilor din județele Balașov și Atkarsk și, îndeosebi, de la moșieresele Nirot-morțeva și Arapova. Dosarul cuprinde și numărul țăranilor fugiți de pe moșiile din gubernia Saratov în anul

K. Kaț (Constantin Dobrogeanu-Gherea)

O fortificație rusească la Sevastopol

vreme însă, după cum scrie în dosarul respectiv, fenomenul „se manifestă pe neașteptate în multe așezări; există chiar unele sate unde au rămas numai femei bătrâne și uncheși schilozi...”.

În procesul de anchetă a fost arestat țăranul Filipp Kozlov, care a spus că el a fugit de pe pământul moșieresei Nirot-morțeva în 1847 și a locuit la Iași, Brăila și Galați, iar în 1850 s-a întors în Rusia și s-a stabilit la Saratov, cu încuviințare scrisă de la consulul rus, care l-a asigurat că va fi liber. El a depus mărturie că la Brăila trăiesc liber o serie de fugari ruși, care au acolo case

1850: bărbați – 410, femei – 310. Dintre ei s-au întors 25 bărbați și 21 femei.

Tot un izvor dovedind fuga țăranilor este o scrisoare interceptată, trimisă de la Galați, la 17 octombrie 1850, în orașul Hvalinsk, și adresată unui anume Serebriakov. În ea se vorbește despre trecerea peste graniță, numai într-o singură noapte, 8 octombrie a aceluiași an, a 110 oameni din gubernia Saratov. În scrisoare se menționa că „poporul din Rusia pleacă în număr foarte mare”.

Deci fugeau peste graniță înainte de toate țăranii, care voiau să scape de iobăgie, și

nu numai credincioșii de rit vechi. Dar în arhiva Secției a III-a există multe materiale ce dovedesc atenția acordată de autoritățile ruse îndeosebi deplasării credincioșilor de rit vechi și polonezilor. Surse despre traiul din România, iar mai înainte din Principate, atât al celor de rit vechi, cât și al polonezilor, există și sunt destul de numeroase. Despre fiecare categorie de populație se poate scrie mult.

Au evadat țăranii, dar și Dobrogeanu-Gherea

Se mai află în aceste fonduri arhivistice multe materiale despre emigranții politici sosiți în România din Rusia. Numai noi am publicat trei monografii speciale consacrate activității emigranților politici ruși în sud-estul Europei și una separată, dedicată relațiilor internaționale ale emigrației politice rusești, în întregul ei, în a doua jumătate a veacului al XIX-lea, în care am folosit fondul Secției a III-a, dar și fondul Departamentului de Poliție. Sunt emigranți

Moldova, mărturii provenite de la diferite persoane și dovadă o deplasare semnificativă a unor persoane în afara granițelor Rusiei. Astfel, într-una dintre aceste note, făcute de un locuitor al orașului Chilia, L. Mordkovič, către agentul rus de la Ismail, se menționează „niște familii de fugari din adâncul Rusiei, cu precădere credincioși de rit vechi, care s-au strămutat în așezări apropiate de graniță, soldați fugari și evrei”.

Când locotenent-colonelul Ermolin a plecat în deplasarea sa, Dolgorukov îl însărcinase să cerceteze acțiunile celor de rit vechi din principatul Moldova și legăturile lor cu cei de rit vechi din Rusia și chiar îi subliniasse expres că trebuia să găsească modalități de legătură între aceștia. Aspectul decurgea din indicațiile date lui Ermolin de Dolgorukov, la 27 septembrie 1858.

Țarul Alexandru al II-lea

Dar, numai două zile mai târziu, la 29 septembrie, Dolgorukov i-a mai dat o sarcină lui Ermolin, pe timpul șederii sale în Moldova: „să se străduiască să afle, prin observații personale, dar și prin cercetări, care este starea reală din acel ținut, care este influența produsă asupra locuitorilor de la vamă de ultimele prevederi ale Conferinței de la Paris, și,

în general, să observe tot ce merită atenție în ce privește construcția internă a principatului. De asemenea, străduiți-vă, scria Dolgorukov, să vă convingeți în ce măsură guvernul și populația Moldovei și Valahiei sunt favorabile Rusiei”.

S. Ermolin se afla la Iași în zilele dublei alegeri a lui A.I.I. Cuza. A rămas în principatul moldovean din 31 decembrie 1858 până la 29 ianuarie 1859. În afara raportului privind contrabanda, evadările din Rusia și situația credincioșilor de rit vechi, el i-a expediat lui Dolgorukov și un raport, în 5 februarie 1859, despre care la 18 februarie împăratul era deja înștiințat. Este vorba despre situația din principatul moldovean în ianuarie 1859. În acel document se comunica, între altele: „În ultimul război, Franța și Anglia au reușit să îndepărteze Principatele dunărene de Rusia; dar consecințele le-au convins că au fost induse în eroare și în momentul de față putem spune cu adevărat că locuitorii Moldovei și Valahiei sunt, la fel ca înainte, favorabili Rusiei”. Urma o scurtă prezentare a evenimentelor de la Iași, din ianuarie 1859, informații îndeosebi

despre starea de spirit a populației orașului. Documentul nu amintea nimic despre ce este cunoscut îndeobște în literatură drept Unirea Principatelor. Dar șeful Direcției de Jandarmi din Basarabia, însărcinat să raporteze despre situația din principate în timpul alegerii lui A.I.I. Cuza, mai întâi ca domn al principatului Moldova, apoi și al Valahiei, s-a aflat atunci în capitala principatului moldovean, Iași.

110 fugari într-o singură noapte

Așadar, acest dosar, a cărui denumire nu părea a avea vreo importanță, are legătură directă cu relațiile ruso-române din a doua jumătate a veacului al XIX-lea. Și, ca el, sunt multe. Despre unul dintre ele am amintit într-o lucrare recent publicată, *Emigrația politică rusă în România în a doua jumătate a veacului al XIX-lea. În căutarea unei soarte mai bune. Emigrația rusă în țările Europei Centrale și de Sud-Est* (Moscova, 2009), unde este vorba despre țăranii ruși fugari din guberniile interioare, prin granița cu principatul moldovean.

Canoniere rusești în fața portului Galați

Chipuri uitate

*Am decretat și decretăm
Sf. N. membru al Ordinului Cercetării Române
în gradul de Cavaler
pe D. Teohari Maria.
Profesoară Secunđară
N. va purta insigne civile*

Astronomia, ca de altfel multe alte științe, pare a fi o profesie destinată bărbaților. Este adevărat că personalitățile ilustre care au dezlegat misterele Universului au fost bărbați. Nu este însă aici locul să căutăm motivele pentru care această știință, care îmbină, poate mai mult decât oricare alta, rigoarea demonstrațiilor și experimentelor cu farmecul artelor, a reținut rareori – până nu demult – nume de femei.

MARIA TEOHARI, PRIMA FEMEIE ASTRONOM

MAGDA STAVINSCHI

În țara noastră lucrau la începutul secolului al XX-lea, sus pe dealul Filaret, Elena B. Vermont, Maria Gogu și Felicia Boerescu (*Magazin istoric*, nr. 5/2004, 10/2005, 8/2009). Rigurozitatea observațiilor lor, consemnată de altfel și în revista *L'Astronomie*, este impresionantă. Dar de remarcat sunt condițiile în care observau aceste femei: la temperaturi ce coborau până la -20°C , încotoșmănite în veșminte groase. Nu pregetau să scruteze bolta înstelată cu instrumente destul de modeste, pentru a comunica rezultatele lor colegilor din străinătate.

Alte femei celebre au știut să protejeze astronomia, poate

tocmai datorită gustului lor remarcabil pentru cultură, dar și pentru artă. Sunt cele două regine ale României: Elisabeta și Maria. Un nume de femeie se află și pe harta cerului. Unde altundeva decât pe Venus? Este craterul „Elena Văcărescu” (1864-1947), scriitoarea franceză de origine română, laureată în două rânduri cu premiul Academiei Franceze. Craterul are un diametru de 31,5 km.

Prezențe efemere, urme adânci

Cercetările astronomice românești sunt de dată relativ recentă, în raport cu alte țări

ale Europei. Cel care le-a susținut în mod deosebit a fost Ștefan Hepites (1851-1922), fizician și meteorolog, membru și vicepreședinte al Academiei Române, care a scris prima istorie a astronomiei românești și a depus eforturi susținute pentru fondarea în România a unui Observator astronomic dedicat cercetărilor cosmosului.

El s-a gândit că un institut de cercetare, cum era cel pe care-l conducea, trebuia să abordeze și domenii încă puțin cunoscute în România: metrologia, seismologia, astronomia. Hepites construiește prima sală de observații astronomice (existentă și astăzi în parcul Institutului

politici ruși care au rămas puțină vreme pe teritoriul României, dar și alții care s-au stabilit acolo cu domiciliu permanent. Dintre cei care nu au zăbovit mult să amintim pe N. Șevelev sau S. Neceae, dar și pe G. Plehanov etc. Un timp mai îndelungat au rămas în România P. Akselrod, N. Sudzilovski (Russel), V. Kelsiev, L. Goldenberg etc. Au devenit locuitori permanenți ai României V. Ivanovski, Z. Ralli și soția lui, E. Hardina, K. Kaț (Dobrogeanu-Gherea), B.P. Hasdeu etc. Despre toți aceștia există materiale în fondurile arhivistice amintite.

Aș mai aminti un fond legat de cel al Departamentului Poliției. Poartă numărul 505, în Arhiva de Stat a Federației Ruse. Dacă celelalte, despre care am vorbit până acum, se află în cercetare încă din 1917, acesta a fost pus la dispoziția istoricilor abia la sfârșitul anilor 1980. Inițiatorul agenției respective este primul ei șef, consilierul de stat A.E. Mișcenko, susținut în septembrie 1889 de directorul de atunci al Departamentului Poliției, P.N. Durnovo. Crearea lui se datorește situației din Bulgaria, care, după cum afirmă Durnovo, „devine, în ultimul timp, cuibul unor

persoane ce iau parte la uneltiri revoluționare”. Fondul conține 150 de dosare, pentru perioada 1889-1904, multe având 200-300 pagini. Titlul fondului este *Șeful agenției Departamentului Poliției pentru Peninsula Balcanică* și are două părți inegale. Prima se intitulează *Supravegherea emigranților politici și cetățenilor ruși*, a doua *State și finanțe*. În prima există șase capitole, consacrate activității din Bulgaria, România, Serbia și alte țări, cu precădere Imperiul Otoman, respectiv conține materiale despre mișcările naționale din acea vreme: armenescă, evreiască, macedoneană. Al cincilea capitol prezintă corespondența șefului agenției externe a Departamentului la Paris, L.A. Rataev, privind legăturile emigranților ruși care trăiau în Balcani și alte regiuni.

Al șaselea capitol poartă titlul *Directivele generale ale Departamentului Poliției privind ancheta* și conține circulare, însemnări, note, corespondența persoanelor oficiale pe problemele mișcării revoluționare rusești, emigrației politice rusești, mișcării socialiste din Europa, în general, și Balcani, în special. A doua parte (în total 43 de dosare)

cuprinde componența personalului agenției balcanice a Departamentului, dar și corespondența privind organizarea agenției în Galiția și nu numai acolo. La *Finanțe*, sunt trecute cheltuielile agenției în Bulgaria și România, alte operațiuni financiare și diferite alte documente ale agenției.

Apar în acest dosar, de pildă, informații despre congresul internațional al studenților de la Giurgiu, din 5-7 septembrie 1891, despre ale cărui detalii nu reușisem să aflăm nimic în alte izvoare. În afara celor de la Universitatea din Iași și din București, la acest congres au participat studenți din Serbia, Grecia și Bulgaria, cât și reprezentanți ai emigrației politice rusești în România. Între participanți au fost și fiica lui Z. Ralli și a E. Hardina, E. Arbore, care mai târziu a emigrat în U.R.S.S.

Despre personalul acestei agenții din Balcani a scris pentru prima oară, încă din 1918, V.K. Agafonov. Dar ea trebuie analizată în conexiune cu toate volumele rusești și străine care au apărut pe subiectul exilului rusesc în secolul al XIX-lea. ■

**În românește de
Florentina DOLGHIN**

CREDINȚĂ

(Criptografie: 7, 4, 5, 2, 7)

5 0 R V R S H A

Lucian BUTURE, Bacău

Soluție rebus: **BRĂȚIENII**, nr. 3/2011

O - S - T - CTG - EMOTIONA - HE -
UNA - SEPTET - FLORICA - RON -
MANEA - DARA - PARIS - FRIG - RE
- TARE - HM - BI - UAP - GREI - ION
- AVEA - N - DUMITRU - SEI - NE -
GT - VALS - DINU - INEDIT -
ROMANIA - ZR - VISARE - CRAI

Soluție joc **REGIUNE ÎN ORIENT**,
nr. 3/2011

ASIA MICĂ (a și a/mic a)

bona, trei au abordat subiecte de mecanică cerească. Este vorba despre tezele lui Spiru Haret (asupra stabilității axelor mari ale orbitelor planetare, 1878), Constantin Gogu (asupra inegalității de lungă perioadă în mișcarea de revoluție a Lunii, 1882) și Nicolae Coculescu (asupra unui caz particular al problemei celor trei corpuri, 1895). Ultimul, ajuns la 1 aprilie 1908 director al Observatorului astronomic de la București, va fi cel care o va trimite pe Maria Teohari la specializare la Paris.

Preocupările ei erau îndreptate în special spre fizica solară, în care se va specializa atât la Paris, cât și la Nisa. Minuțiozitatea și talentul cu care desenează activitatea solară sunt remarcabile. Avem și azi dovada acestora în cele 44 desene păstrate pe hârtie de calc. Dar observarea Soarelui, mai ales într-o epocă în care tehnica nu evoluase într-atât, încât să protejeze vederea, va avea urmări însemnate asupra stării de sănătate a Mariei Teohari și, implicit, asupra carierei ei.

Așa cum consemnează revista *Orion* din 1908, „D-ra Maria Teohari, licențiată în matematici, a fost numită în post de elev astronom – creat în nou”. După stagiul efectuat în Franța, revine în țară în 1914, continuând cercetările, în special pe cele de fizică solară, dar și observații de asteroizi. Merită menționată lucrarea ei *Observațiuni de pete solare din anii 1909-1911, obținute la Observatorul Astronomic și Meteorologic din București*

(București, 1916) și articolul din *Anuarul Observatorului București*, 1916, *Observațiuni de Soare*. Cele mai multe desene păstrate, referitoare la activitatea Soarelui, datează din același an.

... urmată de apostolat

Cariera științifică a Mariei Teohari va fi însă de scurtă durată. Motivul principal al schimbării de drum va fi probabil slăbirea vederii, dar poate și atracția deosebită către profesia de dascăl, pentru care avea o adevărată dăruire, așa cum au mărturisit și fostele sale eleve.

Va preda matematica și astronomia la Liceul „Domnița Ileana” aproape imediat după înființarea acestuia, în 1926, cu sprijinul principesei Ileana de Habsburg, fiica regelui Ferdinand și a reginei Maria, viitoarea Maică Alexandra (*Magazin istoric*, nr. 6/

2000, 2/2003). Va înțelege că nu numai o lecție clară și contactul direct cu discipolii pot avea un rol important în educație, ci și un manual bine întocmit. Cele scrise de ea au rămas mărturia propriei credințe: *Noțiuni de cosmografie pentru clasa a VII-a a școalelor secundare* (1929-1930); *Lecțiuni de astronomie pentru clasa a VII-a a școalelor secundare* (1935); *Astronomie pentru liceele teoretice de băieți și fete, clasa a VII-a* (1946). Publică și mai multe manuale de matematică: șapte de aritmetică, nouă de geometrie și patru de algebră, dintre care unele chiar reeditate.

Nu neglijează nici informarea publicului larg, călcând pe urma unor celebriți în domeniu: Camille Flammarion sau Victor Anestin. Scrie articole pentru *Natura* (12, din 1911 până în 1925), *Revista copiilor și a tinerimii* (trei, în 1920 și 1921), *Ziarul științelor și al călătoriilor* (30, în 1924).

Profesoara secundară Maria Teohari a fost distinsă pentru întreaga sa activitate cu titlul de membru al Ordinului „Coroana României” cu titlul de „Cavaler” (decretul din 9 mai 1941), semnat de regele Mihai. O frumoasă recunoaștere, căreia i s-au adăugat numeroase amintiri și recunoștințele elevilor ei.

După ce s-a retras la pensie, mai revenea din când în când printre elevi sau astronomi, povestindu-le despre iubirea ei pentru bolta înstelată. ■

În 1968

Astronomic al Academiei Române). El organizează primele observații astronomice, dedicate în special determinării și păstrării orei exacte. Tot el angajează primii astronomi (N. Vermont, C. Căpităneanu).

Astronomia nu se face doar cu niște modeste lunete și doi-trei slujitori. Astfel că, după lungi dezbateri și intervenții, la 1 aprilie 1908, este înființat Observatorul Meteorologic și Astronomic, la a cărui conducere ministrul Spiru Haret îl numește pe Nicolae Coculescu. Observatorul avea nevoie de instrumente moderne, de o construcție specială, dar și de specialiști. Primii angajați ai Observatorului vor fi A. Teodosiu și Maria Teohari, două prezențe efemere în viața Observatorului, dar care au lăsat totuși urme. Mă gândesc în primul rând la Maria Teohari (Teohar), trecută în neființă în 1975, la 90 de ani.

Matematica, marea pasiune...

S-a născut la Giurgiu, la 22 aprilie 1885. Tatăl, medicul Christu, și mama, Alexandra, s-au ocupat îndeaproape de educația fiicei lor. A învățat de mică germana, franceza și engleza, pianul și desenul, dar și broderia și croitoria, dovedind un talent înnăscut în fiecare dintre acestea. Așa se face că de pe urma ei au rămas traduceri, scrieri, tablouri. După terminarea

claselor primare în preajma părinților, aceștia au trimis-o la București, mai întâi la Liceul de fete „Elena Doamna”, apoi la Școala Centrală, tot de fete, pentru că liceele mixte au apărut abia în 1945.

Odată cu încheierea studiilor liceale, Maria trebuia să se decidă pe ce drum va merge mai departe. Talentele ei multiple, ca și aleasa educație primită au pus-o, desigur, în cumpănă, dar iată că marea ei pasiune va rămâne matematica. Urmează cursurile Facultății de Științe, unde a fost colegă cu Ștefania Mărcineanu (1882-1944), fiziciană, cu doctorat la Paris, care a lucrat cu Marie Curie. (Ea a creat primul Laborator de Radioactivitate din țară. Când soții Irène și Frédéric Joliot-Curie au primit Premiul Nobel pentru descoperirea radioactivității artificiale, ea nu a protestat față de această nedreptate, spre a arăta că, în fapt, lucrările sale efectuate la București și în laboratoarele unde avusese drept colegi pe noii laureați ai Premiului

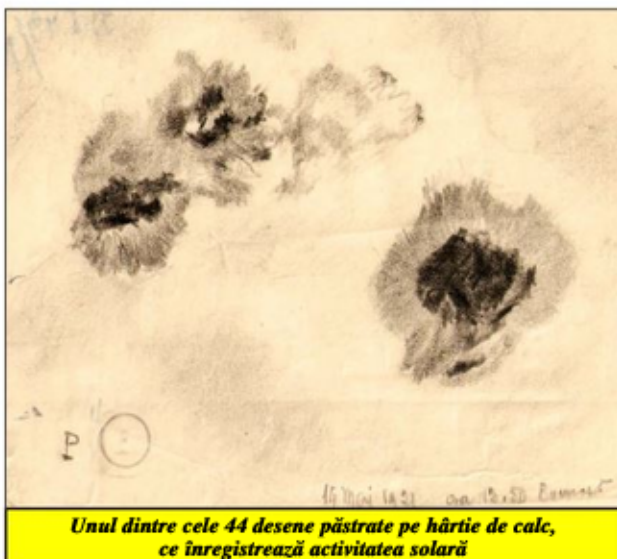
Nobel îi aparțineau!) Maria Teohari a plecat apoi în Franța, pentru a se specializa în astronomie.

În acea vreme astronomia însemna în special matematică. Să ne gândim, de pildă, la mecanica cerească sau la astrometrie (măsurarea riguroasă a pozițiilor, mișcărilor și dimensiunilor astrilor). Mai mult, câțiva matematicieni români obținuseră deja rezultate remarcabile în astrometrie și mecanică cerească chiar la Paris.

Constantin Căpităneanu (1844-1893), autorul primei lucrări românești de observații astronomice, *Determinarea diferențelor de longitudine între Iași și Cernăuți*, va lucra la Observatorul din Paris și pe vremea războiului franco-prusac, în timpul directoratului lui Urbain Jean Joseph Le Verrier (1811-1877), matematicianul francez specializat în mecanică cerească, cunoscut datorită descoperirii prin calcul a planetei Neptun (1846). Cartelele lui de observații, din perioada 13 iulie 1869-24 august

1870, se păstrează și astăzi în Biblioteca Observatorului din Paris.

El va fi urmat de o pleiadă de tineri matematicieni remarcabili, absolvenți ai Facultății de Științe de la București, dornici de a dezlega tainele cerului. Este interesant de remarcat că, dintre primele patru teze de doctorat în matematică la Sor-

Unul dintre cele 44 desene păstrate pe hârtie de calc, ce înregistrează activitatea solară

oameni la succesele Franței din perioada Revoluției și până la sfârșitul Imperiului. Probabil că Davout a fost cel mai merituos dintre toți. Supranumit „Mareșalul de fier” sau „Bestia”, nu a fost înfrânt în nicio bătălie dintre cele la care a participat de-a lungul anilor, având o contribuție decisivă la multe dintre ele, cum ar fi cele de la Austerlitz (1805, *Magazin istoric*, nr. 12/2005), Wagram (1809) sau Dresda (1813). A fost poate cel mai cerebral mareșal al Imperiului, cântărind orice fel de acțiune și decizie militară, atât înaintea, cât și în timpul bătăliei, la fel ca și inegalabilul șef de Stat Major, Berthier, care își făcuse ucenicia ca soldat înainte de 1789, în timpul Războiului de Independență din America. Amândoi au deținut, pe rând, portofoliul de ministru de Război.

Dacă luăm în considerare criteriul bravurii, nu putem trece peste Oudinot, aflat mereu în focul luptei, în mijlocul soldaților în momentele cele mai dificile și care s-a ales cu 32 de răni. Preferatul lui Napoleon a fost Lannes, cel care, de altfel, i-a salvat și viața în timpul campaniei din Italia, la Arcole, în 1796. Lui Masséna i se spunea deja „Copilul iubit al Victoriei” când a ajuns Bonaparte consul. Mai târziu, la Wagram, deși rănit, își va conduce soldații din caleașcă, expunându-se periculos în fața inamicului.

Dar dacă vorbim despre eroism și abnegație, atunci trebuie să ținem seama de Ney, pe care soldații îl numeau „Leul roșu”, iar Napoleon „Bravul bravilor”. Datorită faptelor sale de arme în bătălia de la Borodino a primit titlul de Prinț de Moscova, iar aprecierile sunt unanime în ceea ce privește meritul de a fi salvat ceea ce mai rămăsese din Marea Armată în urma dezastrului

Jean Bernadotte

Louis Alexandre Berthier

Alexandre MacDonald

din Rusia din 1812. Bravura sa nu a avut însă același efect și la Waterloo – marea șarjă a cavaleriei franceze, care s-a dovedit catastrofală, se datorează unei erori de apreciere a lui Ney, care a luat drept retragere ceea ce nu era decât o repliere ordonată a infanteriei engleze.

Tot el a comandat personal ultimul atac al Gărzii Imperiale, în încercarea disperată de a forța victoria. A fost cât pe aici să fie ucis, dovadă fiind caii omorâți sub el și glonțul care i-a zdrobit placa deorației de deasupra inimii. Și-a căutat moartea, spunându-le celor din jur: „Soldați, priviți cum moare un mareșal al Franței!” (în varianta lui Victor Hugo) sau, mai degrabă, „Cât aș vrea să-mi intre toate ghiulele astea în pântec!”.

Bessières a rămas un model de comandant de cavalerie, de neegalat atunci când era în șă, ca și cumnatul împăratului, Murat, însă ultimul era lamentabil atunci când descăleca, înfumurat, extravagant, lipsit de cumpătare și nerealist.

Ne-am fi așteptat ca liderii primei armate a Europei în acea vreme să respecte și să impună cu strictețe disciplina militară, acționând în perfectă cooperare. Înainte de a fi soldați, mareșalii erau totuși oameni, reacționând mai mult sau mai puțin impulsiv, adesea în contra propriului lor interes. Astfel, Soult a rămas cunoscut prin eternele neînțelegeri și conflicte cu ceilalți colegi, cât și pentru faptul că a luat parte adeseori, împreună cu soldații, la jafuri și masacre.

Unii mareșali s-au remarcat prin atitudinea lor principială, chiar în condițiile unei opoziții manifestate concret față de Bonaparte și Imperiu, cum a fost cazul lui Brune, simpatizant în mod deschis al Republicii, fapt pentru care a intrat repede în dizgrația celui care-l investise în înalta funcție

În perioada 1804-1815,
Napoleon a creat 26 de mare-
șali. Aceștia au fost, în ordine
alfabetică: Augereau, Bernadotte,

Berthier, Bessi-
ères, Brune,
Davout, Gou-
vion Saint-
Cyr, Grou-
chy, Jour-
dan, Ke-
llermann,
Lannes, Le-

febvre, MacDonald, Marmont, Masséna, Moncey,
Mortier, Murat, Ney, Oudinot, Pérignon, Poniatowski,
Sérurier, Soult, Suchet, Victor.

MAREȘALII LUI NAPOLEON

VICTOR GABRIEL OSĂCEANU

Napoleon (*Magazin istoric*, nr. 9-11/1969, 9/2000) afirma că „fiecare soldat poartă în raniță bastonul de mareșal”. Astfel, Murat era fiu de han-giu, ceea ce nu l-a împiedicat să devină unchiul bunicii regelui Carol I al României. Jourdan, Ney ori Oudinot au pornit și ei de jos. Masséna a fost fiul unui mic negustor din Nisa. A ajuns hoț la drumul mare, vânzător și abia într-un târziu s-a dedicat carierei militare. Ce să mai spunem de Lannes, care a pornit în viață ca ucenic la un maestru vop-sitor, învățând carte destul de târziu, între pensulă și vopsele, până când s-a înrolat în armată ca simplu soldat! Este sem-nificativ cazul lui Lefebvre, cu

umila sa condiție socială, a cărei soție fusese spălăto-reasă și care devenise subiect de zeflema în saloanele Im-periului (se pare că ea ar fi fost cea căreia i se mai spunea și „Madame Sans-Gêne” – Doamna care nu se jenează de nimic).

În fruntea trupelor, în caleașcă

De partea cealaltă, printre cei mai înstăriți sau chiar cu sânge albastru, menționăm pe Bessières, fiu de chirurg, pe Davout, provenit dintr-o fa-milie sărăcită de mici nobili, sau Pérignon, vlăstarul unei

familii de „nobili de robă”, Gouvion, marchiz de Saint-Cyr, sau polonezul Ponia-towski, ucis la Leipzig în 1813, la numai trei zile după ce fusese făcut mareșal. El era nepotul ultimului rege ales al Poloniei, Stanislaw August!

Indiferent de originea lor, toți mareșalii au ajuns să fie distinși cu Legiunea de Onoare și s-au căpătuit cu tot felul de titluri și demnități (*Magazin istoric*, nr. 10/1980), ajungând pairi ai Franței, conți, duci, prinți sau chiar regi, precum Murat, rege al Neapolelui, sau Bernadotte, rege al Suediei.

Erau recompensele com-portamentului manifestat pe câmpul de luptă, ale capa-cității și contribuției acestor

Pérignon sau MacDonald. Bernadotte, care își tatuase în tinerețe pe piept expresia „Moarte regilor!”, fiind ales în 1810 să poarte coroana Suediei, a dovedit că avea nu doar principii flexibile, ci și un simț mai aparte al recunoștinței, trecând treptat de partea adversarilor Franței. Mai întâi a rămas neutru în războiul lui Napoleon cu Rusia, apoi a contribuit la înfrângerea decisivă a mentorului său în „Bătălia națiunilor” (Leipzig, 1813).

Marmont avea misiunea de a apăra Parisul în 1814. Nu numai că s-a achitat prost de această sarcină, dar a reușit chiar să capituleze fără a trage un singur foc de armă atunci când Napoleon era la un pas de a-i smulge țarului Rusiei recunoașterea domniei lui Napoleon al II-lea (fiul pe care i-l născuse Maria Luisa de Habsburg). După un marș de noapte, soldații lui Marmont au descoperit că mareșalul nu-i dusese să lupte cu austriecii și rușii, ci că îi adusese în mijlocul cazacilor, pentru a fi dezarmați. Ulterior, obsesia trădării îi va apăsa conștiința toată viața. De pildă, în timpul Revoluției din iulie 1830, era partizanul Bourbonilor, dar conștient că nu-i mai putea apăra în fața izbucnirii populare, favorabile ramurii de Orléans, a fost admonestat astfel: „Ai să ne trădezi și pe noi cum l-ai trădat pe el?”. A trimis trupele în cazarmă și a plecat cu Bourbonii în exil, numai pentru a se vedea recunoscut și arătat cu degetul la Veneția de către un grup de copii: „Uite-l pe cel care l-a trădat pe Napoleon”. După apanajul său nobiliar (fusese făcut duce de Ragusa de către Napoleon), în limba franceză s-au împământănit verbul *raguser* și substantivul *ragusade*, pentru a desemna trecerea la inamic în timpul luptei.

Joachim Murat

Jozef Poniatowski

Michel Ney

Câte o statuie la Luvru

Lannes este unul dintre nefericiți. A fost rănit de un obuz care i-a sfărtecat un picior, chiar în apropierea împăratului. Amputarea piciorului i-a provocat o cangrenă fatală. Bessières a murit în luptă în campania din Saxonia (*Magazin istoric*, nr. 9, 10/1978), din 1813.

Berthier, care l-a abandonat pe Napoleon în 1814, era gata să își reia locul în fruntea Statului Major Imperial pentru campania de la Waterloo, în 1815, numai că a căzut de la etaj. Unii au spus că s-a sinucis, alții că ar fi fost ucis de regaliști. Brune a fost și el asasinat în 1815, de adepții Bourbonilor, după ce trecuse, în ciuda unei lungi perioade de dizgrație, de partea lui Napoleon. Jalnic a sfârșit și Murat, supranumit „Bernadotte al Sudului”, pentru faptul că a atacat Franța în 1814, fiind arestat și executat de trupele fidele Bourbonilor din Neapole, trupul fiindu-i aruncat în mare.

Mortier a murit mult mai târziu, în 1835, am putea spune absurd: ucis de explozia provocată de o bombă destinată regelui Ludovic-Filip de Orléans, pe care-l însoțea ca apropiat al acestuia. Cel mai longeviv dintre mareșali, mort în patul său, a fost Soult, decedat în 1851. A fost mareșal-general al armatei regale, ministru de Război, ministru al Afacerilor Externe, președinte al Consiliului de Miniștri.

Recunoașterea unora dintre mareșali ca figuri ale istoriei Franței într-o perioadă de maximă importanță a făcut ca numele lor să rămână înscrise pe Arcul de Triumf, iar fiecare a primit câte o statuie pe zidurile Luvrului. ■

militară. Totuși, el se va alia cu Napoleon, în 1815, la revenirea din insula Elba.

Caracterul unora dintre mareașali a reieșit și cu ocazia procesului lui Ney (*Magazin istoric*, nr. 8/2003). După înfrângerea de la Waterloo, Ney a fost acuzat de trădare de către Bourboni. Masséna, care avusese conflicte bine cunoscute cu cel judecat de Bourboni, Mortier, Moncey sau Augereau au refuzat să participe la proces sau să-l acuze pe „Leul roșu”. Moncey, inițial președinte al Consiliului de război special de judecată, ulterior înlocuit, i-a luat energic apărarea, spunând: „Unde se aflau toți cei care astăzi îl acuză pe Ney, când acesta aducea gloria Franței pe câmpurile de luptă?”. Însă alți foști camarazi de armă Kellermann, Victor, Marmont, Pérignon, Sérurier își vor demonstra oportunismul, acceptând să-l condamne la moarte. Când, în timpul anunțării sentinței, grefierul înșiră titlurile și gradele fostului mareșal al lui Napoleon, Ney a replicat: „Treceți, domnule, peste acestea. În curând, Michel Ney nu va fi decât un pumn de țărână”.

Trebuie spus că mareșalul Ney se raliase Bourbonilor în 1814, iar când Napoleon s-a întors din insula Elba (*Magazin istoric*, nr. 1/1969), „Leul roșu” a preluat comanda trupelor trimise de Ludovic al XVI-lea de Bourbon împotriva „uzurpatorului”. Ney a plecat din Paris pentru a-l înfrânge pe împărat și pumnul său de oameni, promițându-i regelui că îl va aduce pe Napoleon „într-o cușcă de fier” numai că, din sentimentalism, a reușit să piardă „bătălia” de la Lyon, fără a trage un foc de armă și fraternizând în fruntea soldaților săi cu „căpcaunul corsican”. Aceasta a fost trădarea pe care Bourbonii i-au reproșat-o lui Ney.

Jean Lannes

Louis Nicolas Davout

Guillaume Brune

Ce este o „raguzadă”?

Lannes a fost poate cel mai loial mareșal, prieten bun cu Napoleon, încă de la început. A murit la Essling, în 1809, în brațele împăratului, care a fost văzut plângând. „L-am primit un pigmeu și l-am pierdut un gigant”, a zis mai târziu Napoleon.

Davout nu a jurat niciodată credință lui Ludovic al XVIII-lea, mărturisind lui Napoleon: „Ori vă servesc pe dumneavoastră, ori nu mai servesc pe nimeni”. A rămas alături de Bonaparte până în ultimul moment, fără să ia parte la bătălia de la Waterloo, dar pregătind de la Paris armata franceză în calitate de ministru de Război, fapt pentru care avea să sufere cu demnitate și resemnare dizgrația Bourbonilor până la sfârșitul vieții.

Poate cea mai impresionantă mărturie despre atașamentul față de Napoleon a demonstrat-o mareșalul Moncey, în 1840, când au fost aduse de la Sfânta Elena osemintele împăratului pentru a fi înhumate la Domul Invalizilor (*Magazin istoric*, nr. 9/1968). Moncey era atunci guvernator al Domului și decan de vârstă al mareșalilor, la 86 de ani. Bolnav, le-a spus doctorilor săi: „Mai lăsați-mă să trăiesc puțin ca să-l pot primi pe împărat!”, iar după ceremonie a fost auzit spunând: „Acum, putem merge acasă să murim!”.

Cei mai mulți dintre mareșali l-au trădat pe Napoleon în 1814, când armatele coaliției inamice, formate din austrieci, ruși, prusaci și englezi, erau în fața Parisului, avându-i pe Bourboni în spatele lor. Mulți au trecut de partea Bourbonilor și le-au rămas fideli, precum Masséna, Gouvion Saint-Cyr, Oudinot,

Istanbul. Între anii 1785 și 1799, în schimbul protecției navelor lor, americanii „cotizaseră” o sumă enormă către guvernatorul Algerului. „Poate crede cineva că bruta aceasta cocoțată (deiul) dispune discreționar de șapte regi din Europa, de două republici și de un continent care îi plătesc tribut, când toată forța lui navală nu ar putea ține piept la două nave de linie?”, scria guvernului său, în 1798, consulul american de la Tunis, Eaton, trimis la Alger cu patru corăbii, constituind respectivul tribut. În anul următor, 1799, americanii „lăsau” corsarilor berberi 50.000 de dolari, 28 de tunuri, 10.000 de obuze, în afara unor mari cantități de pulbere, parâme și bijuterii.

În cele din urmă însă, Congresul a decis construirea de urgență a unei flote, care să vină de hac corsarilor din Africa de Nord. Deiul din Alger a părut a reacționa la amenințare. El a consimțit să nu mai atace navele americane dacă președintele îi trimite o fregată încărcată cu pulbere și arme. Cel din Tunis s-a grăbit și el să-l anunțe pe liderul american că fără 10.000 de puști și 40 de tunuri, „nu mai putea păstra pacea”, iar pașa Yusuf Karamanli din Tripoli (1795-1832), la 14 mai 1801, a declarat război S.U.A., coborând steagul de pe clădirea Consulatului american.

Washingtonul a înregistrat provocările, dar a dat semne de nervozitate când i s-a părut potrivit.

Ambasadorul rus la Istanbul,
A.I. Italinski

În 1803 o escadră de nave de război noi, condusă de comandorul Edward Preble, a pornit spre Gibraltar. Una dintre ele, „Philadelphia”, cu 36 de tunuri, trebuia să blocheze portul Tripoli. Dar la 31 octombrie, în vreme ce urmărea o navă, „Philadelphia” a eșuat. Depășiți numeric și preocupați de salvarea vieților marinarilor, americanii au coborât pavilionul, nu înainte de a inunda magazinele de muniții, găurind fundul

navei. Apoi piratii s-au urcat la bord, i-au jefuit pe ofițeri și i-au aruncat, laolaltă cu marinarii, într-o închisoare de pe țărm.

Pentru eliberarea echipajului fregatei „Philadelphia” din „umilitoarea robie” intervenea Levett Harris, în numele guvernului american, pe lângă cancelarul rus, în 1804, înmânându-i o notă oficială. Alexandru I a dispus ca ambasadorul rus la Istanbul, A.I. Italinski, să fie însărcinat să ceară Porții să expedieze un firman la Tripoli, prin care să se ordone eliberarea nu numai a echipajului, ci și a navei.

La 2 februarie 1804 cancelarul A.R. Voronțov îi trimitea lui Italinski porunca țarului. La rândul lui, ministrul de Externe Czartoryski, la cererea lui Harris, l-a însărcinat pe Italinski să abordeze autoritățile otomane

în legătură cu solicitarea de a permite navelor sub pavilion american să navighe liber în Marea Neagră. De altfel, exista o bună colaborare cu comandantul escadrei americane din Marea Mediterană. Acesta, aflând despre „mărinimoasa intervenție” a lui Alexandru I, a dispus eliberarea unei nave care, navigând sub pavilion rusesc, străpunsese blocada portului Tripoli. Gestul era făcut „ca semn de respect pentru pavilionul rusesc” și din dorința de a „contribui la prietenia și înțe-

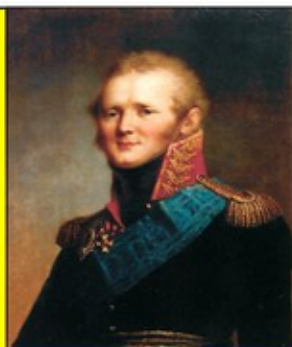

Scena tributului
plătit de americani deiului

Thomas Jefferson
(1801-1809)...

S.U.A., RUSIA ȘI CORSARI BERBERI

...și Alexandru I (1801-1825)
au schimbat primele scrisori
între ei la 15 iunie 1804

Corsar berber și fregata americană „Philadelphia”

FLORENTINA DOLGHIN

La începutul anului 1804, la Sankt-Peterburg sosea consulul american Levett Harris, primul reprezentant diplomatic al Statelor Unite ale Americii. Momentul era prielnic („minunatul debut al zilelor alexandrine“, cum scrie Al. S. Pușkin despre prima perioadă a domniei țarului Alexandru I, caracterizată prin adânci reforme modernizatoare). Harris a primit imediat acreditarea și a trecut la treabă, începută cu sarcinile ce nu sufereau amânare. Încă din primele luni după sosirea sa în capitala de pe Neva, trimisul american s-a întâlnit de mai multe ori cu cancelarul A.R. Voronțov, cu ministrul Afacerilor Externe și al Comerțului, A.A. Czartoryski și, respectiv, N.P. Rumianțev, cu alte autorități influente, înalți funcționari ai țarului. Despre aceste contacte Harris relata periodic acasă, pe un ton foarte animat, în scrisori adresate secretarului de Stat al S.U.A., James Madison, viitor președinte american vreme de două mandate (1809-1817).

Prima notă oficială înaintată de diplomatul american cancelarului Voronțov, la 20 ianuarie 1804, conținea cererea de ajutor acor-

dat din partea Rusiei, în lupta cu corsarii tripolitani și de colaborare a M.A.E. rus pentru eliberarea echipajului fregatei americane „Philadelphia”.

La începutul existenței lor, Statele Unite fuseseră obligate să plătească anual un tribut corsarilor berberi din nordul Africii, care „ascultau“ de

Ioan Oprea a fost primul președinte român al Camerei de Comerț și Industrie din Timișoara

IOAN OPREA, ÎNDREPTĂRI BIOGRAFICE

VALI CORDUNEANU (Director, Muzeul Presei „Sever Bocu”, Jimbolia)

În numărul 7/2008 al revistei Magazin istoric a apărut un articol referitor la problemele financiare cu care s-a confruntat Banca „Timișiana” din Timișoara în anul 1927 (Pantelimon M. Sîtescu între justificare și atitudine la Banca „Timișiana” – comunicare prezentată în cadrul celei de-a XVI-a ediții a Simpozionului de istorie și civilizație bancară „Cristian Popișteanu”). Autorul îl indica drept vinovat pentru problemele de lichidități pe directorul unității, Ioan Oprea, și se baza pe cele scrise despre acest episod de către Pantelimon M. Sîtescu, numit director al băncii, începând din ianuarie 1928. Ioan Oprea a fost judecat și găsit nevinovat, în urma unei sentințe date de Tribunalul din Cluj în mai 1935, fapt reținut și de oficiosul Partidului Național-Țărănesc din Timișoara, Vestul, în ciuda faptului că Ioan Oprea a fost membru al Partidului Național Liberal.

Rândurile următoare își propun să ofere o imagine mai nuanțată a personalității lui Ioan Oprea, conținând informații privitoare la activitatea lui, până la sfârșitul în temnițele comuniste.

Ioan Florian Oprea s-a născut la 2/15 ianuarie 1885, în localitatea Bandu de Câmpie (azi județul Mureș). Părinții săi au fost Teodora (născută Hodoș, din familia profesorului Iosif Hodoș, cel care va fi și nașul său de botez) și Zaharia Oprea (preot ortodox), ambii decedați din cauza

unui incendiu, în anul 1911, declanșat în timpul unei furtuni. Ei au avut 12 copii, dintre care în 1906 mai trăiau doar șase. Fiind cel mai mare, Ioan Oprea a trebuit să preia creșterea și îngrijirea celorlalți frați. Studiile și le-a urmat la Gimnaziul Evanghelic din Reghin (clasele I-IV), Liceul

Romano-Catolic din Tg. Mureș (clasa a V-a), Liceul Evanghelic din Sibiu (clasa a VI-a), Gimnaziul Reformat de Stat din Tg. Mureș (clasele VII-VIII).

Câțiva dintre frații săi au fost: Ioachim (1903-1937, care a studiat la Berna economie politică, angajat la

legerea reciprocă" dintre Rusia și S.U.A.

Intervenția țarului pe lângă Poartă în favoarea echipajului de pe fregata americană „Philadelphia” reprezintă o revelație recentă a arhivelor rusești, descrisă într-un articol publicat în revista *Rodina* de academicianul rus Nikolai N. Bolhovitinov, autor al unei ample *Istории a Statelor Unite ale Americii*, în patru volume. Autorul insistă pe colaborarea dintre S.U.A. și Rusia, din urmă cu peste 200 de ani, în lupta contra terorismului, reprezentat în cazul de față de corsarii berberi.

Cât despre fregată, pirații au repus-o curând în stare de plutire, cu tunurile reparate și remontate. Au făcut-o, așadar, ca nouă. Ceea ce l-a înfuriat la culme pe Preble. La 31 ianuarie 1804, el i-a ordonat căpitanului Stephen Decatur: „distrugerea «Philadelphia» este un obiectiv de cea mai mare importanță”.

Printr-un vicleșug, marinarii lui Decatur au ajuns la bordul fregatei și, în câteva minute, în urma unui atac năprasnic, au recuperat-o și i-au dat foc. Indicația lui Preble fusese să se folosească cu precădere săbiile, nu tunurile, pentru a se preveni alarmarea corsarilor. Americanii se apropiaseră de fregată pe nava „Intrepid”, la bordul căreia apoi abia reușiseră să se îndepărteze de „Philadelphia”, în flăcări. La 17 februarie 1804, Decatur raporta comandului Preble că misiunea fusese

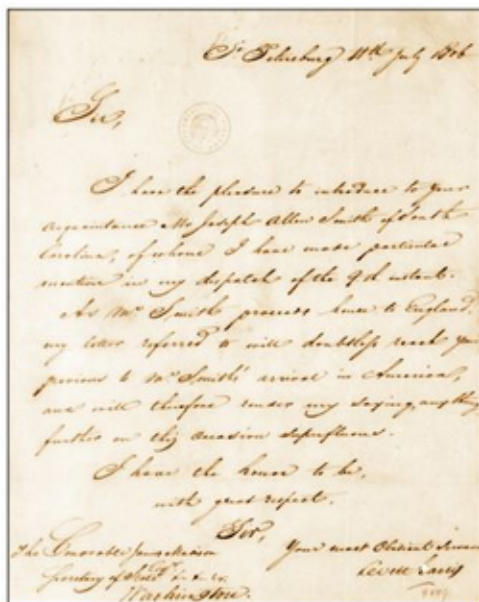
Comodorului Edward Preble

îndeplinită. Dar americanii mai aveau de luptat încă vreo doi ani contra corsarilor, semnând în final un tratat cu ei, conform căruia nu le mai plăteau niciun tribut, navele americane urmând să navighe nestingherite.

Revenind la misiunea lui Levett Harris în capitala de pe Neva, grație demersurilor lui, a fost instituită o corespondență directă

între președintele S.U.A., Thomas Jefferson (1801-1809), și țarul Rusiei, Alexandru I (1801-1825). Încă din prima scrisoare, datată 15 iunie 1804, Jefferson îl asigură pe împărat că cetățenii ruși „se vor bucura de toate privilegiile națiunilor celor mai favorizate”, iar Alexandru I, în epistola de răspuns, din 7 noiembrie 1804, sublinia marele respect purtat poporului american, care și-a cucerit „o Constituție liberă și înțeleaptă, asigurătoare de fericire pentru toți cetățenii și pentru fiecare în parte”. În cursul anului 1804 „84 de nave americane au încărcat un volum de mărfuri care, ca valoare, este egal cu cel de la bordul a 166 de nave străine, cu excepția celor englezești – scria Levett Harris într-un raport către cei de acasă –, și cu cel de la bordul a 105 nave ale Angliei, ceea ce constituie o optime din întregul comerț cu străinătatea al Sankt-Peterburgului”. El atrăgea, de asemenea, atenția, ceva mai târziu, că „în numai câțiva ani comerțul ruso-american îl depășește pe cel cu alte țări, cu excepția celui cu Anglia”.

Corespondența personală dintre Jefferson și Alexandru I și contactele consulului american cu contele Voronțov, prințul Czartoryski, contele Rumianțev și alți oameni de stat ai Rusiei au pregătit stabilirea în 1808-1809 a relațiilor diplomatice oficiale și apoi apropierea celor două țări, în primele două decenii ale veacului al XX-lea. ■

Scrisoare adresată de consulul american Levett Harris secretarului de Stat Madison

al Băncii „Timișiana“. Instalarea sa a avut loc în data de 6 octombrie. Depunerea jurământului s-a făcut în fața președintelui Curții de Apel din Timișoara, dr. Alexandru Marta, iar la festivitate a asistat fostul prefect și ministru al Lucrărilor Publice, dr. Aurel Cosma (1867-1931), liderul P.N.L. Timiș-Torontal. În perioada mandatului său, la 4 octombrie 1925, regele Ferdinand a venit în vizită oficială la Timișoara pentru a doua oară. Cu acel prilej a fost pusă piatra de temelie la biserica ortodoxă din cartierul Mehala, serviciul divin fiind oficiat de dr. Grigore Comșa, episcopul de Arad.

O altă funcție importantă deținută în deceniul al treilea a fost cea de președinte al Consiliului de Administrație și director general al Băncii „Timișiana“, în perioada 1920-decembrie 1927, cea mai mare bancă românească din Banat, fondată în 1885. S-a numărat printre fondatorii publicației liberale timișorene *Nădejdea* (1921).

În februarie 1921, a fost membru fondator – împreună cu Aurel Cosma, Lucian Georgevici, primarul Timișoarei, avocatul Pavel Obădeanu, ziaristii Iancu Conciatu, Romul S. Molin etc. – al societății anonime „Torontal“. Din 1926, societatea își schimbă denumirea în „Torontal Bancă și Casă de Comerț“ S.A., pentru ca în 1940 titlaturii să i se adauge „Casă de Credit Popular“. Banca a fost proprietara unui imobil în Arad, cu 20 de locuințe, pe strada

Episcopiei nr. 46. Ioan Oprea a ocupat funcțiile de director și administrator-delegat al acestei societăți, ajunse în final o afacere de familie. „Torontal“ va fi lichidată în iunie 1948.

În aprilie 1937 a fost membru fondator al societății pe acțiuni „Oborul“, firmă care avea drept domeniu de activitate: comerțul cu animale vii, animale tăiate și derivatele lor (untură, slănină, piei, mațe etc.) Printre membrii fondatori se număra Petre Olariu, președintele Breslei Măcelarilor, vicepreședinte al Camerei de Muncă din Timișoara. La sfârșitul anului 1938 firma a început un export „cu mare febrilitate“, de porci tăiați în Germania, iar în 1944 a înființat o secție pentru conserve, dotată cu cazane. De această firmă, cu 120 de angajați, a cărei activitate era sistată în martie 1946, se leagă arestarea și condamnarea sa la trei ani de închisoare corecțională.

Dintr-o mărturie a fratelui său Gheorghe (păstrată în dosarul personal din arhiva Baroului de Avocați din Timi-

șoara), aflăm că a decedat în perioada cât a fost deținut politic în Penitenciarul Timișoara, în 2 mai 1950: „Unul din frații mei, Ioan Oprea, a făcut politică liberală și el a fost condamnat, pentru fraudă în furniturile date statului, de tribunal. În ziua când a murit acest frate s-a admis din partea Ministerului [Justiției – n.n.] întreruperea pedepsei lui, în vederea revizuirii procesului. Toți coînculpații în acel proces au făcut cereri de revizuire și au fost achitați. El nu a mai putut face, căci între timp a decedat. Acest frate a murit fără să aibă vreo avere“. Interesant este faptul că în niciuna dintre numeroasele declarații date și păstrate în dosar, fratele său nu a amintit faptul că I. Oprea a ocupat funcția de prefect. A fost înmormântat la Caransebeș.

A fost căsătorit cu Măriuța Russu (nunta a avut loc în mai 1909), originară din Ida Mare (județul Bistrița-Năsăud), nepoata primului patriarh al României, Miron Cristea. După decesul prematur al primei soții, s-a recăsătorit cu Victoria Lințu, născută în 1897, la Caransebeș. Cu prima soție a avut doi copii: Miron, decedat de mic; Ioan (1915-1973), medic în Jimbolia. În Timișoara a locuit pe strada Pavel Rotariu nr. 6, în casa (astăzi demolată) cumpărată chiar de la avocatul și publicistul Pavel Rotariu (1840-1919), ginerele protopopului Meletie Drăghici (1814-1891). P. Rotariu a fost fondatorul primei publicații în limba română din Timișoara, *Priculiciu* (1874). ■

Uzinele și Domeniile Regale Reșița, director al întreprinderii forestiere „Dobrinul“); Titu (procurist și director al firmei „Andreny și fiii“ din Arad, decedat în 1948, industriaș), Gheorghe (1906-1977, avocat, șeful Serviciului Conencios din cadrul Primăriei Timișoara, în perioada 1937-1949, membru al Partidului Național Liberal, căsătorit cu Veturia, sora academicianului Coriolan Drăgulescu).

Absolvent de Teologie, I. Oprea a fost preot ortodox în Izvin, județul Timiș (1909-1912), administrator protopopesc în cartierul Fabric, Timișoara, după decesul prematur al protopopului dr. Traian Putici (1912), pentru ca, în octombrie 1917, să fie ales protopop (va fi instalat în ziua de 2 decembrie 1917). În 3 august 1919, în această calitate, după retragerea trupelor sârbești, îi va întâmpina pe primii militari români care intră în Timișoara, oficiind serviciul religios. În noiembrie 1919 a fost ales membru al Senatului. S-a ocupat de strângerea fondurilor pentru ridicarea bisericii „Sf. Ilie“ din Fabric (1913), mutată după modificarea cursului Begăi, organizarea învățământului primar din oraș și județ, înființarea instituțiilor de asis-

tență socială (în calitate de director al societății I.O.V.R. Invalizi, Orfani și Văduve de Război) și a azilurilor pentru copii orfani de război din Timișoara și Giroc.

I. Oprea, ultimul protopop cu sediul în Fabric, a demisionat la 15 mai 1922, locul său fiind luat de Patrichie Țiucra. În toamna aceluiași an este ales președinte al Camerei de Comerț și Industrie din Timișoara, fiind primul român care ocupa această funcție. Atunci obținea, de la Primărie, un teren viran pe Bd. Regele Ferdinand (azi Piața Victoriei nr. 3), îl intabula, comanda planurile construcției sediului propriu al Camerei și aloca fondurile necesare (20 milioane lei).

Lucrările au început în luna august 1924 și s-au finalizat la începutul anului 1926, după cum anunța Ioan Oprea în ședința festivă din 21 decembrie 1925, eveniment care marca împlinirea a 75 de ani de la înființarea Camerei: „Vom serba simultan aceste două date însemnate, după toate probabilitățile, în luna februarie sau martie din anul viitor, când va fi terminată în mod definitiv instalarea noului nostru cămin și vom fi pregătiți în mod corespunzător pentru această so-

lemnitate. Astfel s-a îndeplinit o dorință de mult manifestată a comerțului și industriei din Banat. Am zidit un palat, care atât prin aspectul său exterior, cât și prin instalațiunea sa internă, este o podoabă a orașului Timișoara și corespunde cu prisosință chemării sale, industriei noastre mari, comerțului nostru dezvoltat, finanțelor noastre și meseriilor în plin progres. Cu mândrie mă gândesc la împrejurarea că edificarea palatului nostru este simultană cu perioada în care încrederea publică m-a onorat cu conducerea destinelor Camerei [...] În încăperile mari din pivnița palatului nostru, vom aranja expoziții periodice, pe branșe, și care anual și succesiv să prezinte câte o altă ramură“. Va fi președinte al Camerei în perioadele 1922-1930, 1936-1937.

În intervalul 1 octombrie 1925-12 aprilie 1926, în perioada guvernării Partidului Național Liberal (premier Ion I.C. Brătianu – 19 ianuarie 1922-27 martie 1926), a ocupat funcția de prefect al județului Timiș-Torontal. Numirea s-a făcut prin Înaltul Decret Regal nr. 2.521/30 septembrie 1925. La momentul numirii, Ioan Oprea era președintele Camerei de Comerț și Industrie Timișoara și director general

Marea adunare a Camerei de Comerț și Industrie din Banat

Jubileul de 75 ani și inaugurarea palatului — Cuvântarea dlui Ioan Oprea, președintele Camerei — Alegerea membrilor corespondenți — Noul regulament de serviciu — Votarea bugetului și taxelor tarifare — Propuneri

Presa anunță Marea Adunare a Camerei de Comerț și Industrie din Banat

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

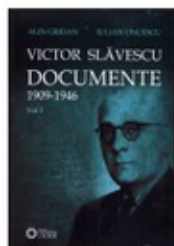
● **Irina Spirescu – DE LA ORIENT LA OCCIDENT. DECORAȚIA INTERIOARĂ A REȘEDINTELOR DOMNEȘTI ȘI BOIEREȘTI 1774-1914** (carte apărută cu sprijinul Administrației Fondului Cultural Național)

Editura NOI Media Print, București, 2010, 239 pp.

● **Cosmin Vilău – OLTENIA ÎN ISTORIA SLAVISTICII ROMÂNEȘTI**

Editura ALMA, Craiova, 2009, 238 pp.

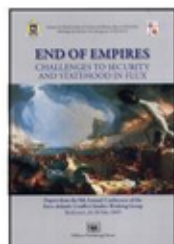
● **Alin Gridan, Iulian Onescu – VICTOR SLĂVESCU. DOCUMENTE (1909-1946), vol. 1, 2**

Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2010, vol. 1, 297 pp., vol. 2, 335 pp.

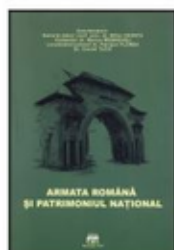
● **Dr. Emanoil Em. Săvoiu – PARTEA SUFLETULUI ÎN ISTORIA DREPTULUI ȚĂRII ROMÂNEȘTI**

Editura Sitech, Craiova, 2010, 68 pp.

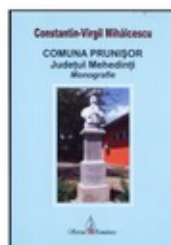
● **END OF EMPIRES: CHALLENGES TO SECURITY AND STATEHOOD IN FLUX** (Papers from the 9th Annual Conference of the Euro-Atlantic Conflict Studies Working Group, Bucharest, 26-28 may, 2009)

Military Publishing House, Bucharest, 2010, 312 pp.

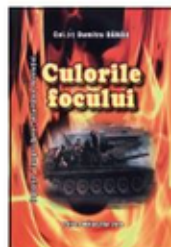
● **ARMATA ȘI PATRIMONIUL NAȚIONAL** (coordonatori: general-maior conf. univ. dr. Mihai Chiriță, comandor dr. Marian Moșneagu, locotenent-colonel dr. Petrișor Florea, dr. Cornel Tucă)

Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2010, 529 pp.

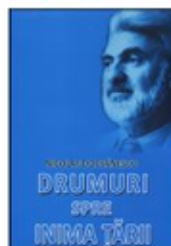
● **Constantin-Virgil Mihălescu – COMUNA PRUNIȘOR DIN JUDEȚUL MEHEDINȚI. MONOGRAFIE**

Editura Scrisul Românesc, Craiova, 2009, 234 pp.

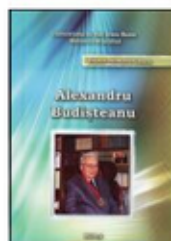
● **Col(r) Dumitru Dănuș – CULORILE FOCULUI**

Editura Măiastra, Târgu-Jiu, 2010, 501 pp.

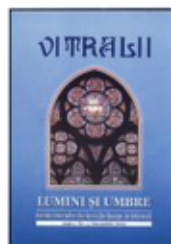
● **Nicolae Docsănescu – DRUMURI SPRE INIMA ȚĂRII** (ediție alcătuită și îngrijită de Elena Docsănescu)

Editura SemnE, București, 2010, 573 pp.

● **Alexandru Budișteanu – OMAGIU LA 80 DE ANI**

Universitatea de Stat „A. Russo”, Biblioteca Științifică, Bălți, 2008, 366 pp.

● **VITRALII. LUMINI ȘI UMBRE** (Revista veteranilor din Serviciile Române de Informații)

Anul 1, Nr. 1, decembrie 2009, 116 pp.

● **LUMINA LINĂ** (Revistă de spiritualitate și cultură românească)

Romanian Institute of Orthodox Theology and Spirituality, Capela Sf. Apostoli Petru și Pavel, An XV, Nr. 3, iulie-septembrie 2010, New York

ADAM MICHNIK LA BUCUREȘTI

În Antichitate, athenaeum era un spațiu public unde practicantii artelor liberale își țineau adunările, unde maestrul retoricii și poeziei își desfășurau talentul. Erau construite precum amfiteatrele, cu locuri pentru spectatori.

Andrei Dimitriu, noul director general al Filarmonicii „George Enescu”, și-a propus să redea și această destinație inițială clădirii Ateneului Român. După o primă dezbatere publică Herta Müller-Gabriel Liiceanu, a urmat, în luna februarie, dialogul Adam Michnik-Andrei Pleșu.

Probabil că mulți s-au îndoit inițial că în secolul al XXI-lea mai poți să faci săli pline, cu oameni rămași pe dinafară, cu astfel de conferințe, când concurența talk-showurilor televizate părea zdrobitoare. Se dovedește însă că atunci când poate să aleagă, există un public suficient de numeros, căruia televizorul nu i-a tocit încă complet gustul pentru dezbaterile de calitate.

Adam Michnik este un personaj aparte. Născut în 1946, este o figură simbolică a dizidenței anticomuniste poloneze. În prezent este redactorul șef al cotidianului *Gazeta Wyborcza*. Nu se sfiește să se prezinte așa cum este. A declarat fără vreo rețineră că a fost arestat nu din vreun subsol unde complota pentru răsturnarea regimului, ci din patul unei doamne. Ministrul de Interne de atunci al Poloniei i-a trimis o scrisoare în care îi propunea, în schimbul renunțării la opoziția față de regim, o ședere lipsită de griji, pe cheltuiala statului, pe Coasta de Azur. I-a răspuns, în scris, făcându-l porc pentru că îndrăznește să îi trimită o astfel de propunere. După eliberarea din pușcărie, a fost „întrebat” dacă nu dorește să emigreze în Israel. A răspuns că o face după ce toți cei care îi pun o astfel de întrebare vor emigra la Moscova.

L-a reîntâlnit pe ministrul de Interne în februarie 1989, când au început „Discuțiile din jurul mesei rotunde” – o inițiativă a opoziției și puterii pentru găsirea unei soluții care să asigure viitorul țării. Ministrul de Interne era cel care îi aștepta în capul scării și îi saluta pe liderii opoziției sosiți

la întâlnire. Adam Michnik mărturisește că s-a speriat când l-a văzut și s-a ascuns în toaletă. După cinci minute, a ieșit și ministrul era tot acolo. S-a decis să urce scările și s-au salutat. Michnik este recunoscător liderilor comuniști polonezi pentru această soluție, care a asigurat Poloniei o tranziție lină de la comunism înapoi la capitalism. Cred că și polonezii trebuie să fie recunoscători că au avut astfel de intelectuali.

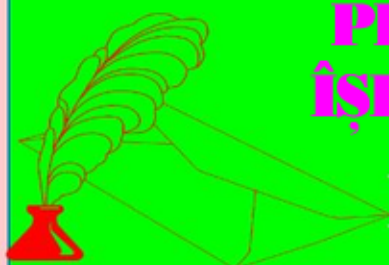
Pentru Adam Michnik, nu există vini colective, ci doar vini individuale. Doar comuniștii acuzau categorii sociale întregi de astfel de vini. Doar ei pedepseau mii de oameni pentru că făceau parte dintr-o anumită categorie, indiferent ce gândea, spunea sau făcea concret fiecare individ. Adam Michnik vrea ca astfel de greșeli să nu se mai repete. De altfel, atunci când s-a pus problema pedepșirii generalului Jaruzelski, cel care a instituit starea de asediu în 1981 și a condus Polonia până în 1989, el s-a opus, tocmai pentru că Jaruzelski a permis ca Polonia să treacă prin anul 1989 fără să se tragă un singur foc de armă. Ascultându-l pe Adam Michnik în Ateneul Român, simți nevoia să știu mai multe despre istoria Poloniei, ca să înțelegi mai bine cum de s-a putut la ei așa ceva.

Dacă este să reții doar o singură idee din cele spuse de Adam Michnik, atunci cred că este faptul că nu poți combate comunismul cu metode bolșevice.

Ceea ce a urmat după această dezbatere a fost obișnuita bălăcăreală românească. ■

Dorin MATEI

PE VREMURI OAMENII ÎȘI TRIMITEAU SCRISORI

GEORGETA FILITTI

Războiul are prea adesea și fețe ascunse, rămase trunchiate, deformate ori pur și simplu neștiute în vreun ungher de arhivă. Participarea românilor la Al Doilea Război Mondial continuă și azi să suscite dezbateri pătimașe. Refuzul rezistenței la ultimatumul sovietic din 1940, scurtarea războiului cu o jumătate de an grație actului de la 23 august – iată teme mereu actuale. În fundal rămân deopotrivă puzderie de fapte ce întregesc profilul nostru moral ca și capacitatea de adaptare cu orice preț la ororile războiului.

Cu o lună înainte de faimosul ordin „Ostași, vă ordon treceți Prutul!” generalul I. Antonescu comanda, cu eșantioane, stofărie policromă în Turcia. Dintr-o scrisoare ulterioară (pe care n-o publicăm) a consulului N. Lucasiewicz, care a procurat materialele, se vede că după cinci luni marfa rămăsese neplătită. Tot în ajunul începerii ostilităților, o prietenă a lui Mihai (Ică) Antonescu, numărul doi în stat la acea vreme, îi cere mărunte favoruri pentru sine și câțiva protejați. În fine, același ministru face dovada unui servilism anevoie de închipuit într-o scrisoare către J.P. Goebbels, ministrul Propagandei naziste, asigurându-l de totală admirație a românilor față de Hitler și național-socialismul lui.

Scrisorile se păstrează la Biblioteca Națională, fondul „St. Georges”.

Joseph Paul Goebbels, ministrul Propagandei naziste, „periat” servil de Ică Antonescu

Consulul general N. Lucasiewicz la Istanbul către Al. Cretzianu, ministru plenipotențiar la Ankara

Miercuri, 21 mai 1941

Scumpe amice,

Răspund scrisorii dumatăle din 14 mai. După cum vei vedea, trimit cu vaporul

„Dacia”, mâine, prin curier, doctorul vaporului, Iovanovici, pachetul cu stoffe comandate de dl. general Antonescu; pachetul adresat la Externe pe numele d-lui Mihai Antonescu, ministru secretar de Stat. Vei găsi următoarele stoffe enumerate mai jos: din eșantionul nr. 2 (Surasky), 20 metri; din eșantionul nr. 3 (Coșkun), 7

metri; din eșantionul nr. 5 (Surasky), 14 metri din cea albă; 7 metri din cea roz; 6,50 metri din cea galbenă (căci atât avea în magazin). Din cea „sable” (Surasky) nu s-a luat, deoarece Surasky a făcut o greșală de a trimite eșantionul fără a avea stoffa necesară, însă s-a găsit un alt „sable” din care s-a luat 7 metri. Dacă nu convine, se

PRIER

1

1824. Domnitorul Grigore Ghica aprobă propunerea arhitectului Hartl și a inginerului Freiwald de pavare a străzilor bucureștene cu piatră cioplită și de instalare a unui canal subteran pe podul Târgului de Afară, între Biserica cu Sfinți și Dâmbovița.

Pietruirea cu bolovani de râu a drumului care face legătura directă între cetatea de scaun a Țării Românești și moșiile din județul Ilfov ale domnitorului Ghica va începe, conform proiectului, în aceeași lună aprilie 1824 și se va finaliza la 30 septembrie 1825. Pavarea străzilor Bucureștiului va continua susținut pe toată perioada domniei lui Grigore Ghica (1822-1828).

14

1865. Abraham Lincoln, la mai puțin de un an de la realegerea sa ca președinte al Americii, se duce la teatru. Ar fi preferat să nu iasă din Casa Albă, mai ales că a văzut deja piesa care se juca la teatrul Ford, *Vărul nostru american*, de Tom Taylor (1817-1880). Dar soția, Mary, insistă și el cedează, și pentru că „prezența noastră la teatru a

fost anunțată în mod public. Nu îi pot decepționa pe oameni, însă nu am chef să mă duc acolo“, îi va spune el șefului gărzilor de la Casa Albă, colonelul Crook. Destinul îl poartă de mână pe președinte. Un actor sudist pe nume Wilkes Booth se strecoară în timpul spectacolului în întunericul lojei și trage de foarte aproape asupra lui Lincoln, omorându-l.

16

1812. Locotenent-colonelul Colquhoun Grant, cel mai bun spion al lui Arthur Wellesley, duce de Wellington, aflat în misiune de recunoaștere în spatele liniilor inamice, ale lui Napoleon, este încercuit și capturat. Călăuza lui locală este împușcată pe loc.

Grant însă este predat la cartierul general francez și interogată. Convins că adversarii vor respecta regulile tradiționale de tratament civilizat acordat ofițerilor prizonieri de război, Grant semnează un angajament că nu va încerca să evadeze, ceea ce îi asigura un anumit grad de libertate. Spera să poată transmite mesaje lui Wellington, care conducea o coaliție formată din forțele engleze, portugheze și spaniole. Francezii sunt însă duplicitari. Ei vor să se debaraseze de Grant, pentru că știe ce fel de om este. Plănuiesc să-l trimită în Franța, unde ar fi intrat în colimatorul Poliției, care avea să-l trateze ca pe un spion oarecare. Printr-o întâmplare, colonelul află toate aceste planuri, se simte eliberat de angajament și fuge, deghizat în ofițer american, spre Paris. De acolo îi trimite o sumedenie de informații lui Wellington, înainte de a se întoarce în Anglia.

29

1945. În Cancelaria Reichului, redusă la un buncăr, în prezența a șase invitați, are loc nunta lui Hitler cu Eva Braun, urmată de un dejun. Berlinul, asediat de sovietici, agonizează. Cu câteva zile în urmă Führerul a trimis-o pe Eva Braun la reședința de la Berghof. Inițial, aceasta a acceptat, s-a supus, dar s-a întors, să piară lângă omul vieții ei.

Cucerit de curajul și de devotamentul Evei, drept recunoștință, el se hotărăște să-i îndeplinească visul cel mai scump, căsătoria. În vreme ce afară infernul înghite orașul, Hitler și iubita lui semnează actul matrimonial. De emoție, mireasa scrie Eva B, apoi se corectează, șterge B-ul și adaugă Hitler, născută Braun. Sovieticii se află la 800 de metri.

30

1827. Deval, consulul Franței la Alger, este lovit de trei ori de către deii Algerului (șeful guvernământului algerian înainte de 1830) cu mânerul apărătorii sale de muște. După incident, șase nave de război vin să-i repatrieze pe consul și pe ceilalți supuși francezi din Alger. Tensiunea Alger-Paris va crește și, în 1829, încurajat de guvernul englez, deii Hussein respinge toate propunerile conciliante ale căpitanului de navă La Bretonnière,

iar o altă navă franceză este bombardată la ieșirea din portul Alger, cu 80 de lovituri de tun. Războiul este aproape de neevitat. Va urma o expediție franceză împotriva Algerului, plecată de la Toulon, în mai 1830. Prilej pentru cancelarul austriac Metternich să spună iritat, cu trimitere la incidentul care generase conflictul: „Nu se cheltuiesc 100 de milioane și nu se expun 40 de mii de soldați din cauza unei lovituri de evantai“.

și anume: am cumpărat împreună cu Radu o mașină de ocazie pe care am pus-o pe piață, luându-l pe Alexandru șoferul. Acum însă, cu evenimentele care se precipită, mă tem să nu o rechiziționeze, așa că apelăm la tine pentru a interveni la Marele Stat Major, la dl. general Ionescu Stoian, ca să nu ne ia mașina nr. 10.592, proprietar Alexandru Naghy. Dacă am făcut această afacere, am făcut-o ca să mai avem ceva, deoarece mijloacele noastre materiale de trai sunt foarte reduse și nu știu cum s-o scot la capăt, precum și a avea un om de încredere în casă. Nu dorm nopțile de griji din cauza evenimentelor și mai cu seamă că nici n-am bani în casă. Bineînțeles, nu te interesează toate acestea, însă ți le spun ca să pricepi de ce am apelat la tine, crezând și sperând, dacă vrei, căci de putut poți, să-mi satisfaci aceste cereri și te rog foarte mult a nu te supăra că te deranjez, dar n-am la cine mă adresa. Suntem amândouă singure și nu știm ce să mai facem. De asemenea, te rugăm dacă e bine sau nu să rămânem în București în caz de bombardament, având posibilitatea a ne duce la Sinaia. De asemenea, dacă ai ceva timp, te rog de a te ocupa și de cererea lui Mititiș, dacă e posibil a-i face ceva.

Recunosc că te plictisesc cu atâtea cereri, dar totuși cred că mă vei scuza, ținând seamă că am fost forțată a o face, fiind și foarte deprimată din cauza vremurilor grele ce trecem. Sper acum a-mi da rezultate favorabile, îți mulțumim din inimă cu multă recunoștință.

Adela M. Georgescu

Îcă Antonescu către J.P. Goebbels

Excelență,

Îmi fac plăcerea și onoarea ca să vă trimit o conferință pe

Ion Antonescu, în 1942

care am închinat-o Marelui Führer.

Adresându-mă prin aceasta neîntrecutului gânditor și animator al Germaniei național-socialiste, trebuie să-mi mărturisesc neliniștea de a-i prezenta spiritului său critic această încercare de sinteză asupra uriașei personalități a Marelui ziditor de lume.

Sunt convins însă că Excelența Voastră va găsi într-însa oglinda Marelui Führer, astfel cum este privit în România și cum este simțit de generația mea și atunci va fi mai îngăduitoare.

Folosesc acest prilej, Excelență, ca să vă pot exprima fără nicio convenționalitate și fără nicio măgulire expresia mea sinceră pentru geniul Dumneavoastră creator care a dat aripi național-socialismului și a făcut dintr-însul una din cele mai întinse acțiuni spirituale din lumea întreagă.

Aș fi foarte fericit dacă prezența mea la Ministerul Propagandei din România ar putea să ajute opera Dumneavoastră europeană.

Pentru a vă arăta integrarea noastră în unitatea Europei la care zidiți, vă trimit și o seamă de extrase din articole publicate în presa română de când dețin Ministerul Propagandei.

Am credința nestrămutată că Excelența Voastră va înțelege și destinul unui popor loial, și biologia lui.

Deși poporul românesc este aproape necunoscut pentru Dumneavoastră și pentru Germania, vă rog să mă credeți că nu propaganda creează neamuri, națiuni și drepturi și că în marea zidire a lumii viitoare ceea ce cred că va fi fundamental va fi forța vitală a popoarelor oneste legate în sistemul Germaniei.

De aceea, am nestrămutată credință că marea Dumneavoastră dreptate va găsi în biologia românească drepturile viitorului mult mai puternice decât titlurile trecătoare și dinastice ale unor expresii perimate.

Nădăjduiesc că va veni o zi, Excelență, când să puteți trece peste hotarul patriei Dumneavoastră, nu numai în înțelesul abstract, dar și pentru ca să aduceți la București prezența Dumneavoastră îndemnătoare, unde sunteți atât de cunoscut.

Sunt convins că venirea Dumneavoastră aici v-ar deschide orizonturi noi asupra poporului român, asupra justiției lui, după cum pentru noi ar fi o mândrie să vă putem asculta la București.

Generalul Antonescu se unește la această invitație, rugându-vă să o primiți atunci când împrejurările vă vor îngădui s-o faceți. Folosesc acest prilej ca să vă trimit și o modestă expresie a muncii românești rurale, oglinda autentică a unui rafinament străvechi și totuși simplu, foarte puțin cunoscută.

Primiți, vă rog, domnule Ministru, încredințarea unor sentimente de credincioasă stimă și de autentică închinare de gânduri.

Ministru de Stat și
Ministru al Propagandei,
Mihai Antonescu ■

poate restitui acea stofă „sable“ la sora lui Surasky, doamna Mina Pinhar, strada Avram Iancu nr. 16, București (adresa anexată la factură, costă 21 lire turcești). Totodată înapoiez și lista eșantioanelor, ca să se poată controla.

Anexez două facturi, precum și prețul transporturilor cu taxiuri la magazine, dus-întors, cât și la vapor, hamal, transport etc. S-a plătit total 205,30 lire: 187,75 Surasky, 11,55 Coșkun 199,30; șase taxiuri, hamal, vapor etc. Total 205,30 lire turcești.

Acum, din cele două eșantioane albastre ce ți-am trimis ulterior, prin scrisoarea mea din 15 mai, dacă dl. general Antonescu alege ceva, le pot cumpăra și trimite cu vaporul următor. Le găsesc pe acestea mult mai bune (dacă da, trimite-mi acele eșantioane înapoi, indicându-mi metrajul și prețul, ca să le pot lua).

Din eșantionul nr. 4 (Carlman) albastru n-am luat, deoarece soția mea a găsit că este de o calitate mult prea inferioară și mai ales că stofa era veche și pătată și nu făcea parale. De aceea nevastă-mea a socotit că nu trebuie luată și a găsit apoi acele două eșantioane albastre (Lyon și Ipekis) frumoase, și ca culoare și calitate, și ți le-am trimis prin scrisoarea din 15 mai ca să se aleagă.

Acum un mic sfat: toate stofele trimise (olandă) să se țină în apă rece timp de minimum 12 ore, deoarece olanda se strâmtează la primul spălat.

Cred că am fost explicit în toate și că pachetul ți-a parvenit în bună stare.

Aștept confirmarea dumitale, cât și dacă mai trebuie să luăm din cele două noi eșantioane în

albastru și câți metri. Totodată anexez și lista cu eșantioanele cele vechi.

Iartă-mă dacă am scris așa de urât, dar sunt grăbit, fiind supraîncărcat cu treaba la cancelarie, deoarece abia azi a sosit vaporul „Dacia“ ce trebuia să vină ieri și am curierul de revăzut pentru mâine când repleacă, precum și curierul legației Ankara, cât și o grămadă de certificate de origine ale comercianților turci ce trimit marfă în România.

Apoi zilnic vin mulți români spre a se înscrie pentru recensământ, ceea ce dă mult „tracas“ [bătăie de cap], deoarece mulți din ei fiind izraeliți, trebuie să le explic la fiecare cum se completează formularele pe care le găsesc dâșii cam complicate. Ce să faci, trebuie să le explicăm și să-i ajutăm la îndeplinirea datoriei lor.

Cred că ai primit scrisoarea cu „memoriul“ privitor la apunamente. Speri că se poate remedia? Te rog mult, ajută-ne, căci ne-ai face la toți un mare bine și ți-am fi de pe acum foarte recunoscători dacă s-ar soluționa favorabil. În orice caz, îți mulțumim anticipat pentru tot ce vei putea face.

În așteptarea răspunsului, te rog, scumpe amice, a primi cele mai cordiale salutări.

Cu cea mai mare prietenie, devotat,

N. Lucasiewicz

Adela M. Georgescu către Ică Antonescu

11 iunie 1941

Dragă Ică,

Îți adresez acum a doua scrisoare, deoarece prima n-ai primit-o, rugându-te a mă scuza că te deranjez acum, în împrejurările astea grele și când ai atâtea lucruri importante pe cap, dar vei vedea că o fac numai silită de împrejurări și să mă crezi că mi-e destul de penibil. Iată despre ce e vorba: 1. De a-l muta pe Ionel, care actualmente e concentrat la Craiova, la Flotila 3 Aviație de bombardament aici în București, la Flotila 3-a regională de la Cotroceni (locotenent de rezervă Georgescu M. Ion), lucru ce se poate face prin dl. general Mazarini, care îl cunoaște personal pe Ionel, căruia îi poți telefona rugându-l de aceasta. În același timp, vom face o petiție pe care el nu are decât a o aproba. 2. E vorba de băiatul lui Alexandru, Alexandru A. Borș, conductor agronom la C.A.M., comuna Cucerdea, județul Târnava Mică, și pentru care ai intervenit în două rânduri pentru a fi numit bugetar, nici până acum nu i s-a făcut această numire și lui Mitiță i s-a spus la C.A.M. că nu se face nimic acum. Așa că poate îi dai un telefon directorului C.A.M. să se

ocupe special de aceasta, bietul băiat e dezesperat având numai 2.800 lei lunar, din care trebuie să întreție și pe frate-său mai mic, ambii fiind orfani; îi ajut și eu cât pot, dar nu prea pot pe timpurile astea să fac mare lucru cu 10.000 lei lunar. În fine, a 3-a chestie este o chestie personală a mea,

„Marele ziditor de lume“ examinează, în studioul arhitectului Hermann Giesler, în 1943, macheta refacerii orașului Linz

se suprapuneau pe o triplă fundație: pietriș bine tasat, peste care venea un „statumen” – un strat de bolovani de 30-60 cm grosime, legat cu mortar, și un „nucleus” – un fel de beton din piatră spartă, pietriș și nisip, de aproximativ 50 cm. Drumurile astfel construite, care erau și întreținute și ameliorate periodic, erau atât de trainice, încât porțiuni din ele s-au păstrat până în zilele noastre.

Juristul Domitius Ulpianus (170-223) vorbește de trei categorii de drumuri, „via” la singular, „viae” la plural. Întâi erau „viae publicae”, construite de stat și care reprezentau legăturile strategice ale Romei. Din acea categorie făcea parte Via Appia, care lega Roma de Capua, Tarent și Brundisium. Supranumită „regina drumurilor”, Via Appia avea, pe porțiunile de linie dreaptă, o lățime de 4,5 m, iar, la coturi, de 6,1 m. Era depășită, ca lățime, doar de drumul ce lega orașele africane Constantine și Skikda (din Algeria de astăzi), drum ce avea 7,2 m lățime, dar era mult mai scurt.

În secolele II-III, în provincii au fost construite mai multe drumuri cu lățimea de 5,5-6 m, între acestea fiind și cel paralel cu Oltul, în Dacia Romană. Via Aurelia ajungea până la Marea Tireniană, iar Via Flaminia, până la Adriatică. Șosele strategice au fost construite și în provincii: Via Domitia lega Italia de Hispania, trecând prin sudul Galiei, iar Via Egnatia traversa provinciile balcanice Iliria, Macedonia și Tracia, legând mărele Adriatică și Egee.

Pe cele mai solicitate trasee maritime funcționau curse navale regulate, iar, în interiorul imperiului, erau exploatare, în interese comerciale, toate fluviile navigabile, completate cu porțiuni de canale artificiale. Astfel, Rinul era navigabil până la Colonia (Köln), iar Guadalquivirul hispanic (denumit de romani Baetis) era navigabil până la Sevilla. Scheletul infrastructurii de transporturi romane, format din drumurile publice, era completat de „viae vicinale”, care legau sate și ținuturi (aflându-se în grija autorităților locale) și de „viae privatae” sau „agrarianae”, care treceau numai pe cuprinsul unor mari domenii și erau ale respectivilor proprietari de pământ.

Pentru pregătirea expediției și pentru orientare, cei care călătoreau în Imperiul Roman apelau la excelențele hărți rutiere, hărți ce indicau distanțele dintre etape și chiar și diferitele curiozități, existente de-a lungul traseului. Hărțile geografice erau denumite de romani „itineraria”. Agrippa, ginerele împăratului Augustus (27 î.H.-14 d.H.), a alcătuit prima hartă generală a drumurilor din imperiu. Ea a fost

utilizată de Plinius cel Bătrân (23-79) pentru redactarea enciclopediei cunoștințelor din Antichitate, pe care a intitulat-o *Naturalis Historia*. Mai târziu, la porunca împăratului Claudius (41-54), a fost realizată harta *Itinerarium Antonini Augusti*, care cataloga 372 de drumuri, cu o lungime totală de 53.638 pași. Pasul reprezenta principala unitate romană de măsurare a lungimii și echivala cu 1,479 m.

Cea mai valoroasă hartă romană este *Tabula Peutingeriana* (*Magazin istoric*, nr. 7/2008), redactată în secolul al III-lea, dar care a ajuns până la noi printr-o copie din secolul al XIII-lea. Este o hartă rutieră a Imperiului Roman, pictată în șase culori, pe 11 foi de pergament (a 12-a pierzându-se, din păcate!) care, puse cap la cap, măsoară 6,82 m x 34 cm. *Tabula Peutingeriana* indică un număr foarte mare de drumuri, așezările umane fiind reprezentate prin vignete.

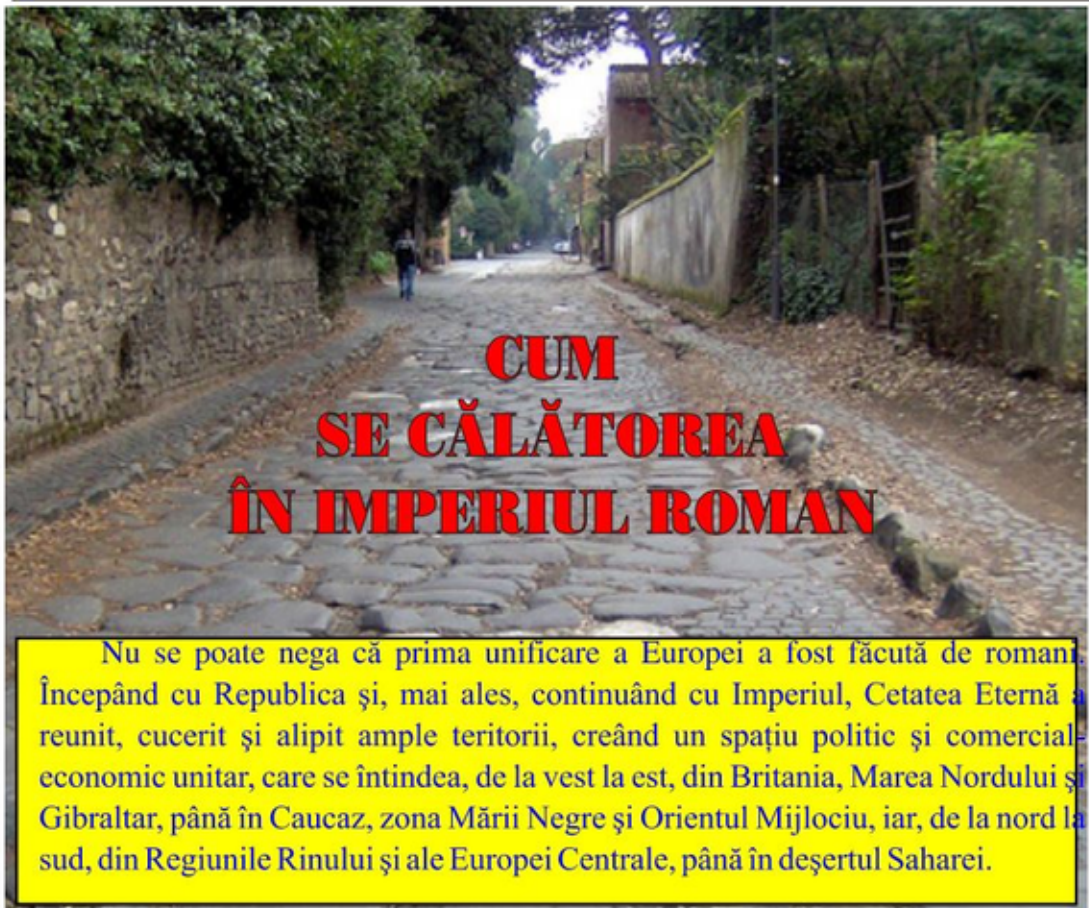
Pahare-hărți

Pentru nevoile concrete ale călătorilor erau realizate copii pe bucăți de papyrus sau de

pergament. Se ajunseser până la gravarea hărților cerute pe exteriorul unor pahare de argint, pe care călătorul le folosea la popasuri, atât pentru a bea vin, cât și pentru a-și pregăti următoarea etapă a drumului. Aceste pahare-hărți conțineau toate indicațiile înscrise pe hărțile originale. Există obiceiul ca, odată ajuns la destinație,

Via Domitia lega Italia de Hispania

CUM SE CĂLĂTOREA ÎN IMPERIUL ROMAN

Nu se poate nega că prima unificare a Europei a fost făcută de romani. Începând cu Republica și, mai ales, continuând cu Imperiul, Cetatea Eternă a reunit, cucerit și alipit ample teritorii, creând un spațiu politic și comercial-economic unitar, care se întindea, de la vest la est, din Britania, Marea Nordului și Gibraltar, până în Caucaz, zona Mării Negre și Orientul Mijlociu, iar, de la nord la sud, din Regiunile Rinului și ale Europei Centrale, până în deșertul Saharei.

Via Appia, care lega Roma de Capua, Tarent și Brundisium, supranumită „regina drumurilor“

VICTOR IONESCU

În Imperiul Roman, prin intermediul legislației, libera inițiativă economică a fost maximă, monopoliurile ce existaseră în provinciile estice fiind abolite, taxele vamale reduse și deci stimulative. Un negustor putea străbate Imperiul Roman, de la Eufрат până la Tamisa, fără a i se cere vreun pașaport. Or, tocmai acea liberă circulație a oamenilor, mărfurilor și capitalurilor constituie, alături de moneda unică, una dintre marile victorii ale integrării Uniunii Europene de astăzi și, în cadrul ei, a spațiului Schengen. Călătorii aflați în misiune, juriști, militari, funcționari,

aveau asupra lor o „diplomă“ sau „tractoria“, care îi autoriza să utilizeze, gratuit, serviciile oficiilor de poștă de etapă. Documentul de călătorie specifica și ceea ce erau autorizați călătorii să primească din magaziile poștei. Valabilitatea acelor documente de călătorie era limitată la o perioadă fixă.

Drumuri publice, vicinale și private

Drumurile construite peste tot în imperiu au permis Romei să-și consolideze cuceririle, pe măsură ce erau făcute, să exploateze și să valorifice

resursele provinciilor și să acumuleze bogății imense. Lungimea totală a drumurilor din Imperiul Roman era de 77.000 km. O provincie mare, precum Galia, putea avea, singură, 22.000 km de drumuri. Dacia Romană dispunea, la rândul-i, de o importantă rețea de drumuri. Majoritatea însoțea cursul apelor importante: Mureș, Târnave, Olt, Someș. De la Dunăre, toate marile drumuri se îndreptau spre Apulum (Alba Iulia), centrul economic și administrativ al provinciei Dacia.

Drumurile romane erau, aproape în totalitate, pavate cu mari blocuri de piatră, ce

Segment de pe Via Aurelia, care ajungea până la Marea Tireniană

verde, Seneca a luat o căruță trasă de doi măgari și al cărei birjar era desculț. La locul de popas, călătorii au avut nevoie de o oră pentru o masă frugală. Smochinele se mâncău în locul cărnii, dacă aveai pâine, sau mâncai numai pâine, când nu aveai nimic altceva... Pentru a dormi, călătorii întindeau o pătură pe pământ și se înveleau cu mantia, nelipsită din garderoba de călătorie.

Cei bogați se deplasau însoțiți de o mulțime de sclavi și animale, cărând cu ei mobilier și plătind escorte de călăreți numizi. Se spune că Cezar avea în bagaje parchete mozaicate, pentru a nu pune piciorul decât pe un sol luxos. În suitele nobililor romani puteau fi văzuți cântăreți din flaut, valeți îmbrăcați în livree individualizate și curteni în costume galonate cu fir de aur și cămăși cu broderii fine. Împăratul Nero nu se punea în mișcare decât însoțit

de mii de oameni, dar, din fericire pentru finanțele imperiului, nu a făcut dintre proiectatele sale călătorii prin provincii decât una singură, în Grecia (67-68). A fost însoțit acolo de peste 7.000 de persoane.

Asemenea convoaie nu se puteau mișca repede, în pofida calității drumurilor romane. De la Roma la Brundisium, cei 750 km se făceau în zece zile. „Osteniți de drumul lung și mai anevoios din cauza ploii, scria Horațiu, am sosit la Rubi. Brundisium fu apoi capătul călătoriei noastre și al acestei lungi

descrieri.”

Dacă Horațiu se oprea la Brundisium, mulți alți călători mergeau mai departe pe mare. Desigur, viteza deplasării continua să fie mică. De la Brundisium aveai nevoie de nouă ore pentru a trece în Corfu și de alte trei zile pentru a ajunge la Actium, în sudul Peloponezului. Până la Cartagina, drumul pe mare dura două zile și jumătate. Romanii călătoreau mult cu navele, deoarece imperiul era circumscris Mediteranei. Din Apulia,

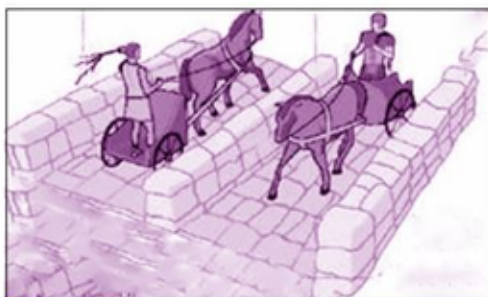
se pleca spre Grecia. Insula Citera reprezenta escază obligatorie, în drumul spre Orient; de acolo se ajungea în Creta, Rhodos sau Cipru, la rândul lor alte escale pentru destinațiile din Egipt, Anatolia și regiunea siro-palestiniană. În Spania se putea ajunge pe mare prin Sardinia și Marsilia, iar în Africa, prin Sicilia și Malta. Drumuri maritime mai îndepărtate, dar și mai puțin bătute, duceau, prin Gibraltar și Atlantic, spre Irlanda și Britannia.

Și romanii mergeau la... Baiae

Romanii nu agreau navigația, majoritatea suferind de rău de mare. Dar erau foarte mulți magistrați, militari și funcționari trimiși dintr-o provincie în alta, în funcție de necesitățile imperiului. Lor li se adăugau numeroși negustori, care aduceau spre Roma cele mai diverse mărfuri. Pe măsură ce capitala etala un lux sporit, bazat pe prosperitatea generată de resursele provinciilor, comerțul se diversifica tot mai mult și se întindea tot mai departe. În Fenicia și în Alexandria Egiptului, înflorea industria sticlei, așa cum, din același Orient Mijlociu, venea

mille plus minusus cccc xxxvii	ad duo	in p m xxvii
Augusta unde loq mpm cccvii	Pentacten	in p m xxvii
Ad fines mpm cccvii	limba	in p m xx
Aditucos mpm cccvii	Ambre	in p m xxvii
Aditucos mpm cccvii	Augusta unde loq mpm cccvii	
Cualis mpm cccvii	Rofrone maue	in p m xxv
Murda mpm cccvii	Campadino	in p m cccvii
Antianus mpm cccvii	Veniana	in p m xv
Suppianus mpm cccvii	Brigantia	in p m cccvii
Limba mpm cccvii	Arbore felici	in p m ccc

Itinerarium Antonini Augusti, care cataloga 372 de drumuri, cu o lungime totală de 53.638 pași

Reconstituire a unei călătorii pe Via Egnatia, care traversa provinciile balcanice Iliria, Macedonia și Tracia

comanditarul unui asemenea pahar să-l depună pe altarul zeului local, ca ofrandă de mulțumire pentru buna desfășurare a călătoriei. Patru asemenea pahare, numite „vasele apollinare” sau „paharele de la Vicarella”, au gravate variante ușor diferite ale itinerarului dintre Cadix (Spania) și Aquae Apollinares, de la nord de Roma. Călătorii ce le aveau au plecat din Cadix și, mergând pe Via Domitia, au trecut Pirineii, au străbătut sudul Galiei și, după traversarea Alpilor, au ajuns la destinație, depunând paharele la altarul zeului Apollo.

Înarmat cu harta și echipat pentru o călătorie de zile și nopți, cetățeanul roman pornea la drum pe jos, călare pe cal sau măgar ori cu cotiga. De mai multe tipuri și dimensiuni, vehiculele romane de transport rutier semănau cu mult mai cunoscutele căruțe cu coviltir din filmele western. În *Satira a V-a*, Horațiu scria: „Un mic conac de lângă Podul Campaniei [loc de delimitare între regiunile italice Latium și Campania – *n.n.*] ne-a adăpostit. Oamenii statului [funcționarii oficiului de poștă, însărcinați cu aprovizionarea și asistența călătorilor în misiune – *n.n.*] ne-au dat lemnele și sarea cuvenite călătorilor. De acolo,

măgarii ne-au lăsat la timp la Capua”. Micul conac al poetului Horațiu era, de fapt, un oficiu de poștă, cum se găseau, din loc în loc, pe toate drumurile strategice romane. Acolo, călătorul în misiune sau călătorul

foarte bogat putea schimba sau achiziționa cai ori măgari, putea mânca și dormi. Stațiile de poștă erau conduse de „prepoziți” sau „statori”, care erau supervizați, pe plan regional, de un „prefectus vehiculorum”. O inscripție din secolul al III-lea pomeneste de un oarecare Mussius Emilianus, care era prefect al transporturilor peste cele trei Galii (Narbonensis, Lionensis și Aquitana), și de Maximus Demetrianus, prefect al transporturilor peste alte trei provincii, Belgica și cele două Germanii.

În general, drumurile romane erau sigure, fiind patrule în permanență de militari însărcinați cu paza lor. Uneori însă apăreau și incidente neplăcute. Același Horațiu nota, în *Scrisoarea a XVII-a*:

„De te duci ca tovarăș de drum la Brundisium sau la plăcutul Sorrento [pe Via Appia – *n.n.*], nu te plânge de grijile drumului, de înțepăturile frigului, de ploii sau nu te boci că ți s-a spart cufărul și ți s-a furat punga”. Printre cei mai faimoși bandiți de drumul mare poate fi citat Bulla care, pe vremea împăratului Septimius Severus (193-211), a terorizat Italia timp de zece ani, având o bandă de 600 de oameni. El era informat când avea să treacă, pe ruta Roma-Brundisium, cutare sau cutare bogătaș și îl ataca. Prins și dus la tribunal, a fost întrebat de prefect: „De ce ești hoț?”. A răspuns, la rândul-i, cu o întrebare: „De ce ești prefect?”. Ca pedeapsă, Bulla a fost dat pradă fiarelor, în Circus Maximus.

Poetul Horațiu se dovedea mai realist decât filosoful și omul politic Seneca. O călătorie pe Via Appia „a fost pentru mine [Seneca – *n.n.*] o vreme a plăcerilor și m-a învățat cât de multe lucruri fără rost sunt în viață, lucruri de care te poți dispensa fără nici un regret”. Ce e drept, Seneca alesese alt mijloc de transport decât Horațiu. Invitându-l pe prietenul Maxentius la o călătorie în afara Romei, o ieșire la iarbă

Cea mai valoroasă hartă romană, Tabula Peutingeriana

**Așa vă place
istoria?**

Stema familiei Demidov, cavoul din cimitirul Père-Lachaise și Elizaveta Demidova, născută Stroganova

FANTOMA DIN CIMITIRUL PÈRE-LACHAISE

MIOARA POROJAN

Pe la mijlocul secolului al XIX-lea, Anatoli Demidov (Anatole) era, poate, unul dintre cei mai cunoscuți ruși din Paris. Moștenise o avere imensă, atât din partea tatălui, cât și a mamei. Demidovii erau unii dintre primii întemeietori ai mineritului în Rusia. Se trăgeau din fierari, potcovari din Tula, iar în secolul al XVIII-lea, construiseră sau cumpăraseră 55 de uzine. În 1726 dobândiseră titlul nobiliar, iar în veacul al XIX-lea produceau o pătrime din întreaga producție de fontă a Rusiei.

Anatoli se născuse la Florența, unde, în anul 1812, tatăl său, Nikolai (Nicolas) Demidov (1773-1828), era ambasadorul Rusiei. Despre Demidov-senior circulau cele mai felurite zvonuri. Se spunea că ar fi un mare cheltuitor, o persoană care adora duelurile, că era un împătimit cartofor. În mai toată Europa Occidentală, era cunoscut ca un pierde-vară. Imediat după nașterea copilului, în 1812, tatăl – proprietarul a numeroase uzine și fabrici, a unor mine și păduri din Siberia – i-a cumpărat micuțului titlul de „conte de San-Donato”.

Anatoli abia împlinise patru ani când mama, Elizaveta Demidova, născută contesă Stroganova, a murit subit. Unicii moștenitori ai fabuloasei ei averi au rămas cei doi Demidovi senior și junior. Atunci, Demidov-tatăl s-a stabilit la Paris, unde a dus o viață mai mult decât boemă. Circulau chiar glume care

acreditau ideea că femeile cu care s-a distrat Nicolas ar putea aparține câtorva hare-muri, la care ar fi putut jindui însuși sultanul!

Poate că de aceea, prosperul Demidov a devenit extrem de cucernic, cerând mereu iertare soției, mult prea devreme plecată la cele veșnice. În dorința de a-i immortaliza me-

moră, el a vrut ca, în amintirea ei, să facă ceva *ce n-a văzut Parisul*. S-a ținut de cuvânt. Așa a apărut în cimitirul Père-Lachaise o superbă capelă de marmură albă, o adevărată bijuterie arhitectonică, pe gustul acelei epoci. Vremea a trecut, multă lume dăduse uitării familia Demidov, când, după un sfert de veac, în

Ce a mai rămas din strălucirea de altădată a stațiunii Baiae

moda veșmintelor de mătase și a culorii purpurii. Din zona baltică, se aducea chihlimbar, din Spania, plumb, din Galia, fier, din Somalia, tămâie, iar din India, mirodenii, parfumi, muselină și bijuterii. În epoca lui Tiberius (14-37), 120 de negustori romani navigau, în fiecare an, din Marea Roșie până în India și retur. Sub Nero, Imperiul avea, cu Orientul, un deficit comercial de 100 milioane sesterți, din care, numai cu India, 60 de milioane. La Roma, prețul produselor indiene era de 100 de ori mai mare decât cel de cumpărare. Cu optimism, Seneca scria că, în curând, Spania va fi legată de India, printr-o rută maritimă.

Chiar dacă previziunea lui nu s-a adeverit, amploarea comerțului imperiului a fost atestată prin tezaurele monetare romane descoperite în India, alături de unele obiecte de ceramică smălțuită, produse la Aretium. Alte atestări pot fi considerate ceramica de Aretium, găsită în Britannia, pe Rin și în Maroc; lămpile de teracotă de Mutina, găsite în Africa; vasele de bronz de Capua, descoperite pe țărmurile Mării Negre, în Scoția

și Țara Galilor, sau obiectele de sticlă feniciană, ajunse la Lugdunum (Galia) și în Britannia.

În completarea categoriilor de călători prin Imperiul Roman trebuie să-i adăugăm pe tinerii ce mergeau în diferite orașe, pentru a studia cu profesori iluștri. Asemenea centre intelectuale și studențești erau la Milano (Italia), Car-

tagina (Africa), Tarsus (Asia Mică), Marsilia (Galia) și, mai ales, la Atena (Grecia). Mult călătoreau și muzicienii, în primul rând cântăreții din flaut, care, în afară de festivități și mese nobiliare, erau solicitați și la temple.

În timpul verii, pe Via Appia, animația era foarte mare, deoarece între Misenum și Sorrento erau stațiuni de odihnă și tratament căutate de romani. Cea mai vestită era cea de la Baiae. Toți bogătașii romani se întâlneau pe plaja

de acolo. De aici, și noțiunea de „a merge la băi”. Caligula făcuse din acea stațiune locul său favorit de relaxare. El a pus să se arunce, între Pozzuoli și Baiae, un pod de vase, peste care trecea, tolănit într-un car bogat împodobit și urmat de garda pretoriană și de o întreagă trupă de curtezane. În Imperiu se mai călătorea și spre alte destinații de vacanță: Ravenna, renumită pentru pădurea ei de pini; Aix, pentru apele termale; Clusium, pentru băi reci etc. Atrăgeau numeroși vizitatori și unele temple, precum cele din Delfi, Olimpia, Atena, Epidaur.

Astăzi îi admirăm pe romanii ce călătoreau atât de mult, dar, cum a observat și Plinius cel Bătrân, ca și noi, ei cunoșteau minunății din țări îndepărtate – Galia, Siria, Hispania, Egipt –, dar nu știau mai nimic despre locurile, la fel de minunate, aflate lângă orașul lor (cum erau cascadele Tibrului, munții din Sabinium sau insulele plutitoare din Latium!). ■

Știința în cuvinte potrivite

cu Corina Negrea și Dan Manolache

luni-vineri de la 13.15

flirta cu Anatoli Demidov, iar contele n-a rămas indiferent la acest flirt. „Merg adesea la partide de echitație cu Anatoli Demidov... Dacă-mi va oferi 400.000 de franci, sunt gata să plec cu el la capătul lumii“, scria ea în anii '30 ai secolului al XIX-lea, prietenei sale, pe nume Pauline. Tânăra, plină de temperament, care auzise o mulțime de lucruri despre întâmplările legate de cavou, a găsit cu cale că ar fi mai bine să se ducă chiar ea personal și să se convingă la fața locului. Nu era numai o curiozitate efemeră, ci dorința cea mai concretă de a se căsători cu moștenitorul milioanelor lui Demidov, și asta într-un viitor cât se poate de apropiat.

Într-o noapte caldă de mai, tânăra temerară a coborât dintr-o birjă chiar la poarta cimitirului și s-a îndreptat direct spre cavoul familiei Demidov. Paznicul n-a împiedicat-o. Mai mult chiar, i-a procurat un coș cu de-ale gurii. În interiorul cavoului, tânăra s-a instalat gospodărește. A întins un preș de pălă, a aprins câte o lumânare în cele patru colțuri, și-a scos din poșetă cărțile de joc și s-a apucat să-și facă o pasiență. Obosită de această îndelungată plicticoasă, a ațipit. La un moment dat, a simțit o ușoară adiere. Deasupra sarcofagului Elizavetei Demidova a apărut un fel de ceață, limbile reci ale acesteia avansau din ce în ce mai repede și tot mai vizibil, se întrepătrundeau în cele mai curioase forme până când,

Nikolai Demidov (1773-1828), tatăl lui Anatoli, ambasadorul Rusiei la Florența

din fumul de culoare liliachie, a apărut abia perceptibilă silueta unei femei.

„Umerii tăi din marmură fierbinte, picioarele tale superbe, încălțate cu atâtea cochetărie, vor atrage cu siguranță un holtei tomnatic!... Pune ochii mai ales pe ruși cu buzunarele burdușite de bani i-a șoptit femeia, – dar uită-l pentru totdeauna pe Anatoli! Auzi ce-ți spun? Pentru totdeauna-na!“

Înfrângându-și spaima, Adèle Herriot a rugat fantoma să-i spună de ce ar trebui să renunțe la el. Răspunsul a înspăimântat-o pe fată: „Nebuno, vrei să iei asupra ta un păcat atât de mare? Să nu știi oare că tu și Anatoli sunteți frați?... Gândește-te cât nu e prea târziu. Leapădă păcatul iubirii voastre! Porți în pânțelele tău rodul iubirii cu propriul tău frate...!“

Adèle a zbughit-o afară, alergând dincolo de porțile cimitirului, și a urcat în prima trăsură, pentru a ajunge cât

mai repede la mama ei. Uitată de toți, bătrâna curtezană, cândva o frumoasă a Parisului, i-a dat fiicei un răspuns la fel de neașteptat și cinic ca și fantoma: „Da – a spus bătrâna, Nicolas Demidov a fost unul dintre amanții mei. Se prea poate ca el să și fie tatăl tău. Tu și cu Anatoli semănați izbitor de mult... Și ce-i cu asta? Demidov este perechea ideală pentru tine“. „Niciodată, niciodată“!, a țipat fata și a izbucnit în lacrimi. Într-o singură clipă toate visurile i s-au spulberat...

Cu ajutorul unei moașe, fructul iubirii lor n-a mai apărut pe lume. Adèle Herriot a încetat să mai iasă în lume, nu și-a mai primit admiratorii, nu a mai frecventat teatrele și restaurantele. Petrecea zile întregi în casă, cu stururile trase și candelabrele aprinse. A început să citească cărți despre viețile sfinților și s-ar fi putut să ajungă într-o mănăstire, dacă nu ar fi obsedat-o gândul: „Cine ar putea fi acel holtei rus cu buzunarele burdușite de bani, despre care vorbea fantoma?“

„Dama de pică“ prezice corect

Și... a apărut contele Tiufiakîn. Piotr Ivanovici Tiufiakîn era șambelan și directorul teatrelor imperiale, un tip tomnatic, dar un bărbat bine făcut și atrăgător, considerat unul dintre cei mai bogați oameni din Rusia. Era admiratorul Melpomeniei (muza tragediei, la greci) și al tinerelor artiste. Ispitit de farmecul și figura mereu

capitala franceză au început să circule zvonuri bizare cum că ar exista și un testament secret prin care Elizaveta Demidova ar lăsa întreaga sa avere, de două milioane de ruble-aur, aceluia care va petrece 365 de zile și 366 de nopți, de unul singur, în cavoul familiei Demidov!

Doi temerari

Spre disperarea administrației cimitirului, în numai câteva zile, o mulțime de pretendenți la moștenirea prințesei s-au declarat dispuși să petreacă un an în cavou. De aici începe o altă poveste! Cu temerarii pretendenți se petreceau lucruri ciudate. Când încercau să ațipească în cavoul familiei, fie ei bărbați sau femei, pentru că au existat și câteva temerare, apărea fantoma Elizavetei Demidova, care le prezicea viitorul.

Unui student din Paris, fantoma prințesei i-a șoptit la ureche că nu i-a mai rămas de trăit decât o lună și jumătate, ba, mai mult, a dat și alte amănunte: va fi călcat de o trăsură. Speriat peste măsură, studentul a lăsat baltă milioanele promise, a părăsit cavoul, a ieșit la lumină și a povestit cele întâmplate mai multor prieteni și colegi. Aceștia au râs de el, dar fix peste șase săptămâni, pe când se întorcea acasă, seara târziu, studentul a fost izbit de o trăsură, care a trecut peste el, strivindu-i coșul pieptului...

O soartă tot atât de neașteptată a avut și Frédéric de Boulet, un ofițer în rezervă, cunoscut în Paris

ca un scandalagiu notoriu. Nobilul scăpătat s-a hotărât să-și încerce șansa. Era hotărât să rămână în cavou un an întreg, indiferent de greutatea prin care ar fi fost nevoit să treacă. S-a pregătit cu minuțiozitatea militarului. Și-a luat cu el îmbrăcăminte groasă, alimente, lumânări, chiar și o Biblie, pentru „a avea o comunicare cu Creatorul“ și pentru a alunga spiritele rele. Bravul nostru căpitan de cavalerie a petrecut primele patru zile relativ ușor în claustrarea benevolă. În cea de-a cincea noapte însă, s-a întâmplat ceva înspăimântător.

Cele două lumânări aprinse la sarcofagul defunctei s-au stins simultan, din cauza unei adieri foarte reci, iscate de aiurea. În acel moment, în cavou s-a lăsat un frig pătrunzător. Bravul căpitan a observat cum, deasupra criptei în care-și dormea somnul de veci prințesa Demidova, s-a înălțat un fum de culoare albastruie. De spaimă, de

emoție și neprevăzut, el a leșinat. Din tenebrele nopții, s-a profilat silueta unei femei suple. Cu un gest repetat de câteva ori, ea l-a invitat să se apropie și cu o voce catifelată a început să-i vorbească. Ce a spus nu a aflat nimeni niciodată și se prea poate ca nici să nu se afle vreodată. Cert este însă că, a doua zi dimineață, paznicul cimitirului l-a găsit pe de Boulet lângă cavou. Părea epuizat, iar brunetul de mai ieri era complet încăruntit.

Sunt numai două cazuri dintre numeroasele întâmplări, fanteziste sau mai puțin fanteziste, a căror poveste circula pe atunci la Paris. Poate că tocmai de aceea, în lumea bună a Parisului, amatoare de pariuri și senzații tari, apăruse moda să se petreacă o noapte în cavoul contesei Elizaveta!

Temerarii nu prea se înghețau. Era mai mult vorbărie goală, fără a mai pomeni pe cei care, pur și simplu, speculau interesul publicului față de „misticismul slav“. Momentul era benefic, pentru că, în acea vreme, scriitorul Prosper Mérimée (1803-1870), cunosător al culturii slave, făcuse ca Franța să-l descopere pe Aleksandr S. Pușkin. Printre traduceri în limba franceză era și *Dama de pică*. De aceea, probabil, fantoma din cimitir mai era supranumită în saloanele pariziene și „Dama de pică“.

Cinismul bătrânei curtezan

Una dintre puținele femei hotărâte să se întâlnească cu „Dama de pică“ a fost Adèle Herriot, o damă de companie. Ea

Anatoli, contele de San-Donato

Pastila de cuvinte

În latină, pentru a denumi gura „organ cu care cineva se hrănește“, precum și „organ al vorbirii“, se folosea cuvântul *os*. Avea și sensurile figurate de „intrare; orificiu; țărâm“, de unde în română expresia „gură de fluviu (sau de râu)“. Termenul *os* a fost înlocuit, în toate limbile romanice, prin cuvântul expresiv sinonim *bucca*, din care provin fr. *bouche*, sp. *boca*. Acest sens s-a păstrat și în română, așa cum o dovedesc derivatele *bucată*, a *îmbuca*. Lat. *bucca* avea și sensul de „obraz“, care s-a conservat, de asemenea, în română în derivatele *bucălat*, *bucos*. În română, *gură* continuă tot un cuvânt latinesc, *gula*, care însemna „gâtlee, esofag“. Se folosea, la început, numai pentru animale, așa cum apare în fr. *gueule* și cum rezultă din expresia noastră *calul e tare în gură* sau din numele plantei *gura-leului*. Româna veche avea și termenul rost cu sensul de „gură“, care vine din lat. *rostrum* „cioc“, cuvânt păstrat în limba actuală, cu sensul etimologic, numai în expresia *pe de rost*.

ALTE CURIOZITĂȚI ETIMOLOGICE

Academician MARIUS SALA

Limbile romanice păstrează urme ale lat. *os* printr-o serie de derivate. Lat. *ostium* „intrare“ era folosit mai ales pentru a denumi „gura unui fluviu“ (*Ostia* era numele portului Romei); lat. *ostium* (mai exact, forma sa neatestată *ustium* „poartă la casă“) s-a transmis românei (unde a devenit *ușă*) și altor limbi romanice (it. *uscio*; fr. *huis*,

numele vechi al porții, sens păstrat numai în expresia à *huis clos* „cu ușile închise“ și în derivatul *huissier* „aprod“, care la început avea sensul de „ușier“). Din alt derivat latin, *ostiolum*, avem rom. *ușor* (*uscior*, *ușcior*) „stâlp susținător al ușii“.

Dintre ceilalți urmași ai lui *os*, *oris* care au ajuns în română, prin intermediul francezei, îl amintesc pe *oral* din fr. *oral*, descendent al unui derivat savant apărut de la *os*, *oris* „gură“. Româna l-a împrumutat târziu, în secolul al XIX-lea (apare prima dată la Al. Russo).

Un alt derivat al lui *os*, diminutivul *oscillum*, avea sensul de „față“ și desemna o figurină

care reprezenta fața unei divinități (mai ales masca lui *Bachus*, care era atârnată pe terenurile cu viță de vie sau de unii pomi și care se balansa în bătaia vântului). Era, în același timp, un simbol religios, dar și o sperietoare. De la *oscillum* s-a format, în latina târzie, verbul *oscillare* „a se balansa (ca măștile)“ și *oscillatio* „balans“. Cele două cuvinte au fost împrumutate de franceză (*oscillation* în secolul al XVII-lea, *osciller* în secolul al XVIII-lea) și au ajuns și în română în secolul al XIX-lea (*a oscila* și *oscilație* apar la G. Asachi). În franceză s-au creat și derivatele: *oscillateur*, *oscillogramme*, *oscillographe*, *oscillomètre*, împrumutate și acestea în română.

Este interesant că de la sensul de „gură“ al lui *os* s-a creat derivatul *osculum* „sărutare“ și, după modelul acestuia, alt derivat, *osculatio*

Mască a lui *Bachus*

melancolică a Adèlei, pe care o remarcase la operă, contele Tiufiakin a părăsit-o repede pe o renumită cântăreață de operă, aflată la a doua tinerețe, și i-a propus Adelei directoratul unei noi trupe de teatru!

„Munca“ tinerei Adèle nu era benevolă. „Vă voi plăti în avans 100.000 de franci, i-a spus contele Adelei, în salonul lui. Condițiile mele sunt următoarele: trebuie ca în fiecare zi să veniți la mine la dejun, de la unu la trei, și apoi la cină... Dacă veți fi bolnavă, voi veni eu la dvs. și mă voi afla la căpătâiul dvs. la ora convenită. Feriți-vă să cochetăți cu bărbaii tineri. Vă dau libertate deplină, cu o singură condiție: să nu văd și să nu aud nimic. Ar fi mortal pentru astmul meu.“

S-a semnat un act notarial, pe o perioadă de patru ani, pe care contele l-a respectat cu o generozitate ieșită din comun. El a oferit „directoarei“ numeroase bijuterii și îmbrăcăminte, a închiriat pentru ea o casă spațioasă, i-a dăruit patru cai...

S-a împlinit, așadar, prorocecia fantomei. Adèle și-a găsit „tomnaticul holtei rus“! După moartea lui Piotr Ivanovici, la căpătâiul căruia tânăra curtezană s-a aflat până în ultimul moment, Adèle s-a căsătorit cu progenitura unui cunoscut, dar scăpat, francez. Nu era însă obișnuită cu viața de familie: a început să călătorească, a ajuns

Piotr Ivanovici Tiufiakin, partida oportună

într-un harem, iar de acolo a fugit în Rusia. Pe malurile Bugului, a devenit moșiereasă, apoi a plecat în Caucaz, unde, după unele informații documentare, ar fi fost curtată chiar de poetul Mihail Lermontov...

Adèle Herriot i-a relatat lui Anatoli tot ceea ce aflase de la mama ei și de la fantoma din cavoul familiei Demidov. Demidov-junior nu a crezut o iotă. A zâmbit și i-a spus că, probabil, caută un pretext pentru a se despărți de el. N-a insistat, a acceptat lucrurile așa cum a dorit Adèle.

Deși n-a dat crezare poveștilor despre fantoma din cavou, un sâmbure de în-doială a încolțit în sufletul său. S-a hotărât să petreacă și el o noapte în cavoul familiei sale. Așa a și făcut și, la miezul nopții, fantoma a apărut. Ea și-a recunoscut fiul, iar el a început să plângă, când a auzit glasul celei care plecase mult prea devreme din viața lui.

„Dama de pică“ l-a implorat, pe el, contele San-Donato, să nu se căsătorească cu o persoană „din os împăratească“, pentru că o asemenea căsătorie nu se va termina bine. Anatoli n-a priceput prea multe, dar și-a dat cuvântul că va respecta sfatul. Cu toate acestea, în 1840, s-a însurat cu prințesa Mathilde, fiica lui Jérôme Bonaparte, fratele lui Napoleon.

Știrea aceasta l-a scos din sărite pe țarul Rusiei, Nicolae I, revoltat că un descendent al unuia dintre cele mai renumite familii rusești se va înrudi cu o progenitură a lui Napoleon, dușmanul de moarte al Rusiei. În plus, căsătoria avusese loc fără

știința și acceptul său. Țarul l-a invitat la Sankt-Petersburg pe mult prea independentul Anatoli Demidov. După cinci ani, căsătoria a fost desfăcută, da, de această dată, cu acordul suveranului rus.

„Dama de pică“ nu greșise nici de această dată. ■

Palatul Demidovilor

„Transilvania“ (stânga) și „Basarabia“
ajung în portul Constanța; un bilet de călătorie

„TRANSILVANIA“ ȘI „BASARABIA“

Dr. ANDREEA ATANASIU-CROITORU

La 30 ianuarie și 15 februarie 1936, Serviciul Maritim Român (S.M.R.) a organizat două licitații, la care au participat șase firme constructoare de nave din cinci țări. Analizând ofertele, comisia a hotărât să încredințeze firmei „Burmeister et Wain“ din Copenhaga comanda construirii a două motonave moderne. Comparativ cu ceilalți participanți la licitație, șantierul danez a oferit cele mai avantajoase condiții, la prețul cel mai mic, de aproximativ 114 milioane lei de navă.

Motonava „Transilvania“ a fost lansată la apă la 11 februarie 1938, lucrările interioare fiind încheiate la 11 iunie același an, zi în care a fost schimbat, în cadrul unei ceremonii marinărești, pavilionul danez cu cel român.

Pusă sub comanda lui Alexandru Știubei, „Transilvania“ a părăsit șantierul la 17 iunie 1938 pornind spre țară. A ancorat în portul Constanța, în dimineața zilei de 26 iunie 1938. După două croaziere în apele Mării Negre, efectuate în zilele de 21 și 22 august 1938, la 13 septembrie 1938, „Transilvania“ a pornit în prima sa cursă regulată pe linia Constanța-Alexandria-Haifa-Beirut-Pireu-Istanbul-Constanța.

Cel de-al doilea vapor, „Basarabia“, de construcție identică cu „Transilvania“, a fost lansat la apă la 28 aprilie 1938 și terminat complet la 8 septembrie 1938. După câteva zile a pornit spre țară și a ajuns în portul Constanța, la 26 septembrie 1938. La 13 octombrie 1938, „Basarabia“ a început cursa regulată pe aceeași linie pe care naviga și „Transilvania“.

„Lebedele albe“ ale Mării Negre

La intrarea în serviciu, „Transilvania“ și „Basarabia“ reprezentau ceea ce era mai modern în materie de tehnică navală în epocă. Ele au fost

primele nave de pasageri ale marinei comerciale române cu propulsie Diesel, care asigurau obținerea unei viteze mari în condiții economice, constituind adevărate performanțe pentru casa constructoare.

Fotografiile celor două nave au fost timp de mai mulți ani simbolul campaniei publicitare a șantierului „Burmeister et Wain“.

Coca lor albă, coșul jos și ferestrele lungi orizontale ale pasarelei și suprastructurii făceau ca „Transilvania“ și „Basarabia“ să aibă alura unor iahturi moderne.

Luxul interioarelor, realizate prin folosirea unor materiale costisitoare, combina gustul modern cu cel oriental,

Gura leului

sensul de „alb strălucitor“. Latinii îl numeau *argentum*, grecii *arguros* (de la forma greacă, în franceza savantă există *argyrore* „cel mai bun mineral de argint“). De la aceeași rădăcină, în greacă s-a format cuvântul *argillos* pentru a denumi pământul fin folosit la fabricarea ceramicii, a cărei varietate cea mai pură, caolinul, având o culoare de un alb strălucitor, intră în componența porțelanului.

port. *lodo*). Celelalte sinonime sunt *humă*, foarte probabil din neogreacă, și *clisă*, luat din bulgară.

De la aceeași rădăcină *arg-* s-a format, în latina scrisă, verbul *arguere* „a demonstra, a argumenta“: un raționament poate fi strălucitor. Un derivat al acestui verb, lat. *argumentum* „dovadă, probă“, a fost împrumutat de franceză în secolul al XII-lea (*argument*); în română, *argument* apare la D. Cantemir. De la *argumentum* s-au format alte derivate latinești: *argumentatio*, *argumentare*, preluate în română, în forma *argumentație*, (*a*) *argumenta*, fie direct din latina savantă, fie prin intermediul francezei. Tot în latină exista *argutiae* „mijloc de expresie; subtilitate“, care a fost împrumutat de franceză în forma *argutie*; *livresc*, apare și în română *arguție* „subtilitate exagerată în argumentare“ (DEX). ■

„sărut“, care a fost împrumutat de franceză, în secolul al XVIII-lea, în terminologia matematică, unde *osculation* înseamnă „contact mai strâns decât contactul de tangență dintre o curbă sau o suprafață cu altă curbă sau suprafață“. Avem și noi cuvântul *osculație* (DEX), împrumutat din franceză.

Un compus al lui *os*, *oris* cu verbul *facere* „a face“ era în latină *orificium*, o deschidere comparabilă cu o gură. Împrumutat de franceză (*orifice*) încă din secolul al XIV-lea, ajunge și la noi (prima atestare, în glosarul lui Ion Negulici din 1848, *Vocabular român de toate vorbele străbune reprimite până acum în limba română, și de toate cele ce sunt a se mai primi d-acum înainte, și mai ales în științe*). Sinonimul popular al lui *orificiu* este *gaură*.

În multe limbi indo-europene, numele cunoscutului metal *argint* este format de la o rădăcină *arg-* care avea

Aprod

Latinii au împrumutat termenul grec și l-au transformat în lat. *argilla*, devenit în franceză *argile*. Termenul latin *argentum* s-a transmis tuturor limbilor romanice (îl avem și noi sub forma *argint*), dar lat. *argilla* s-a păstrat în toate limbile romanice, cu excepția românei. În română, *argilă* este un împrumut din franceză; este sinonimul modern al cuvântului *lut*, moștenit din lat. *lutum* (transmis și altor limbi romanice: it. *luto*, sp.,

Alec Russo

nent-comandorul Petru Popescu-Deveselu a întocmit, la 16 martie 1944, o notă-raport. Documentul sublinia că aducerea în țară a acestor două nave, la cererea forurilor germane, ridică probleme de apărare antiaeriană ce necesitau un studiu detaliat. Locotenent-comandorul Petru Popescu-Deveselu atrăgea atenția autorităților române că cererea germanilor pare să aibă o altă latură decât absoluta nevoie a unor transporturi în foliosul trupelor din Crimeea. Concluzia esențială a raportului era că navele trebuia menținute în continuare la Istanbul, siguranța fiind mai mare decât în orice port românesc.

Ion Antonescu a acceptat tacit ideea respingerii cererii germane. Autoritățile române, prevalându-se de lipsa unui ordin scris, n-au dat curs solicitării germane, salvând pentru moment cele două moderne nave de pasageri românești.

În cursul lunii octombrie 1944, „Transilvania” și „Basarabia” au fost aduse din portul Istanbul. „Basarabia” a fost preluată de sovietici în baza prevederilor Convenției de armistițiu, din 12 septembrie, și i s-a schimbat numele în „Ucraina”. În septembrie-octombrie 1945 a efectuat transporturi de prizonieri români din Uniunea Sovietică, care erau aduși la Constanța.

Ultimii ani

Motona „Transilvania” a rămas României și și-a reluat cursele cu un transport de emigranți evrei la Haifa, Israel. Ulterior, pentru transportul de

emigranți, navei i-au fost aduse unele transformări, fiindu-i mărită capacitatea de transport pasageri cu încă 360 de locuri. Tot ea a deschis, în anul 1945, linia de trafic Constanța-Marsilia. De altfel, la sfârșitul războiului, dintre cele 16 nave care formau parcul S.M.R., a supraviețuit numai „Transilvania”. Re-luarea curselor elegantei nave pe ruta Constanța-Marsilia s-a făcut cu aprobarea autorităților sovietice, la bordul navei având loc, la 26 noiembrie 1945, o recepție cu prilejul reînținerii activității. Timp de trei decenii, „Transilvania”, supranumită *Lebăda Mediteranei*, a brăzdat mările cu turiști din țară și din străinătate, navigând mereu cu toate locurile ocupate.

Când, în 19 iulie 1945, s-a înființat, conform acordului comercial româno-sovietic semnat cu două luni mai devreme, Societatea „Sovromtransport” (*Magazin istoric*, nr. 2/2003), în componența acesteia au intrat și cele două nave maritime pe care le mai avea în dotare, „Transilvania” și „Ardeal”.

„Sovromtransport” a funcționat aproape nouă ani. După desființarea societății și trecerea cotei de participare sovietice guvernului român, s-a pus problema înființării unei

întreprinderi românești cu capital de stat de transporturi navale. Astfel, prin Hotărârea Consiliului de Miniștri nr. 368 din februarie 1955, s-a înființat Întreprinderea de Navigație Maritimă și Fluvială – NAVROM –, căreia i-au fost subordonate navele românești, printre acestea și „Transilvania”. A fost scoasă din serviciu în anul 1975.

În acel an, nava a acostat la dana nr. 26 din portul Constanța pentru reparații, dar lucrările au tot fost amânate. Institutul de Marină din Constanța solicita nava pentru a o folosi ca navă-școală. O.N.T. „Carpați” voia să o transforme în hotel plutitor în portul Tomis, iar șantierul „Burmeister et Wain” voia să o cumpere, pentru a fi expusă la Muzeul Naval din Copenhaga.

În 1979, ea a fost adusă la Galați (nava se afla în patrimoniul NAVROM Constanța) pentru reparații capitale. Două luni a fost ancorată în apropiere de Palatul Navigației, fiind vizitată de mii de gălățeni. La 9 septembrie 1979, ora 08.15, s-a scufundat la Galați, la dana de nisip nr. 18 (km 150), din cauza scăderii nivelului apei, dar, din câte se pare, și a unei erori umane. Nu au fost înregistrate victime.

Vreme de aproximativ 31 de ani, nu s-a reușit rânflarea totală a navei, dane ale portului Galați fiind blocate de resturile epavei. La 11 noiembrie 2010, scafandrii au scos la suprafață ultimele rămășițe ale epavei motonavei „Transilvania”, după doi ani de la începerea lucrărilor. ■

„Lebăda Mediteranei” eșuată la Galați

în ceea ce privește coloritul și ornamentația. Lemnăria și mobilierul vastei săli de mese de clasa I, unde toți pasagerii puteau lua masa în același timp, erau executate din mesteacăn lustruit. Salonul era iluminat indirect, fie prin frumoase tulipe ornamentale, fie prin reflectoare.

În spatele sălii de mese se aflau marile birouri ce comunicau la bucătăria claselor I și a II-a. Bucătăria, din oțel inoxidabil, dotată cu aparate cu comandă electrică, îndeplinea toate condițiile cerute pentru un hotel de lux. Sala de mese pentru clasa a II-a se afla pe aceeași punte și era placată cu frasin lustruit, aproape egalând în eleganță pe cea de clasa I. În sfârșit, sala de mese de la clasa a III-a, situată pe puntea principală, la pupa, avea pereții îmbrăcați în mesteacăn lustruit, în culori sobre, corespunzând ca aspect unui salon de turism de pe un mare pachetot.

Frumosul fumoar de la clasa I, suficient pentru 65 de persoane – cu lemnăria și mobilierul din acaju și scaunele și divanele din piele –, avea un bar american, executat din nuc lustruit și rădăcină de mesteacăn placat. Pereții salonului erau placați cu lucrări fine în tehnica *intarsia*, realizate de artistul M. Ștefănescu. Acestea reproduceau vechi castele și edificii din Basarabia și Transilvania. În centrul încăperii se afla instalat un ring de dans, conceput sub forma unei punți de navă. Lumina se difuza indirect, sursele de iluminat fiind mascate. Fumoaarul de clasa a II-a, executat din lemn alb, lustruit, avea, de asemenea, un bar american.

Una dintre punți ...

Toate aceste spații erau dotate cu difuzoare și radiouri, ventilatoare și încălzire prin calorifere. În plus, sala de mese și fumoaarul de clasa I erau prevăzute cu instalații de aer condiționat. În ceea ce privește cabinele de lux, acestea au fost concepute în așa fel, încât să dea fiecărui compartiment o notă caracteristică, fiind placate cu nuc satinat. În vecinătate, existau o sală de mese din lemn de lămâi lustruit și o sală de lectură. Aceste spații luxoase erau prevăzute, de asemenea, cu aer condiționat și iluminat indirect.

Cabinele de clasa I și a II-a, cu foarte mici diferențe, erau dotate cu paturi verticale și lavabouri. Pereții erau acoperiți cu tapete fine, ale căror

culori erau în ton cu cele ale parchetului. Cabinele de clasa a III-a erau la fel cu cele de clasă turistică de pe marile pachetoturi, spațioase, cu mobilier cromat, lavabouri și erau prevăzute cu o excelentă ventilație.

Grație noilor nave intrate în dotare, pe care călătorii români și străini le-au numit cu admirație „lebedele albe” ale Mării Negre, datorită albului strălucitor al piturii, S.M.R.-ul a acaparat aproape întregul trafic de pasageri spre Orientul Apropiat.

În vreme de război

Declanșarea celui de Al Doilea Război Mondial, la 1 septembrie 1939, a determinat o scădere bruscă a traficului maritim. Conducerea S.M.R. a fost nevoită să modifice cursurile navelor sale.

Motonavele „Transilvania” și „Basarabia” au fost păstrate în Bosfor pe toată durata războiului. Vreme de trei ani au staționat în Cornul de Aur, cu echipaje de întreținere la bord, timp în care conducerea S.M.R.-ului a plătit autorităților portuare taxele de staționare, conform reglementărilor internaționale în vigoare.

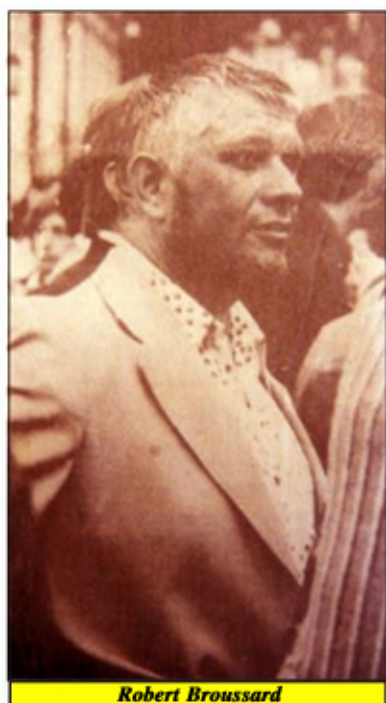
În primăvara anului 1944, amiralul Helmuth von Brink-

mann, comandantul flotei germane din Marea Neagră, s-a arătat interesat de cele două nave românești, solicitând Misiunii Militare Germane să intervină pe lângă conducerea statului ca „Transilvania” și „Basarabia” să fie aduse la Constanța și utilizate ca nave de transport.

La ordinul marelui Ion Antonescu, locote-

... și unul dintre saloanele de pe „Transilvania”

Robert Broussard

poziții, supraveghind ușile și ferestrele Palatului de Justiție.

La 400 de km distanță, la Bièvres, un apel telefonic alertează pe luptătorii RAID. În scurt timp, 30 de luptători erau îmbarcați pe aerodromul din Villacoublay într-o aeronavă a Grupului Ministerial de Legături Aeriene și, după câteva ore de la producerea evenimentului, ajung în fața Palatului de Justiție. Comanda era asigurată de prefectul Robert Broussard și comisarul divizionar Ange Mancini.

Cei doi au declanșat negocierile cu Georges Courtois, beneficiind și de un „portret psihiatric” al acestuia. Schema abordată era clasică: Mancini își asumă rolul polițistului bun, conciliant și jovial, iar Robert Broussard pe cel al negociatorului profesionist, calm și rece. După negocieri îndelungate, ostaticii au fost eliberați, cu excepția magistraților din completul de judecată.

În cele din urmă, este pus la dispoziția teroriștilor un

autoturism Renault Espace, cu care Courtois și Khalki, ținând fiecare un ostatic sub amenințarea armei, s-au deplasat mai întâi către gara din Nantes, apoi spre aeroportul Chateau-Bougon. Deplasarea a fost permanent monitorizată de luptătorii RAID. Ultimele negocieri s-au purtat chiar pe pista aeroportului și, în cele din urmă, cei doi teroriști, epuizați și debusolați, au acceptat să se predea, solicitând, ca o ultimă condiție înainte de eliberarea ostaticilor, dreptul de a-și explica gestul în fața presei.

Această primă intervenție a RAID a fost socotită un succes răsunător: toți ostaticii au fost eliberați nevătămați, nicio picătură de sânge nu a fost vărsată. Mass-media din întreaga lume a salutat maniera în care poliția franceză a gestionat o situație pe cât de extraordinară, pe atât de dificilă.

Complicități locale

La 24 decembrie 1994, pe aeroportul „Houari Boumediene” din Alger, în ajunul sărbătorii Crăciunului, la ora 11.15, patru oameni îmbrăcați în uniforma companiei aeriene algeriene au urcat la bordul unei aeronave Airbus 300, aparținând companiei „Air France”, care se pregătea de decolare cu destinația Paris (zborul AF8969). Odată pătrunși în avion, ei s-au precipitat spre cabina piloților și i-au amenințat cu pistoalele

mitralieră AK-47 și Uzi pe cei trei membri ai echipajului, condus de comandantul Bernard Delhemme, prezentându-se drept polițiști și pretinzând un control suplimentar al pașapoartelor pasagerilor. Teroriștii au preluat controlul aeronavei imobilizate la 300 m de sala de îmbarcare. Ultimul autocar care transporta pasageri a fost întors din drum.

Cei patru făceau parte dintr-un comando islamist, fiind conduși de Abdul Abdallah Yahia, supranumit „Emirul”, în vârstă de 25 de ani, membru al Grupului Islamic Armat (GIA), fost negustor de fructe și legume.

Reacția autorităților este imediată. O celulă de criză este convocată la Quai d'Orsay, iar o a doua, constituită chiar pe aeroport, este plasată sub autoritatea ministrului de Interne algerian, Abderahmane Meziane Cherif, și a premierului, Mokdad Sifi. Forțele polițienești, echipajele de pompieri și luptătorii din forțele speciale algeriene (supranumiți „ninja”) au ocupat poziții pe aeroport, traficul în zonă fiind complet blocat pentru o vreme. Aeronava este imobilizată

Denis Favier

Forțele de reacție antiteroristă

Iată și ultima parte a seriei de articole consacrate unităților antiteroriste franceze (Magazin istoric, nr. 2, 3/2011), în care sunt descrise două dintre acțiunile importante la care au luat parte.

Stema celor din GIPN și o echipă din RAID

GIPN ȘI RAID

LUMINIȚA BANU, FLORIAN BANU

De-a lungul existenței sale, unitatea a intervenit în zeci de situații de criză. La numai câteva săptămâni după creare, mai precis, la 19 decembrie 1985, a survenit criza ostaticilor de la Nantes. Prima intervenție, primul succes!

Într-o sală a Palatului de Justiție din Nantes, unde se desfășura procesul unui lot de patru inculpați, în frunte cu recidivistul Georges Courtois, acuzați de furt cu violență, falsificare de cecuri etc., a irupt Abdelkarim Khalki, de origine marocană, înarmat cu o grenadă și un revolver. După ce a tras două focuri de revolver

în aer, Khalki i-a dezarmat pe gardieni și a dat armele acestora lui Georges Courtois și acoliților săi. În câteva clipe, completul de judecată, asistența și presa prezentă în sală au devenit ostatici.

Primele revendicări ale lui Courtois au vizat obținerea unui automobil pentru a părăsi clădirea și prezența

reporterilor de la postul FR 3 Nantes.

Un succes răsunător

Primele forțe de intervenție sosite la fața locului au aparținut GIPN din Rennes. Perimetrul a fost izolat rapid, iar trăgătorii de elită au ocupat

presă la Paris, arătând că toată presa din lume se află deja la Marsilia și nu ar servi la nimic să fie deplasați toți ziariștii la Paris. Teroriștii au intrat în jocul dirijat de autorități, acceptând să țină o conferință de presă pe loc, la bordul avionului, scop în care au deplasat toți ostaticii spre partea din spate a aeronavei. Pregătirea conferinței a oferit jandarmilor timpul necesar pentru organizarea asaltului aeronavei și a accentuat oboseala teroriștilor, ce începuse deja să devină vizibilă. La ora 15.30, alți doi pasageri bolnavi au fost eliberați.

La ora 17.08, în momentul în care luptătorii GIGN erau gata de intervenție (programată pentru ora 17.30, odată cu lăsarea întinericului), Abdul Abdallah Yahia, șeful teroriștilor, a ordonat deplasarea aeronavei în fața turnului de control și a solicitat începerea conferinței de presă. Mișcarea neprevăzută a derutat forțele de intervenție, care au fost nevoite să-și reorganizeze dispozitivul, iar negociatorii au solicitat o scurtă amânare, sub pretextul că nu au sosit toți ziariștii. Ca semn al nemulțumirii față de întârziere, unul dintre teroriști a mitraliat turnul de control în care se aflau Christian Blanc, președintele „Air France”, și consilierul său pentru probleme de securitate, Philippe Legorjus, fost șef al GIGN.

Un miracol

În fața noii situații, asaltul a fost devansat, semnalul de atac fiind dat la ora 17.12 de către căpitanul Favier. Trei autoscări s-au apropiat de avion, două dintre ele, fiecare cu câte 11 luptători, plasându-se către ușile de acces din partea din spate a aeronavei,

Afișul filmului *Asaltul*

iar a treia, cu opt luptători, către ușa din față. Din păcate, scara era prea înaltă și bloca deschiderea ușii. Pătrunderea a fost puțin îngreunată, astfel încât, în momentul când luptătorii GIGN au intrat în carlinga avionului, unul dintre teroriști a deschis focul asupra lor cu un AK-47. Primul jandarm, Thierry P., a ripostat, împușcându-l în cap pe respectivul terorist, rănind un al doilea și fiind la rândul său grav rănit. Copilotul s-a aruncat din carlingă printr-un hublou, pentru a evita focurile de armă, fracturându-și un braț și femurul. Schimbul de focuri din carlingă a atras atenția restului teroriștilor, ușurând misiunea celorlalte două echipe.

În acest timp, ușile de acces au fost forțate, jandarmii au pătruns în avion, s-au interpus între grupul ostaticilor și teroriști și s-a declanșat un puternic schimb de focuri. Sub protecția tirului susținut, pasagerii și personalul navigant erau evacuați cu ajutorul toboganelor de siguranță, primul dintre acestea devenind operațional în doar 65 de secunde. Evacuarea ostaticilor s-a făcut în patru minute.

Teroriștii au opus o rezistență îndârjită. Rafalele

prelungite de arme automate (au fost trase 1.500 cartușe!) și exploziile grenadelor de conșternare i-au făcut pe cei de la sol să-și imagineze că în aeronavă s-a produs un carnaj.

La capătul a 16 minute nesfârșit de lungi, când s-a așternut din nou liniștea, cameramanii de la LCI-TF 1 și, împreună cu ei, milioane de telespectatori au fost martorii unui adevărat miracol: cei patru teroriști erau lichidați, în vreme ce comandoul GIGN număra opt răniți ușor (unul dintre ei avea doar un deget rupt!) și unul grav. Dintre pasageri, 13 persoane fuseseră superficial rănite (11 aveau simple contuzii).

Operațiunea a fost apreciată drept un succes excepțional, în condițiile date, și a rămas ca un moment de referință în istoria forțelor speciale franceze. Prestigiul și popularitatea acestora a crescut enorm, fiind scrise, dincolo de zeci de articole de presă, și câteva volume despre acest eveniment. De curând, regizorul Julien Leclercq a realizat filmul *L'Assaut* (Asaltul), cu Vincent Elbaz, Mélanie Bernier, Gregori Derangère și Aymen Saïdi, acesta din urmă premiat cu „Salamandra de aur” la cea de-a 19-a ediție a Festivalului de Film de la Sarlat (9-13 noiembrie 2010), unde a avut loc premiera filmului. Narațiunea este centrată pe trei personaje (Thierry, primul luptător GIGN ce a pătruns în aeronavă, Carole Jeanton, un tehnocrat ambițios, și Yahia Abdallah, un mujaheadin neapăsător față de propria viață) și prezintă într-o manieră artistică derularea evenimentelor din 24-26 decembrie 1994. Pentru publicul larg, filmul rulează în cinematografele franceze începând din 9 martie 2011. ■

la sol, fiind luate toate măsurile pentru a împiedica decolarea.

După 15 ore de la declanșarea crizei, teroriștii au eliberat 11 pasageri. Alți 63 au avut aceeași soartă, dintre care 34 de femei și 16 copii. De la aceștia, autoritățile obțin mai multe date despre teroriști: sunt tineri, 20-25 de ani, evită să-și folosească numele, apelându-se cu cifre, foarte bine înarmați, extrem de fanatici și duri. „Unul dintre ei este complet nebun“, declara o pasageră. De altfel, în scurtă vreme, teroriștii împușcă în cap un polițist algerian și, apoi, pe consilierul comercial al Ambasadei Vietnamului, ca răspuns la refuzul autorităților algeriene de a permite decolarea aeronavei.

A doua zi dimineață, 25 decembrie, teroriștii lansează un ultimatum: eliberarea în maxim zece ore a liderilor Frontului Islamic de Salvare (FIS), Abasi Madani și Ali Belhadj, ambii arestați la domiciliu. La bord se mai aflau 173 de ostatici, a căror viață rămâne în pericol.

Între Paris și Alger replicile au devenit tot mai dure. Alain Juppé, ministrul de Externe al Franței, reiterează oferta de asistență și nu ezită să insinueze că regimul președintelui Liamine Zeruual utilizează „dublul limbaj“. Suspiciunile Franței erau amplificate de modul în care teroriștii trecuseră de filtrele de securitate ale aeroportului, iar deplasarea spre aeronavă se făcuse într-un autovehicul cu inscripția „Air France“, ceea ce sugera existența unor complicități locale. Premierul Edouard Balladur și-a întrerupt vacanța la Chamonix pentru a prezida două reuniuni de urgență.

Turnul de control, mitraliat

De o parte și de alta a Mediteranei se invocă aceeași preocupare: salvarea vieții ostaticilor. Această armonie de fațadă dispare în seara de Crăciun, în momentul în care Yannick Beugnet, bucătar al Ambasadei Franței, este executat de teroriști, corpul fiindu-i aruncat apoi pe pistă, la numai un minut după ce expirase un ultimatum prin care teroriștii cereau retragerea autoscărilor ce blocau avionul. Avertismentul adresat autorităților era clar: va fi executat câte un ostatic la fiecare trei minute, dacă nu se permite decolarea avionului.

Incidentul a radicalizat poziția Parisului, Edouard Balladur anunțând că Franța este pregătită să aducă aeronava ce aparține companiei naționale „Air France“ pe propriul teritoriu. Un comando GIGN, sub comanda lui Denis Favier, a fost imbarcat într-un avion ce a decolat cu destinația Alger, dar autoritățile algeriene au refuzat autorizarea de aterizare, dirijându-l, după multe insistențe, spre Majorque, un aeroport din apropiere. În fața cererilor imperative ale Franței, președintele algerian Zerroual a autorizat decolarea

aeronavei la ora 02.00, la 40 de ore de la declanșarea crizei.

Luni, 26 decembrie, la ora 03.33, bireactorul A 300 a aterizat pe aeroportul Marignane, fiind precedat de un alt Airbus având la bord luptătorii din GIGN. Războiul de uzură continuă, dar actorii și decorul au fost schimbate. Prefectul regiunii, Hubert Blanc, și prefectul poliției, Alain Gehin, au stabilit contactul cu teroriștii, prin intermediul comandantului Bernard Delhemme, și încep negocierile. Întregul perimetru al aeroportului a fost securizat de luptătorii RAID.

Teroriștii cer realimentarea cu kerosen pentru a se putea îndrepta spre Paris. În contrapartidă, autoritățile solicită eliberarea de ostatici, dar teroriștii plusează: să fie convocată și o conferință de presă la Paris. Scopul final al zborului rămâne incert: ipotezele tindeau către ideea unei explozii a aeronavei deasupra Parisului sau prăbușirea acesteia peste un monument semnificativ, precum Turnul Eiffel. Aceste ipoteze plecau de la cererea teroriștilor de a le fi livrate 27 tone de carburant, deși pentru un zbor Marsilia-Paris erau suficiente opt tone.

Negociatorii profesioniști au speculat cererea de a fi convocată o conferință de

Copilul s-a aruncat din carlingă printr-un hublou

familie Rimski-Korsakov, pentru că insistau asupra faptului că rădăcinile neamului lor s-ar trage de la Roma (Rim, în limba rusă). Compozitorul Nikolai Andreevici (1844-1908) și fratele lui Voin Andreevici (1822-1871), director al corpului de marină, sunt descendenții lui Iakov Nikitici Rimski-Korsakov, vicegubernator al Sankt-Petersburgului, în 1711-1715.

Generalul Pierre Augereau comanda în 1799 armata din Olanda; în Italia a fost numai comandant de divizie în timpul campaniei din Italia a lui Bonaparte (1796-1797). Comandant al forțelor franceze în Italia era generalul J.-V. Moreau. După înfrângerea de la Trebbia, a fost numit comandant generalul B.C. Joubert. Acesta a murit în timpul luptei de la Novi și comanda armatei a fost preluată din nou de Moreau, el aducând trupele rămase în Franța.

Nu Suvorov, ci Austria și Marea Britanie au decis trimiterea trupelor rusești din Italia în Elveția. De acolo, și nu din Italia, cum insistă Suvorov, s-a planificat ofensiva împotriva Franței. Dar arhiducele Carol, fără să-l aștepte pe Suvorov, s-a grăbit să-și retragă trupele din Elveția și a lăsat corpul de armată de 24.000 de oameni al lui Rimski-Korsakov în fața armatei de 70.000 de oameni a lui Masséna. Suvorov plănuia să iasă în flancul acestei armate, de aceea a ales drumul cel mai scurt, chiar dacă cel mai anevoios, prin defileul Saint-Gothard.

După ce armata lui Suvorov (21.000 de ruși și alți 2.000 de austrieci) a traversat prin lupte Alpii și a ieșit în valea Muotta (19 septembrie), s-a primit vestea înfrângerii lui Rimski-Korsakov în bătălia de lângă Zürich (14-15 septembrie), unde acesta pierduse jumătate din efective. Aici (și nu în Italia de Nord) armata lui Suvorov a fost blocată de forțele superioare ale inamicului. Comandantul suprem francez promisese deja că, în câteva zile, îi va lua prizonieri pe Suvorov și pe marele duce Konstantin Pavlovici, care se afla cu trupele. Nu exista decât o singură ieșire: să treacă din nou peste

Alpi spre est, către Ilanz. Ariergarda rusă a reușit să oprească pentru trei zile armata lui Masséna (în focul bătăliei era gata să cadă prizonier, dar a fost luat prizonier generalul Nicolas Bernard Lacour). După ce a respins brigada lui Molitor din Glarus, armata rusă a străbătut pasul Panixer (2.407 m) și a ieșit în valea râului Reise, pentru joncțiunea cu ceea ce mai rămăsese din corpul de armată al lui Rimski-Korsakov. A fost ultima și una dintre cele mai dificile traversări.

Acolo, la poalele Muntelui Panixer, au fost aruncate în prăpastie toate tunurile.

După campania elvețiană, armata lui Suvorov număra 15.000 (nu 5.000) de oameni și 1.400 prizonieri francezi. Pierderile constau din 100 ofițeri și 3.695 soldați (o șesime din armată), dintre care mulți muriseră în timpul traversărilor. Pierderile francezilor erau de trei-patru ori mai mari. Dezamăgit de acțiunile aliaților, Pavel I și-a chemat toate trupele în Rusia. După plecarea lor, Italia de Nord a fost din nou cucerită de Napoleon, în mai-iunie 1800.

Fiul lui A.V. Suvorov, Arkadii (1784-1811), general-locotenent al armatei ruse, a pierit, într-adevăr, în mod tragic la trecerea peste râul Râmnic, grăbit să se întâlnească la Iași cu comandantul Kutuzov. După unele date, ar fi murit în timp ce-și salva vizitiul, după altele, nu a putut ține piept cursului apei (cu puțin timp în urmă fusese rănit la braț). Informația că era beat o lăsam pe conștiința celor care și-au făcut un obicei din a-i asocia pe ruși exclusiv cu vodca. Într-adevăr, prima oară el a fost înmormântat nu departe de locul unde a murit,

dar mai târziu rămășițele sale pământești au fost transportate în cimitirul mănăstirii Noul Ierusalim de lângă Moscova.

Fiii lui Arkadii, Aleksandr și Nikolai, au urmat și ei cariera militară. Cel mare a fost membru al Consiliului de Stat și guvernator militar general al Sankt-Petersburgului între 1861 și 1866. ■

Aleksandr VASILIEV

Bivouac rus în Alpi

REVERBERAȚII

După apariția articolului domnului Aleksandr Vasiliev consacrat lui Aleksandr V. Suvorov (Magazin istoric, nr. 12/2010), cititorul nostru Costache Nedelcu ne-a trimis rândurile ce urmează. L-am rugat pe autor să comenteze observațiile, iar acesta a avut amabilitatea să ne încredințeze textul pe care îl publicăm, în traducere, în continuare.

Pentru campania victorioasă din Italia, din 1799, Suvorov a primit titlul de cneaz Italiiski, iar adjunctul său, generalul Korsakov, pentru cucerirea Romei a primit titlul de cneaz Rimski. Acest general a fost bunicul compozitorului.

Armata franceză din Italia era comandată de generalul Augereau (promovat ulterior de Napoleon în 1804 la gradul de mareșal). Armata fusese practic distrusă și se retrăsese pe Coasta de Azur, într-o stare destul de jalnică. O divizie sub ordinele lui MacDonald era încercuită în Genova, iar în rest Italia era în mâna armatelor rusești și austriece, al căror generalissim era Suvorov. În aceste condiții Suvorov a decis ca grosul armatelor ruse să treacă prin Elveția în ajutorul armatelor austriece care luptau contra Armatei Rinului (Moreau), el rămânând în Italia pentru rezolvarea pro-

**Arkadii Suvorov,
general-locotenent
al armatei ruse**

blemei Genovei. Korsakov forțează pasul Saint-Gothard și pe malurile Lacului celor Patru Cantoane armata rusă este distrusă de către armata lui Masséna, trimisă de Moreau în întâmpinare.

În Italia de Nord Suvorov nu avea de cine să fie încercuit. A pornit pe urmele lui Korsakov, dar în Saint-Gothard

găsește trupe franceze superioare ca număr și dotare, trupe trimise de Masséna. Aruncă armamentul greu în prăpastie, se retrage pe culmile Alpilor, iese prin Engadine-Inn și se întoarce acasă, cam șifonat, cu doar 5.000 de oameni terminați și fără echipament. Moare, la scurt timp după aceea, din cauza efortului depus și a înfrângerii.

La Râmnicu Sărat a fost înmormântat fiul generalului, el însuși general al armatei imperiale ruse, decedat înecat într-o caleașcă, cu care „forța” râul Râmnicu Sărat și în care se găsea nefericitul general cam în brațele zeului Bachus. Amintesc aceasta pentru că se face destul de des confuzia tată-fiu la mormântul din biserica Râmnicului. Mormântul de la Râmnic este gol, căci fiul a fost ulterior mutat în locul de veci al familiei. ■

Costache NEDELICU

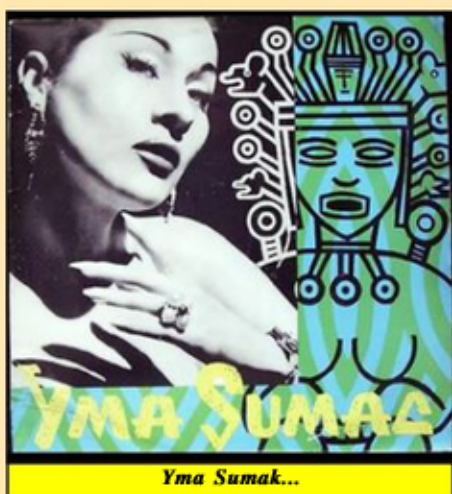
Din păcate, stimatul cititor are o imagine destul de neclară despre campaniile din Italia și Elveția ale lui A.V. Suvorov și despre acțiunile corpului de armată condus de A.M. Rimski-Korsakov.

Generalul A.M. Rimski-Korsakov nu a cucerit Roma și, în general, nu a luptat în Italia. Și nici n-a fost adjunctul lui A.V. Suvorov. Se intenționa trimiterea corpului său de armată pe Rinul Inferior, pentru a acționa împotriva francezilor, dar guvernul englez i-a convins pe aliați să-l trimită în Elveția, în sprijinul

trupelor austriece ale arhiducelui Carol. Corpul lui de armată nu a traversat trecătoarea Saint-Gothard, ci a pătruns pe teritoriul Elveției prin zona de șes a Austriei. Acest general n-a fost nici bunicul cunoscutului compozitor (a murit în 1830, fără să aibă copii), ci pur și simplu amândoi aparțineau aceleiași familii nobiliare, ce se trăgea din nobilul lituanian Giedimyn Korsak, care venise să se înroleze la Moscova, la începutul veacului al XV-lea. La sfârșitul secolului al XVII-lea, unora dintre Korsakovi li s-a îngăduit să adopte numele de

de handbal în șapte (ruda mai tânără a handbalului în 11) a câștigat, oarecum surprinzător, Campionatul mondial. În finala disputată la Dortmund, în R.F. Germania, la 12 martie, echipa noastră a învins reprezentativa Cehoslovaciei, după prelungiri, cu scorul de 9-8. România era a treia țară care câștiga titlul, după Germania (1938) și Suedia (de două ori, în 1954 și 1958). Componenții lotului erau: Ioan Bogolea, George Bădulescu, Aurel Bulgaru, Gheorghe Coman, Mircea Costache I, Mircea Costache II, George Covaci, Virgil Hnat, Petre Ivănescu, Ioan Moser, Olimpiu Nodea, Cornel Oțelea, Mihai Redl, Otto Telman; antrenori: Oprea Vlase, Niculae Nedeff. Handbaliștii reveneau în Capitală la 21 martie, cu acceleratul 104, fiind așteptați în Gara de Nord de sute de bucareșteni. Peste o săptămână, 50.000 de oameni îi ovaționau pe stadionul „23 August”. Alături de campionii mondiali se aflau și componentele echipei feminine Știința București, care câștigaseră Cupa Campionilor Europei.

Iolanda Balaș obține un nou record mondial la săritura în înălțime, cu 1,87 m. Doar fotbalistii nu obțineau nimic. Ziarul *România liberă* a avut ideea să organizeze o consfătuire la sediul redacției cu „factori responsabili”. Se impunea renunțarea la sistemul de joc WM, socotit „arma săracului”. Era nevoie de jucători cu personalitate, creatori. Colegiul antrenorilor recomandase folosirea cu precădere a paselor lungi, dar unii antrenori au arătat că acest procedeu nu se potrivea la orice echipă. Au fost și formații care au folosit pasele scurte, cu foarte bune rezultate. Eugen Barbu ridică problema

Yma Sumac...

utilității turneele efectuate în străinătate. O reprezentativă a orașului (de fapt, o combinată Steaua-Dinamo) tocmai se întorsese dintr-un lung turneu din Brazilia. Toată lumea era de acord că noua reglementare, care permitea schimbarea a doi jucători pe durata unei partide oficiale (portarul și un jucător de câmp) era binevenită, echipele nemaifiind nevoite să joace descomplete în cazul unor accidente.

Se practica atunci în România dar era un fel de „cenușăreasă” a mișcării sportive și hocheiul pe iarbă. Pe un teren de dimensiunile unui fotbal, dar cu porți de mărimea celor de handbal, 22 de jucători, dotați cu croșe mai mici decât cele de la hocheiul pe gheață, alergau după o minge de dimensiunile celei de tenis, făcută din plută presată. Golurile nu se puteau înscrie decât din interiorul unui semicerc de 14 m, din fața porții.

Evenimentul cel mai important s-a petrecut, desigur, la 12 aprilie, când „în Uniunea Sovietică a fost plasată pe orbită în jurul Pământului nava cosmică-satelit «Vostok» (Răsăritul), având un om la bord”. Iuri Gagarin devenea primul om care zbura în Cosmos, iar poeta Nina Cassian îi dedica, în ediția specială a ziarului *Informația Bucureștiului*, o poezie. La poștă, biroul unde se depuneau telegramele pentru Uniunea Sovietică era luat cu asalt de oamenii muncii care doreau să își exprime entuziasmul pentru această realizare. „Care vor fi oare etapele următoare?” – se întreba revista *Flacăra*. Probabil că primul corp ceresc spre care se vor îndrepta cosmonauții va fi Luna. Un zbor până la Venus sau Marte dura prea mult și era nevoie de amenajări speciale în interiorul

... a vizitat Institutul de Folclor; imagine din camera de control a studioului de înregistrare

ÎN BUCUREȘTI ACUM 50 ANI

In toate ziarele sunt evocate „vremurile de mult apuse”, în contrast cu prezentul luminos. În 1938, în București, de exemplu, existau 21 unități școlare; în 1961 erau 55 școli medii și 20 secții serale. Am ales acest exemplu pentru că nu poți să conștăți dezvoltarea învățământului, numărul incomparabil mai mare de știutori de carte. După cum sunt și alte multe lucruri pozitive care se întâmplă. Dar astfel de lucruri pozitive se petreceau și în țările cu „rușinos regim burghezo-moșieresc” și de multe ori la dimensiuni mai ample. În schimb, acolo nu existau deținuți politici, Canal, colonii de muncă, deportați. Lumea aceasta paralelă nu apare nicăieri în relatările epocii și, de multe ori, nici cei care au trăit atunci nu au avut habar de calvarul pe care îl trăiau semenii de ai lor. Sau nu i-a interesat.

Candidau pentru un loc în Marea Adunare Națională 140.000 de reprezentanți ai Frontului Democrației Populare. În Capitală fuseseră organizate 526 secții de votare. Bucureștenii care erau plecați din oraș în ziua votului primeau „adeverință pentru dreptul de a alege”. La 5 martie, „Afișele multicolore de pe ziduri înveselesc ziua însorită de primăvară. Bate un vântuleț de martie și Bucureștiul s-a lăsat trezit de cântece. Din primele ore ale dimineții, arterele principale ale Capitalei au cunoscut o animație deosebită [...] Muncitori, studenți, gospo-

dine, savanți și artiști se îndreaptă spre secțiile de votare. Voci vesele se cheamă și din autobuze debarcă, cum ai debarca de pe o navă, echipele de artiști amatori. Până îți vine rândul să introduci buletinele în urnă poți asista la un brăuleț «pe șase», executat cu o amănunțită precizie. Megafoanele transmit cântece populare. Cele mai frumoase voci ale teatrului românesc rostesc versurile poezilor noștri”. Până la ora 21.00 au votat 99,15% dintre alegătorii bucureșteni. Pe ansamblul țării au fost 0,19% voturi contra candidaților F.D.P., adică 23.461 votanți. Printre cei aleși în București s-au numărat istoricul Ladislau Banyai, poetul Demostene Botez, activiștii de partid Cornel Burtică, Florian Dănălahe, Gheorghe Gheorghiu-Dej, academicienii Horia Hulubei și Athanase Joja, sculptorul Ion Jalea, Moses Rosen.

De vreo săptămână, primăvara ne-a dat târcoale insistente. Se arăta în oraș, cam pe la ora 11, se plimba câteva ceasuri pe străzi și prin parcuri și dispărea pe la apusul soarelui. Te necăjeai pe paltonul din spinare la amiază și nu mai puteai de dragul lui după căderea întinerii. De fapt, iarna care se încheia fusese un fel de toamnă prelungită până în a doua parte a lui ianuarie, iar primăvara acelui an începuse destul de timpuriu.

Au fost două luni cu multe evenimente în premieră. Naționala

Iuri Gagarin, primul om care a zburat în Cosmos

Telex Telex Telex Telex Telex

CHOPIN NECUNOSCU

Proprietarul unei galerii foto din Gdansk a anunțat recent că a intrat în posesia unei fotografii descoperită postum, necunoscută, a legendarului compozitor polonez Frédéric Chopin. Ea are scrisă pe verso data 1849, care este chiar anul morții lui Chopin. Semnătura pare a fi a unui renumit fotograf francez, Louis-Auguste Bisson, care a realizat și o altă fotografie a compozitorului, din același an, 1849. Wladyslaw Juhovski a cumpărat fotografia în luna decembrie a anului trecut, până atunci ea aparținând colecției scoțianului Gene Sterling, un mare admirator al lui Chopin. Proaspătul proprietar al fotografiei nu a dezvăluit suma pe care a plătit-o pentru a intra în posesia acestei rarități, pe care intenționează să o prezinte la expoziții din întreaga lume.

O expertă în fotografie pune însă la îndoială autenticitatea pozei, deși recunoaște un dagherotip de secol XIX. În plus, afirmă că Louis-Auguste Bisson nu-și semna niciodată fotografiile. Dacă se va dovedi însă că fotografia este autentică, ea va constitui într-adevăr o senzație, pentru că până acum se cunoșteau doar două imagini reprezentându-l pe Frédéric Chopin.

JOS HRUȘCIOV!

În urmă cu 55 de ani, în martie 1956, georgienii, asemenea tuturor cetățenilor sovietici, se pregăteau să marcheze, printr-o ceremonie, ziua morții lui Stalin, în urmă cu trei ani, la 5 martie. Dar la 25 februarie primul secretar al P.C.U.S., Nikita Hrușciiov, prezenta în fața Congresului partidului raportul secret *Despre cultul personalității și consecințele lui*. La început au știut despre demascarea cultului personalității lui Stalin numai participanții la Congres, dar încet-încet vestea s-a dus. Georgienii, foarte mândri de Stalin, conaționalul lor, au fost șocați. La 5 martie au aflat oficial despre Raport toți membrii Comitetului Central al partidului. Apoi locuitorii din Tbilisi, Kutaisi, Gori etc. (70.000 de oameni, mulți dintre ei combatanți din timpul războiului) au ieșit în stradă (cu pancarde pe care scria „Jos Hrușciiov!”, „Cu Lenin și Stalin, pentru victoria comunismului!”), în apărarea lui Stalin, considerat victima lui Hrușciiov. Raportul rostit de cel din urmă a fost interpretat drept o jignire națională.

Istoriografia sovietică, dar nici cea recentă n-au prea vorbit despre aceste manifestații pro-Stalin. Participanții la mitinguri au apelat și la mareșalul chinez Zhou De, tovarăș de luptă al lui Mao Zedong, aflat atunci la odihnă în Caucaz, cu care au avut două întrevederi. În noaptea de 9 martie totul s-a încheiat tragic. A fost scoasă tehnica de luptă, transportoare blindate și tancuri, și s-a tras asupra manifestanților. Cei căzuți au fost înmormântați în mare taină, doar în prezența rudelor. A doua zi, autoritățile i-au făcut răspunzători de cele întâmplate pe „provocatori”.

cabinei cosmonauților. Până la Venus numai drumul dus dura 146 zile, iar până la Marte 259 zile. Un rol deosebit îl vor avea stațiile-satelit, locuite și nelocuite. Va veni însă o zi când o călătorie până la Venus va dura o zi-două, se încheia articolul pe un ton optimist.

Dar existau în orașul nostru și probleme mai pământești. „La o margine nouă a Bucureștilor nouă, pentru că fosta comună Militari a devenit un cartier al orașului a intrat nu demult în funcțiune «un combinat în alb», o modernă fabrică de produse lactate [...] În toila nopții, autoizotermele albe ies pe poarta fabricii și gonesc către magazine. Dimineața, consumatorii asaltează aparatele dozatoare pentru servit lapte bătut și dulce și-și umplu coșnițele cu pachete conținând tot felul de produse lactate.“ Se pare că în realitate lucrurile nu stăteau chiar așa. Unui reporter care întreabă „ce poți găsi la un lacto-bar, dimineața“, i se răspunde sec: rom!

Un cetățean își duce o haină de velur, pătată, la „Nufărul“. Plătește 17 lei destul de scump, dacă te gândești că la restaurantul „Berlin“, în plin centrul orașului, puteai mânca la prânz „menu special“ cu opt lei și i se spune să revină peste 15 zile. După aproape o lună nu reușise să își recupereze haina. Este îndrumat către sediul central, să depună o plângere. La adresa trecută pe bon, află că sediul s-a mutat. Angajații de la unitatea unde depusese haina nu știu exact unde este sediul central: undeva pe Calea Moșilor, „vizavi de un ceas public“. Îl găsește până la urmă și acolo dă peste o coadă substanțială. Răspunsul primit, când îi vine rândul, este: „V-am spus 15 zile, e drept, dar nu ne-am luat un angajament scris...“. Când reușește să își recupereze haina, aceasta arată mai rău decât înainte de „curățare“.

O casă de bilete a Teatrului Municipal a fost plasată în holul Întreprinderii de

Distribuție a Gazului București. Cei care vin cu treabă la I.D.G.B., mai ales sâmbăta, sunt apostrofați de doritorii de bilete la teatru: „Treci la coadă, tovarășe!“ degeaba încearcă să explice că au altă destinație, căci li se răspunde: „Lasă că știm noi șmecheria asta!“

Studentii din anul IV de la Institutul de Artă Teatrală și Cinematografie „I.L. Caragiale“ prezintă spectacolul *Reportaj cu streangul de gât*.

„Bestialitatea călăilor fasciști a fost dezvăluită în interpretarea actorilor Gheorghe Dinică și Marian Hudac“ – notează cronicarul. Trei concurenți selectați pentru concursul de interpretare din cadrul Festivalului „George Enescu“ au onoarea să cânte cu Orchestra Radioteleviziunii: violonistul Ladislau Kiss, soprana Ileana Cotrubaș, fosta solistă a Corului de copii al Radioteleviziunii, și un tânăr de 17 ani, aflat la primul concert, dar care dovedește o siguranță ce uimește. Este pianistul Dan Grigore. În filmul *Setea* – scenariul Titus Popovici, regia Mircea Drăgan debutează în cinema Ilarion Ciobanu.

Sosește la București, pentru cinci concerte la Sala Palatului, cântăreața peruviană Yma Sumak, însoțită de soț, compozitorul Moise Vivanco. Merge și la Institutul de Folclor, unde ascultă înregistrări cu melodii populare.

Dispar în aceste luni câteva nume importante: scriitorii Gala Galaction (8 martie), Cezar Petrescu (9 martie), Alexandru Kirițescu (9 aprilie; autorul piesei de teatru *Gaițele*) și matematicianul Simion Stoilov (4 aprilie).

Se introduce moneda de 15 bani începând cu 1 aprilie. O reclamă recomandă limonada preparată din... măceșe.

Să mai semnalăm dispariția din paginile revistei *Flacăra* a semnăturii Josiane. Dacă nu reapare cumva miraculos în lunile următoare, îi vom simți lipsa. Ne-am amuzat copios până acum citindu-i sfaturile. ■

Combinatul de prelucrarea laptelui din Militari; azi înlocuit de un supermarket

MIL. 4-3 Î.H. (JUD. IAȘI)		ÎNCEPUT DE SECOL!		TEREN CU CULTURĂ TEHNICĂ (pL)		FEL DE A SCRIE		CEI CE OCOLESC BISERICA
MIL. 4-3 Î.H. (S. S-VROMÂNIE)		IONATANELE NOASTRE		A PRIMI		LUATE DIN TIMP!		
ÎNTREBARE			TARE MIRAT					
MIL. 4 Î.H. (HUNEDOARA)			VOCI RĂGUȘITE					
						PRINSE LA GALERE!		
						OM DIN NEW DELHI		
INTRODUCERE ÎN TEORIE!				E UTIL ÎN FOND!			AVEREA DE LA TREZORERIE	
AVUTE ÎN VEDERE				NOTA DIRECȚIEI				
		...III, SEC. 18-16 Î.H. S ROMÂNIE!						MILENIU 4-2 Î.H. (RĂSPÂN- DITĂ ÎN DOBROGEA)
		BRÂNZAR						
BUNĂ DE ALTOIT					SUFLET			
LOCAL PUBLIC					FIINȚĂ			
				A COTI				
				MIL. 6 Î.H. (PE ÎNTREG TERITORIU)				
	...MUREȘULUI						TRAS DE PE MARGINI!	
	...A, MIL. 5-4 Î.H. S ROMÂNIE!)							
			VENIT DE LA PĂMÂNT					
			POPULAȚIE AFRICANĂ					
SUNT PRINTRE BĂRBAȚI!						E PAȘNIC ÎN FOND!		
RĂMAS FĂRĂ VEDERE						TRAGE LA SANIE		
		DREGĂTOR DOMNESC					ÎNCHEIE UN CONTRACT!	
		DOUĂ DIN ZECE!						
ÎN AZILI				APĂRĂTOARE PENTRU SĂBII				
VĂZDUH								
ÎNTĂMPINARE NEAȘTEPTATĂ								

Pavel TOTOLICI

DIHONIE ÎN TRE EXILAȚII EUROPEI

Brutus Coste a desfășurat o intensă activitate pentru a împiedica schimbarea sa din funcția de secretar general al Adunării Națiunilor Europene Captive (ACEN) și noua orientare pe care doreau să o imprime autoritățile americane, de îmbunătățire a relațiilor cu autoritățile comuniste care acceptau să facă o serie de concesii în privința drepturilor și libertăților cetățenești. Începem să prezentăm în acest număr un alt document păstrat în Fondul Brutus Coste, aflat la Arhivele de la Hoover Institution on War, Revolution and Peace, și pe care îl putem publica grație doamnelor ELENA DANIELSON și LAURA COSOVANU. Nici acesta, asemenea celui a cărui prezentare am încheiat-o în numărul trecut, nu este semnat, dar este evident că sprijină dacă nu a fost direct elaborat de Brutus Coste – poziția acestuia. Documentul este datat 14 septembrie 1963 și s-a păstrat într-o dactilogramă în limba engleză.

Aspectele negative pe care le implică I. o schimbare în cadrul Biroului secretarului general:

a) Există pericolul unei controverse publice care ar putea fi exploatată de către republicanii Goldwater [numiți astfel după numele senatorului Barry Morris Goldwater, considerat exponentul orientării conservatoare – *n.trad.*] și extremiștii ucraineni, slovaci și organizațiile ABN [Blocul Națiunilor Antibolșevice – *n.trad.*]. Aceste din urmă grupări au criticat întotdeauna ACEN ca pe o marionetă a CIA, dar această controversă publică le va da, pentru prima oară, muniție cu adevărat.

b) ACEN, datorită demnității și încrederii publicațiilor și declarațiilor sale, dispune de mai multă influență decât oricare alt grup pentru a menține simpatia pentru rezistența popoarelor captive în cadrul Congresului, cât și contra cultivării relațiilor cu guvernele comuniste. Influența ACEN în cadrul Congresului se articulează, într-o măsură importantă, pe contactele personale și corespondența întreținută neobosit de către Secretarul General de-a lungul anilor, chiar dacă alți membri ai ACEN și comitetele naționale au contribuit și ele mult.

În clipa de față, există aproape tot atâția kongresmeni democrați cât cei republicani care sprijină ACEN și poziția sa față de Europa de Est. Totuși, dacă activitatea ACEN se reduce

sau se declanșează o acțiune puternică pentru ca activitățile sale să nu mai fie independente; și dacă Administrația ar fi atacată de către republicani pentru că pune botniță ACEN-ului, toate acestea i-ar putea inhiba pe kongresmenii democrați să mai susțină poziția ACEN.

Poziția respectivă este aceea de a încuraja continuarea rezistenței pasive a popoarelor din Europa de Est, mai curând decât o concentrare pe o apropiere cu guvernele comuniste. Din clipa în care această poziție a ACEN apare ca fiind aproape exclusiv proprietatea republicanilor și a celor de extrema dreaptă, democrații nu ar mai putea susține această linie, fără să dea impresia că atacă în mod deschis Administrația Johnson, ceea ce puțini democrați sunt dornici să facă.

Pe de altă parte, așa cum se prezintă lucrurile acum, ACEN este pentru Congres cea mai cunoscută și respectată grupă care promovează teoria de mai sus, pentru că o face mult mai eficient, cu mai multă documentare și mai multă moderație decât oricare alta. Mai mult, kongresmenii și senatorii știu că ACEN este ajutată în mod indirect din surse guvernamentale, deci a lăuda sau a fi de acord cu ACEN nu poate fi privit drept un atac contra Administrației. ■

(Va urma)

CONTENTS (Romanian History) A.D. Xenopol Everyone's deep ties with his country and the way they take shape ● J. Šitler: The Little Entente was a historical experience whose lessons are still present ● D. Preda At the end of WWI, against revisionist and revanchist tendencies, Czechoslovakia, Yugoslavia and Romania form the Little Entente ● E. Platon Jan Urban Jarník, the Czech who had fallen in love with the Romanian language ● L. Țăranu Attempts made by the communist regime to charm Emil Cioran and his reactions ● G. Roșu The Feast of St. Thomas and that of the Monday after St. Thomas' Sunday ● I. Calotă The Romanian Cultural Institute in Venice hosted (November 3rd-21st 2010) the exhibition „arhi-VE/RO. Between Orient and Occident. The images archive Alexandru Tzigara-Samurcaș“, composed of glass slides used to illustrate his university courses ● I.C. Popa During WWII, besides the Orthodox Mission, in Transnistria was present a Catholic Mission too ● A. Turbăceanu 20 years since the establishment of diplomatic relations between Qatar and Romania ● V.I. Grosul Unpublished sources from the Russian archives about their emigration to Romania ● M. Stavinschi Maria Teohari, the first Romanian woman astronomer ● V. Corduneanu Corrections to the biography of Ioan Oprea, general manager of the „Timisiana“ Bank ● D. Matei Adam Michnik in Bucharest ● G. Filitti Letters from former days. Clothes for Ion Antonescu and Ica Antonescu's flatterings ● M. Sala Strange etymologies ● A. Atanasiu-Croitoru „Transilvania“ and „Basarabia“, the two passenger ships that were the pride of the Black Sea fleet ● In Bucharest, 50 years ago ● Romanian Documents at Hoover Institution (CXIII). Brutus Coste is removed as secretary general of the Assembly of Captive European Nations

Содержание (Румынская история) А.Д. Ксенопол Глубокие связи каждого из нас с родиной и как они рождаются ● И. Шитлер Малая Антанга была историческим опытом, у которого можно ещё учиться ● Д. Преда По окончании Первой Мировой Войны, на фоне ревизионистских и реваншистских тенденций, создавалась Малая Антанга, имея в составе Чехословакию, Югославию и Румынию ● Е. Платон Ян Урбан Ярник, чех влюблённый румынским языком ● Л. Цэрану Попытки коммунистического режима привлекать к сотрудничеству Эмилия Чорана и его реакции ● Дж. Рошу Праздник Святого Фомы и первого понедельника после Воскресенья Фомы ● И. Калотă В Румынском Культурном Институте в Венеции состоялась выставка „arhi-VE/RO. Между Востоком и Западом (3-21 ноября 2010); архив картин Александру Цигара-Самуркаша“, стеклянные диапозитивы используемые во время лекций по истории искусств ● И.К. Попа Во время Второй Мировой Войны в Приднестровии существовала не только православная, но и католическая миссия ● А. Турбăчану 20 лет со дня установления дипотношений Румынии с Катаром ● В.И. Гросул Российская эмиграция в Княжествах – новые сведения из архив ● М. Ставински Мария Теохари, первая женщина астроном Румынии ● В. Кордуэану Поправки к биографии Иоана Опри, гендиректора Банка „Тимишана“ ● Д. Матеи Адам Михник в Бухаресте ● Дж. Филиити Былые письма. Ткани Иона Антонеску и лесь Михай Антонеску ● М. Сала Странные родства слов ● А. Атанасиу-Кроитору Гордость гражданского флота в межвоенном периоде – линейные судна „Трансильвания“ и „Бессарабия“ ● В Бухаресте, 50 лет тому назад ● Румынские документы в Гуверсовом Институте (CXIII). Брутус Косте, генеральный секретарь Ассамблеи европейских плённых наций, уволен с должности

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile postale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție (pentru cititorii din București).

Cititorii din străinătate se pot abona direct la redacție, pe adresa Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3, sector 1 PO Box 15-702, cod 010155, București, România; e-mail: mistoric@gmail.com sau mistoric1967@yahoo.com; cont bancar B.C.R., sucursala Sala Palatului, RO80RNCB0080005630130002 (USD) sau RO15RNCB0080005630130008 (EURO). Plata se poate face prin virament sau cec bancar. Prețul unui abonament pe un an este de 75 EURO sau 90 USD. Vă rugăm să indicați adresa poștală unde doriți să primiți revista și data de la care să înceapă abonamentul.

Tiparul executat la Compania Națională a Imprimeriilor „Coresi“ S.A. – București
ISSN 0541-881X

Lei 4,50

DIALOG CU CITITORII

Puteți direcționa 2% din impozitul anual către Fundația Culturală Magazin Istoric, cont RO10RNCB0080005630130001, B.C.R., Sucursala Sala Palatului, C.I.F. RO 1590422.

AMINTIRI DIN RĂZBOI

M-am născut la 1 septembrie 1928 în comuna Lungani, județul Iași – **ne scrie domnul MIHAI D. MĂTRESCU, din Suceava.** În luna februarie 1944, contingentele de premilitari au fost chemate la recrutare la Centrul Militar Târgu Frumos. Am fost convocați în curtea Primăriei la 20 februarie 1944, unde șeful de Post, plutonierul de jandarmi Nicolae Răutu, a dat citire unui tabel cu premilitarii ce urmau să fie încolonați și deplasați spre sudul României. Ne-a luat în primire un ofițer de grăniceri și, circulând numai noaptea, din cauza aviației inamice, am mers apostolește până în comuna Independența, județul Covurlui (azi Galați). Acolo o Comisie militară ne-a aliniat pe contingente. O parte dintre premilitari au fost repartizați în Oltenia, la munci pe șantier, și alții la Nămolosa, la săpat tranșee. Câțiva premilitari, toți din Lungani, am fost repartizați pe frontul liniei a III-a, în localitatea Războieni-Târgu Frumos, județul Iași, unde am participat la lucrări de geniu până

la 17 august 1944, când am fost detașați la o baterie de artilerie antiaeriană germană din comuna Bălțați, până la 22 august 1944. Înaintând frontul dinspre Prut, comandantul german ne-a dat ceva soldă și ne-a spus că suntem liberi, mulțumindu-ne pentru munca noastră de aprovizionare cu muniție și alimente.

Am fost 14 premilitari din Lungani: Gheorghe D. Donisa, Ioan N. Samson, Gheorghe V. Vornicu, Ioan N. Cojocă, Constantin Gh. Vornicu, Mihai D. Mătrescu, Petru I. Pricop, Constantin I. Toma, Gheorghe M. Maftci, Petru Gr. Rotaru, Spiridon D. Măhăleanu, Gheorghe Șt. Holga, Petru T. Nitodie, Constantin M. Samso. Toți am primit, pe tot parcursul aceluia timp, drepturile ce se cuveneau oricărui ostaș pe front, plus soldă, țigări, săpun etc. Am primit și câte trei lovituri de cravașă din cauză că am lipsit o zi, când am fost la părinți să ne descotorosim de păduchi și de răia căprească. Eram numai răni pe tot corpul.

Teatrul de operații a fost pe moșia boierului Teodorescu și a lui Deleanu, unde, zi și noapte eram bombardați de

artileria și aviația inamică. Am scăpat de multe nenorociri, căci ne refugiam în tranșee și cazemate, buncăre.

Noaptea ne uitam cum obuzele se întâlneau pe cer și noi, cu fața în sus, priveam acest spectacol apocaliptic. Linia a III-a era cea mai vizată de inamic pentru că aici se găseau rezervele de muniție, trupă și hrană. Toată ziua eram filmați, atât de armata română cât și de cea germană cu care eram vecini.

Lecturând lunar *Magazin istoric* am înțeles că în Arhivele Militare s-ar putea găsi și numele celor din tabelul de premilitari pe care eu aș dori să-l scriu în memoriile mele.

În filmotecile militare sunt convins că se găsesc și figurile noastre, ale premilitarilor. Aș avea o mare curiozitate și surpriză să mă văd pe aceste filme, cum arătam, căci purtam o șapcă de ostaș german pe cap, fiindu-mi oferită pentru niște servicii.

Îl sfătuim pe corespondentul nostru să se adreseze Arhivelor Militare, pentru listele cu premilitari, și Centrului Național al Cinematografiei pentru imaginile filmate.

Dragi cititori, vă puteți asigura continuitatea colecției revistei Magazin istoric prin abonarea la oficiile Poștei Române. Revista Magazin istoric figurează în catalogul Poștei Române la poziția 19.356.

În București revista poate fi ridicată și de la sediul redacției din Piața Valter Măcăineanu, nr. 1-3, etajul 3, camera 283, sector 1. Vă punem la dispoziție, cu abonament, și versiunea on-line a revistei www.magazinistoric.ro, unde veți avea acces începând cu primul număr, aprilie 1967.

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele pe adresele de e-mail: mistoric@gmail.com și mistoric1967@yahoo.com; de asemenea, să redacteze articolele cu diacritice românești.

magazin istoric

5 948384 040074

04